

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ

ΑΜ : 1113Μ014

**Η Προσπάθεια εξιταλισμού των Επτανήσων κατά τη
διάρκεια της Κατοχής, 1941-1943**

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

- 1. Παπαστράτης Προκόπης, Ομότιμος Καθηγητής (επιβλέπων)**
- 2. Λαγάνη Ειρήνη, Καθηγήτρια**
- 3. Σπηλιωτοπούλου Μαρία, Ερευνήτρια Α**

ΑΘΗΝΑ 2016

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
Κεφάλαιο 1 : Ιστορικά προηγούμενα	10
1.1 Η πρώτη εκδήλωση των επεκτατικών διαθέσεων του Μουσολίνι : η κατάληψη του 1923	10
1.2 Οι ιταλικές αξιώσεις στην Μεσόγειο και η ελληνική διπλωματία	14
Κεφάλαιο 2. Οι Ιταλοί στα Επτάνησα. Τομείς παρέμβασης	19
2.1 Η είσοδος των Ιταλών στα Επτάνησα.....	19
2.2 Διοίκηση.....	22
2.3 Οικονομία.....	41
2.4 Αγροτική παραγωγή.....	51
2.5. Εκπαίδευση.....	62
2.5.1 Δημοτική Εκπαίδευση	64
2.5.2 Μέση εκπαίδευση.....	70
2.5.3 Η περίπτωση της Λευκάδας.....	77
Κεφάλαιο 3. Προπαγάνδα μέσω του Φασιστικού Τύπου και των Παροχών.....	80
3.1 Πολιτική παροχών	80
3.2 Η προπαγάνδα μέσω του Τύπου	85
Κεφάλαιο 4. Αντίσταση.....	93
4.1 Αντιστασιακές Ομάδες στα Ιταλοκρατούμενα Επτάνησα	93
4.2 Η στάση της Εκκλησίας	101
Συμπεράσματα	104
Βιβλιογραφία.....	109

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και μετά την ήττα της Ελλάδας από την Γερμανία και το οριστικό πρωτόκολλο ανακωχής που υπεγράφη στη Θεσσαλονίκη, επιβλήθηκε στη χώρα τριπλή κατοχική διοίκηση, γερμανική, ιταλική και βουλγαρική. Η Γερμανία, καθώς δεν είχε εξαρχής στα σχέδιά της την κατάκτηση της Ελλάδας, διατήρησε στη ζώνης της περιοχές οι οποίες είχαν σημαίνουσα στρατιωτική και οικονομική θέση, καταλαμβάνοντας το 12% του ελληνικού κράτους. Η Βουλγαρία ενσωμάτωσε στη ζώνη κατοχής της, περιοχές της ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, που αντιστοιχούσαν περίπου στο 15% της ελληνικής επικράτειας. Κατά συνέπεια, η μερίδα του λέοντος καταλήφθηκε από τους Ιταλούς, στους οποίους παραχωρήθηκε περισσότερο από το 70% του ελληνικού κράτους, συμπεριλαμβανομένων και των Ιονίων Νήσων¹.

Αν και οι Ιταλοί ήθελαν εξαρχής να προβούν σε διαμελισμό της Ελλάδας, δεν είχαν υπολογίσει τα εμπόδια τα οποία θα εγείρονταν από την γερμανική πλευρά, η οποία έβαλε φρένο στην υλοποίησή τους. Ωστόσο, αυτό δεν εμπόδισε την de facto κατοχή των Επτανήσων, με ειδικό καθεστώς, ανεξάρτητο από την κεντρική διοίκηση της υπόλοιπης χώρας². Το ζήτημα αυτό εξάλλου, οι Ιταλοί ιθύνοντες το είχαν θέσει κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την υπογραφή του πρωτόκολλου ανακωχής³. Την ίδια περίοδο, στη Βόρεια Ελλάδα, οι περιοχές της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, δοκιμάζονταν ενώ τελούσαν υπό βουλγαρική κατοχή. Ο

¹ Λάζου Β., «Εδαφικός Κατακερματισμός, Η κατοχή της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Άξονα», στο *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, τ. 8^{ος}, Ελληνικά Γράμματα, 2003, σσ.33-34

² Μοσχόπουλος Δ., «Η ιταλική διοίκηση των Επτανήσων (1941-1943) και οι κυβερνήσεις συνεργασίας των Αθηνών(1941-1944)», *Κεφαλληνιακά Χρονικά*, τ. 13, Αργοστόλι, 2012, σελ. 232. Η προσάρτηση αυτή δεν έλαβε επίσημο χαρακτήρα. Ο Μαζούερ στο βιβλίο του *Στην Ελλάδα του Χίτλερ, η εμπειρία της Κατοχής*, ανέφερε ότι δεν υφίσταται προσάρτηση, αφού δεν υπήρξε σχετική ανακοίνωση και η επικοινωνία τους με την Κυβέρνηση της Αθήνας συνεχίζονταν κανονικά. , Αλεξάνδρεια, 1994, σελ. 4. Γασπαρινάτος Σπ. Γ., *Η Κατοχή*, Αθήνα, Σιδέρης, 1998, σελ. 42. , Rodogno D., *Η Ιταλική Κατοχή*, στο Χατζηιωσήφ Χ. & Παπαστράτης Πρ. επιμ., *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι.*, τ. Γ΄1,Βιβλιόραμα, 2000 σελ. 69. Για «αποκόλληση» των Ιόνιων Νησιών από τον εθνικό κορμό έγινε αναφορά και στο βιβλίο του Μιχάλη Ψαλιδόπουλου, *Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος: Από τράπεζα του κράτους εγγυήτρια της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, 1928-2008*, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος, 2014, σελ. 35

³ Γκίκας Ι.Ε., *Ο Μουσολίνι και η Ελλάδα*, Αθήνα, Εστία, 1982., σελ. 116

τελικός στόχος των δύο τελευταίων κατακτητών ήταν κοινός : Αφελθισμός των κατοίκων ή εκτόπιση αυτών, εποικισμός των εδαφών με νέους και τελική προσάρτηση. Κατ' επέκταση, η Ελλάδα την περίοδο εκείνη βρέθηκε στη δυσχερή θέση να απειλείται η εδαφική της ακεραιότητα από δύο κατακτητές⁴, σε περιοχές στις οποίες κατά το παρελθόν κάθε ένας από αυτούς είχε εκδηλώσει τις επεκτατικές της τάσεις.

Αν και το ζήτημα αυτό ήταν εξαιρετικής σημασίας, μέχρι και το πρόσφατο παρελθόν, δεν είχε τύχει της κατάλληλης ιστορικής έρευνας. Όσον αφορά την περίπτωση της Μακεδονίας, τα τελευταία χρόνια έχουν δημοσιευτεί αρκετές μελέτες που ασχολούνται εκτενέστερα με το ζήτημα της βουλγαρικής κατοχής.

Η διαφορά της ιταλικής με την βουλγαρική πολιτική, έγκειται στο γεγονός ότι η δεύτερη υπήρξε πιο βάρβαρη, άμεση, χωρίς προσχήματα, με μετακίνηση κατά χιλιάδες του ελληνικού στοιχείου από τις κατακτημένες περιοχές και την εγκατάσταση σε αυτές βουλγαρικού. Οι Ιταλοί, είτε λόγω έλλειψης χρόνου, είτε επειδή δεν το είχαν προβλέψει εξαρχής, δεν μετακίνησαν ιταλικό στοιχείο προς εγκατάσταση στα Επτάνησα. Η συγγραφέας Σμύρνη Μαραγκού, στο βιβλίο της ανέφερε ότι σύμφωνα με τα σχέδια των Ιταλών, ο εποικισμός των Επτανήσων από Ιταλούς θα γίνονταν μετά το πέρας του πολέμου. Μάλιστα, απέδωσε σε αυτή την προοπτική των κατακτητών, την «αξιοπρεπή συμπεριφορά» τους στο ντόπιο πληθυσμό⁵. Σε αυτό το σημείο οφείλει να λάβει κανείς υπόψη τις γεωγραφικές θέσεις των δύο χωρών και την ευκολία την οποία είχε η Βουλγαρία να προβεί σε μετακίνηση πληθυσμού.

Οι ομοιότητες στις οποίες συνέκλιναν οι πολιτικές μέθοδοι των δύο κατακτητών, ανεξαρτήτως του τρόπου εκτέλεσής τους, ήταν μεγάλες. Και οι δύο χώρες έκαναν παρεμβάσεις σε τομείς καίριους, όπως η οικονομία, η εκπαίδευση, η τοπική διοίκηση. Τέλος, την κατοχή στην Μακεδονία και Θράκη περιέπλεκε περισσότερο η παρουσία στην περιοχή των Πομάκων και της πολιτικής αφομοίωσής τους που δρομολογήθηκε.

Όσον αφορά την τοπική αυτοδιοίκηση, οι Βούλγαροι κατακτητές προχώρησαν σε εκβουλγαρισμό αυτής, με αντικατάσταση των Ελλήνων υπαλλήλων με Βούλγαρους,

---

⁴ Ζιάγκου Ν., *Αγγλικός ιμπεριαλισμός και Εθνική Αντίσταση 1940-1945*, τομ. Α', Αθήνα, 1978, σελ. 72

⁵ Μαραγκού Σ.Φ., *Η Λευκάδα στη δίνη της Κατοχής και του Εμφυλίου*, Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1989, σελ. 19.

οι οποίοι προσκλήθηκαν να μετοικήσουν με κίνητρο την παροχή γης δωρεάν. Για εκείνους που παρέμειναν στις θέσεις τους, επιβλήθηκε η υποχρεωτική χρήση της βουλγαρικής γλώσσας, μέτρο το οποίο επεκτάθηκε σε όλους τους πολίτες των μεγάλων αστικών κέντρων. Για την αποδυνάμωση του ηθικού των κατοίκων αλλά και προς επίδειξη δύναμης οι Βούλγαροι προχώρησαν στη δημιουργία «ταγμάτων εργασίας» για νέους που ήταν σε ηλικία στράτευσης ενώ επέβαλαν υποχρεωτική εργασία χωρίς αμοιβή σε άνδρες και γυναίκες που η ηλικία τους έφτανε μέχρι και τα 60 χρόνια.

Στο εκπαιδευτικό κομμάτι, τα ελληνικά σχολεία έπαψαν να υπάγονται στο Υπουργείο Παιδείας και αποτέλεσαν τμήμα της νεοσυσταθείσης Ενιαίας Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Αιγαίου, με έδρα την Ξάνθη. Πλέον, τα σχολεία λειτουργούσαν με βάση το βουλγαρικό μοντέλο εκπαίδευσης ενώ παράλληλα έγινε προσπάθεια να αυξηθεί ο αριθμός των μαθητών, ως απόδειξη της επιθυμίας παιδιών και γονέων να ασπαστούν τη βουλγαρική γλώσσα και τη νέα κατάσταση κατ' επέκταση. Ιδιαίτερα αυξημένες ήταν και οι παροχές στους δασκάλους και τους καθηγητές που θα αναλάμβαναν να φέρουν εις πέρας το έργο του φορέα μεταλαμπάδευσης των βουλγαρικών εθνικιστικών ιδεών στους μαθητές.

Στον οικονομικό τομέα, η πολιτική που υιοθετήθηκε, προσανατολίστηκε στην οικονομική αφαίμαξη του ντόπιου πληθυσμού και την κάρπωση των κερδών που απέφερε η παραγωγή του καπνού στις κατεχόμενες περιοχές. Με μέτρα όπως δήμευση των καταθέσεων των πολιτών, δήμευση της κινητής και ακίνητης περιουσίας πολιτών που απουσίαζαν από τις οικίες τους όταν ανέλαβαν την εξουσία οι Βούλγαροι, επιβολή υψηλής φορολογίας, οι Βούλγαροι γέμισαν τα ταμεία τους και απομύζησαν απροκάλυπτα τους πολίτες. Ακόμη, περιορίστηκε η οικονομική δραστηριότητα των Ελλήνων, με σκοπό να εξαναγκάσουν τους πολίτες να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους οικειοθελώς, μπροστά στον κίνδυνο λιμοκτονίας.

Η Βουλγαρία, προχωρώντας ένα βήμα πιο πέρα, προσπάθησε να επιβάλλει αλλαγές και στην Εκκλησιαστική Διοίκηση των περιοχών. Από τις πρώτες ημέρες οι δραστηριότητες της Ελληνικής Εκκλησίας περιορίστηκαν, ούτως ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος συγκέντρωσης πυρήνων αντίστασης γύρω από τον κλήρο. Ακόμη και Μητροπολίτες απελάθηκαν, όταν θεωρήθηκαν ως απειλή, καθώς και ιερείς. Επιπρόσθετα, ορίστηκε στους εναπομείναντες ιερείς να τελούν στη βουλγαρική γλώσσα τις καθιερωμένες θρησκευτικές τελετές. Τέλος, κατασχέθηκε μεγάλο μέρος της εκκλησιαστικής περιουσίας. Σε αντίθεση, οι Ιταλοί δεν αναμείχθηκαν με σοβαρές

προθέσεις στα εκκλησιαστικά ζητήματα. Η όποια προσπάθεια προσεταιρισμού του κλήρου εντάσσονταν στο πλαίσιο της προπαγάνδας και υπήρξε πλήρως αποτυχημένη.⁶

Όσον αφορά το κομμάτι της προπαγάνδας που ασκήθηκε, εκτός των περιοχών που βρίσκονταν στη βουλγαρική ζώνη κατοχής ήταν η Βουλγαρική Λέσχη Θεσσαλονίκης ή Λέσχη Βουλγάρων Θεσσαλονίκης, η οποία ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1941. Μέσω αυτής η Βουλγαρία προσπάθησε να προσεταιρίσει τον σλαβόφωνο πληθυσμό της Μακεδονίας, ο οποίος ανέρχονταν στους 94.509 κατοίκους. Εντός της ζώνης κατοχής, λειτούργησαν σύλλογοι, όπως ήταν ο «Μομτσίλ Γιουνάκ», η «Προσβέτα», η «Εθνική Βουλγαρική Λέσχη» κα., με στόχο να ενδυναμώσουν ηθικά το βουλγαρικό στοιχείο της περιοχής.

Στην ίδια κατεύθυνση ιδρύθηκαν παραστρατιωτικές οργανώσεις και κυκλοφόρησαν ιστορικά βιβλία τα οποία αλλοίωσαν την ελληνική ιστορία. Επίσης, λειτούργησαν σύλλογοι, που ως στόχο είχαν να ενδυναμώσουν ηθικά το βουλγαρικό στοιχείο της περιοχής⁷.

Ωστόσο, το ίδιο δεν ισχύει και για την περίπτωση των Επτανήσων. Παρόλο, που οι συγγραφείς που είχαν καταπααστεί στο παρελθόν με το ζήτημα αυτό, έκαναν απερίφραστα λόγο για προσπάθεια εξιταλισμού των κατοίκων της συγκεκριμένης γεωγραφικής περιφέρειας, με τελικό στόχο την ενσωμάτωση της στο ιταλικό *imperiūm* μετά το πέρας του πολέμου και την νικηφόρα έκβαση που ευελπιστούσαν ότι θα είχε υπέρ τους, η σύγχρονη έρευνα δεν έχει καλύψει σε βάθος το κομμάτι αυτό.

Αρχικά, το κενό αυτό μπορεί να εντοπιστεί στην έλλειψη πρωτογενών πηγών, μεγάλο μέρος των οποίων καταστράφηκε κατά τη διάρκεια του σεισμού που έπληξε τα Επτάνησα το 1953. Σημαντικότερες πρωτογενείς πηγές είναι οι δύο εφημερίδες

---

⁶ Κόννομος Ντ., *Η Επτάνησος κατά την ιταλική κατοχή (1941-1943)*, Αθήνα, Α.Ι. Δασκαλάκη, 1982., σελ.32.

⁷ Τα παραπάνω, είναι λίγα μόνο από τα μέτρα που εφαρμόστηκαν από τις βουλγαρικές αρχές κατοχής και αφορούσαν την εκβουλγαρισμό του πληθυσμού της Μακεδονίας και της Θράκης. Για εκτενείς μελέτες βλ. Κοτζαγεώργη- Ζυμάρη Ξ., *Η Βουλγαρική Κατοχή στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, 1941-1944*, Θεσσαλονίκη Επίκεντρο, 2007. Καρδαράς Χ.Δ., *Η βουλγαρική προπαγάνδα στη Γερμανοκρατούμενη Μακεδονία, Βουλγαρική Λέσχη Θεσσαλονίκης (1941-1944)*, Αθήνα, Επικαιρότητα, 1997. Χρυσοχόου Α. Ι., *Η Κατοχή εν Μακεδονία και Θράκη*, Τευχ. Α' και Β', Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1952. Παπαευγενίου Αθ., *Μάρτυρες κληρικοί Μακεδονίας- Θράκης, 1941-1945, 1947, Η Μαύρη Βίβλος των Βουλγαρικών εγκλημάτων εις την Αντολικήν Μακεδονίας και Δυτικήν Θράκην*, Αθήνα, 1945.

που εκδίδονταν εκείνη την περίοδο, η *Εφημερίς των Ιονίων* και η *Νέα Κεφαλληνία* καθώς και το Δελτίο Πολιτικών Υποθέσεων, μεγάλο μέρος του οποίου βρίσκεται στα ΓΑΚ Λευκάδας. Όσον αφορά τις δευτερογενείς πηγές, η υπάρχουσα βιβλιογραφία αποτελείται κυρίως από συγγραφείς οι οποίοι κατέγραψαν περιστατικά και διέσωσαν στο προσωπικό τους αρχείο πολύτιμα έγγραφα τα οποία σκιαγραφούν την πολιτική που ακολούθησε η Ιταλία αυτή την περίοδο. Το βασικότερο πρόβλημα αυτής της βιβλιογραφίας είναι ότι επαναλαμβάνεται και ότι αρκετές φορές εκλείπει η αντικειμενικότητα από τις σελίδες της.

Επιπλέον, ένας δεύτερος λόγος έλλειψης σύγχρονων ερευνών εντοπίζεται στο γεγονός ότι εξαιτίας της ωμότητας της βουλγαρικής κατοχής την ίδια περίοδο στη Μακεδονία, η ηπιότερη στάση των Ιταλών στα Επτάνησα, δεν άφησε βαθύ σημάδι στη μνήμη των κατοίκων των νησιών αυτών αλλά και της υπόλοιπης κοινής γνώμης⁸. Αντιθέτως, οι ολέθριες συνέπειες της γερμανικής κατοχής στην υπόλοιπη Ελλάδα, επικέντρωσαν το ενδιαφέρον των μελετητών.

Ακόμη, το γεγονός ότι η Ιταλία συνθηκολόγησε τον Σεπτέμβριο του 1943, απόφαση η οποία την έθεσε στο στόχαστρο των Γερμανών, εξευγένισε την εικόνα των Ιταλών κατακτητών. Το γεγονός ότι μετά την συνθηκολόγηση των Ιταλών, απλοί Ιταλοί στρατιώτες, με αντιφασιστικά ιδεώδη, όχι μόνο δεν παραδόθηκαν στους Γερμανούς⁹, αλλά εντάχθηκαν στις ελληνικές αντιστασιακές δυνάμεις, επιβεβαίωσε την εικόνα του «καλού Ιταλού στρατιώτη», ο οποίος δεν επιθυμούσε τον πόλεμο και τηρούσε στάση ανεκτική και συμπονετική απέναντι στους κατοίκους. Η πλειονότητα των απλών Ιταλών στρατιωτών και όχι εκείνων που άνηκαν στα σώματα των Καραβινιέρων και της Οικονομικής Αστυνομίας¹⁰, είχαν διαλλακτική στάση απέναντι στους κατοίκους. Μάλιστα, ο Κονόμος δεν δίστασε να χαρακτηρίσει τους ίδιους ως

---

⁸ Για μαρτυρίες ανθρώπων οι οποίοι έζησαν την περίοδο που μελετάται στη Λευκάδα και βρέθηκαν στο επίκεντρο της ιταλικής πολιτικής βλ. το βιβλίο της Θανοπούλου Μ., *Η προφορική μνήμη του πολέμου : Διερεύνηση της συλλογικής μνήμης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στους επιζώντες ενός χωριού της Λευκάδας*, Λευκάδα, ΕΚΚΕ, 2000, σσ. 184-203 ε

⁹ Στην Κεφαλονιά πραγματοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 1943, η σφαγή της Μεραρχίας Άκουι, δηλαδή η σφαγή περισσότερων από 5.000 στρατιωτών από τους Γερμανούς. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με το έγκλημα το Γερμανών, βλ. Paoletti P., *I traditi di Cefalonia, La vicenda della Divisione Acqui 1943-1944*, Roma, Fratelli Frilli Editori, 2003

¹⁰ Ο όρος Βασιλική Οικονομική Αστυνομία αποσαφηνίζεται σε επόμενο κεφάλαιο.

«ευαίσθητους και προσηνείς», σε βαθμό που μεγάλος αριθμός αυτών παραχωρούσε το γεύμα του σε άπορες οικογένειες και μικρά παιδιά¹¹.

Σκοπός λοιπόν αυτής της εργασίας είναι η μελέτη των Επτανήσων κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής το διάστημα 1941-1943. Ειδικότερα, θέτει ως στόχο να αναδείξει την προσπάθεια εξιταλισμού των κατοίκων των Επτανήσων που επιχειρήθηκε, σε ποιούς τομείς εκδηλώθηκε, σε ποιά μέσα βασίστηκε, ποια ήταν η αντίδραση των κατοίκων καθώς και να μελετήσει τα επιχειρήματα πάνω στα οποία στηρίζονταν η φασιστική προπαγάνδα η οποία αξίωνε τη συνέχεια ενός πολιτισμού άμεσα συνδεδεμένου με τον ιταλικό.

Για την εκπόνηση της εργασίας σημαντική πηγή πληροφοριών, αποτέλεσαν οι δύο εφημερίδες που εκδίδονταν από τις ιταλικές αρχές εκείνη την περίοδο, η *Εφημερίς των Ιονίων*, στην Κέρκυρα και η *Νέα Κεφαλληνία* στην Κεφαλονιά, οι οποίες και σώζονται ολόκληρες. Η μελέτη των δευτερογενών πηγών, αποδείχθηκε εξίσου σημαντική, αφού σε αυτές βρίσκει ο ερευνητής πολύτιμες πληροφορίες όχι μόνο για τις ιταλικές αποφάσεις, αλλά και για τις αντιδράσεις των κατοίκων, για τις οποίες δε θα μπορούσαμε να εξαχθούν συμπεράσματα βασισμένα μόνο στη μελέτη των ιταλικών αποφάσεων και της ιταλικής προπαγάνδας που ασκήθηκε μέσω των φασιστικών εφημερίδων που εκδόθηκαν.

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο παρουσιάζονται περιστατικά τα οποία είχαν λάβει χώρα μετά την άνοδο του Μπενίτο Μουσολίνι στην εξουσία και καταδείκνυαν ότι οι προθέσεις των Ιταλών για επέκταση στην Μεσόγειο δεν αποτελούσε απότοκο του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά ακρογωνιαίο λίθο της φασιστικής προπαγάνδας που έψαχνε διεξόδους για να την εκδήλωσή της. Εξετάζονται η στάση που είχε κρατήσει η ελληνική κυβέρνηση απέναντι στις εμφανείς αξιώσεις της Ιταλίας το ίδιο διάστημα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσονται οι τομείς στους οποίους οι Ιταλοί έκαναν ουσιώδεις παρεμβάσεις κατά τη διάρκεια της κατοχής των Επτανήσων. Οι παρεμβάσεις αυτές κινήθηκαν στο πλαίσιο του σχεδίου των Ιταλών για εξιταλισμό των κατοίκων, των οποίων καταγράφονται οι αντιδράσεις μέσα από την ανυπακοή που επέδειξαν στην συντριπτική πλειοψηφία τους απέναντι στον κατακτητή.

Στο τρίτο κεφάλαιο μελετάται η προπαγάνδα που ασκήθηκε από τους Ιταλούς ιθύνοντες, με σκοπό την προσέγγιση των κατοίκων. Η προσέγγιση αυτή δεν

---

¹¹ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 24

περιορίστηκε μόνο στην πολιτική παροχών που υιοθετούνταν κατά καιρούς, αλλά εκδηλώθηκε και μέσω του φασιστικού Τύπου που κυκλοφόρησε τα χρόνια της Κατοχής. Σε αυτό το κεφάλαιο σκιαγραφείται για ακόμη μία φορά ή άμεμπτη στάση την οποία τήρησε ο επανησιακός λαός. Τέλος στο τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται συνοπτικά οι αντιστασιακές ομάδες που ιδρύθηκαν στα Επτάνησα την περίοδο της Κατοχής, είτε με πρωτοβουλία των ίδιων των κατοίκων είτε μετά από καθοδήγηση στελεχών του ΕΑΜ που κατέφθασαν στα νησιά με αυτό το σκοπό. Στο ίδιο κεφάλαιο συμπεριλαμβάνεται και η αναφορά για την στάση την οποία τήρησαν η Εκκλησία, τόσο οι επικεφαλής Μητροπολίτες όσο και οι απλοί κληρικοί.

Κεφάλαιο 1 : Ιστορικά προηγούμενα

1.1 Η πρώτη εκδήλωση των επεκτατικών διαθέσεων του Μουσολίνι : η κατάληψη του 1923

Οι επεκτατικές διαθέσεις του Μουσολίνι στη Μεσόγειο, εκδηλώθηκαν σχεδόν αμέσως μετά την κατάληψη της εξουσίας το 1922. Εφαλτήριο στάθηκε ένα ατυχές περιστατικό το οποίο έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 1923 κοντά στα σύνορα της Αλβανίας με την Ελλάδα. Ενώ βρίσκονταν σε εξέλιξη οι εργασίες των μελών της Διεθνούς Επιτροπής Διαχαράξεως των Ελληνοαλβανικών συνόρων τον Αύγουστο του 1923, σημειώθηκε δολοφονική επίθεση εναντίον του Ιταλού Στρατηγού Ερίκο Τελλίνι και της ακολουθίας του, μετά από ενέδρα, λίγα χιλιόμετρα πριν την άφιξη τους στο φυλάκιο της Κακαβιάς,¹². Η επίθεση άφησε πίσω της πέντε θύματα για το θάνατο των οποίων κατηγορήθηκε η ελληνική κυβέρνηση, η οποία βρέθηκε στη δεινή θέση να λάβει τελεσίγραφο από την ιταλική πλευρά¹³, η οποία αξίωνε την αποδοχή όρων υποτιμητικών και απαράδεκτων, που παραβίαζαν τα κυριαρχικά δικαιώματα του ελληνικού κράτους, εκβιάζοντας ουσιαστικά την αρνητική απάντηση του.

Η αρνητική στάση που κράτησε η ελληνική κυβέρνηση, προκάλεσε την βίαιη αντίδραση του Μουσολίνι, ο οποίος στις 31 Αυγούστου διέταξε τον βομβαρδισμό και την κατάληψη της Κέρκυρας από μοίρα του ιταλικού στόλου που κατέπλευσε στην περιοχή. Παρόλο η Κέρκυρα από το 1864, μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, βρισκόταν υπό καθεστώς ουδετερότητας, όρο τον οποίο είχαν συμπεριλάβει οι Μεγάλες Δυνάμεις στη συνθήκη του Λονδίνου και ο οποίος συνεπαγόταν την απαγόρευση ύπαρξης στρατιωτικών δυνάμεων στο νησί, βομβαρδίστηκε σε δύο σημεία¹⁴. Στο παλαιό φρούριο, μέσα στο οποίο βρίσκονταν κατά συντριπτική

---

¹² Δάφνης Γρ., *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων, 1923-1940, Α' Ο βενιζελισμός κυβερνά*, Ίκαρος, 1955, σελ. 69, Γρηγοριάδη Σ., *Τα φοβερά ντοκουμέντα, Υπόθεση Κερκύρας , Αύγουστος 1923*, Αθήνα, Φυτράκης 1976, σελ. 72

¹³ Γρηγοριάδης Σ., *ό.π.*, σελ. 21

¹⁴ Wright Q., "The Neutralization of Corfu", *American Society of International Law, Vol. 18*, No. 1 (Jan., 1924), σσ. 104-108. Σύμφωνα με το άρθρο 2 το νησιά της Κέρκυρας, των Παξών, καθώς και οι εξαρτώμενες από αυτά περιοχές, θα απολάμβαναν μετά την ένωσή τους με την Ελλάδα, καθεστώς αέναης ουδετερότητας. Ο αριθμός των στρατιωτικών δυνάμεων των οποίων η παρουσία επιτρέπονταν,

πλειοψηφία μικρασιάτες πρόσφυγες, ο αριθμός των οποίων υπολογίζονταν σε 6.000-7.000 και στο νέο φρούριο, στο οποίο εκτός από τους πρόσφυγες, στεγάζονταν και τα κτήρια της Αστυνομικής Σχολής της πόλης. Πάραυτα, η πόλη παραδόθηκε στις ιταλικές δυνάμεις, οι οποίες αποβιβάστηκαν στο νησί και παρέμειναν σε αυτό μέχρι και τις 27 Σεπτεμβρίου.

Στο διάστημα αυτό, η Ελλάδα μέσω του αντιπροσώπου της στην Κοινωνία των Εθνών¹⁵, Ν. Πολίτη, ζήτησε τη διευθέτηση του ζητήματος από το Συμβούλιο του οργάνου. Η Ελλάδα όμως δείχνοντας υποχωρητική διάθεση, δέχτηκε την παρέμβαση της Πρεσβευτικής Συνδιάσκεψης του Λονδίνου για τη λύση του ζητήματος. Το διπλωματικό αυτό παραστράτημα, ισχυροποίησε τη θέση της Ιταλίας, η οποία κατάφερε να απομακρύνει οριστικά το ενδεχόμενο της προσφυγής της Ελλάδας στην ΚτΕ¹⁶. Στις 9 Σεπτεμβρίου η Πρεσβευτική διάσκεψη, αρνούμενη να τηρήσει τις προθεσμίες που είχαν οριστεί για την εξεύρεση των ενόχων και περιφρονώντας την έκθεση της επιτροπής της και τις καταθέσεις μαρτύρων που συνηγορούσαν υπέρ της θέσεως της Ελλάδος, αποφάσισε την εκπλήρωση των όρων, κατά βάση όπως είχαν τεθεί από το ιταλικό τελεσίγραφο του Αυγούστου. Στο πλαίσιο αυτό, πέραν των άλλων, η χώρα αναγκάστηκε να αποδώσει αποζημίωση ύψους 50.000.000 ιταλικών

ήταν αυτός που επιβαλλόταν για την τήρηση της δημόσιας τάξης. Μεταξάς Ι., *Λόγοι και Σκέψεις, 1936-1941*, Β' τ., Αθήνα, Ίκαρος, 1969, σελ. 355

¹⁵ Η Ιταλία με την κατάληψη της Κέρκυρας, παραβίασε το άρθρο 12 του καταστατικού της ΚτΕ, σύμφωνα με το οποίο «αν προέκυπτε μεταξύ των μελών, οποιαδήποτε αντιπαράθεση, η οποία πιθανόν οδηγούσε σε ρήξη, το ζήτημα όφειλε να τεθεί υπό διαιτησία ή έρευνα από το Συμβούλιο, και σε καμία περίπτωση δε θα κατέφευγαν σε πόλεμο, μέχρι και τρεις μήνες μετά την διαιτησία ή την έκθεση του Συμβουλίου». Η Ιταλία επικαλούμενη την προσωρινή κατάληψη του νησιού και τις αμυντικές διαθέσεις για την διαφύλαξη των συμφερόντων της, ουδέποτε αποδέχθηκε την ισχύ του άρθρου αυτού. Λεπτομερής ανάλυση της πολιτικής που ακολούθησε η ΚτΕ στο ζήτημα αυτό στο Barros J., *The Corfu Incident of 1923 : Mussolini and the League of Nations*, New Jersey, Princeton University Press, 1965

¹⁶ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Συλλογικό, τ. 15^{ος}, σελ. 287

λιρέτων, ποσό που αντιστοιχούσε σε 500.000 λίρες Αγγλίας¹⁷. Εν μέσω αυτών των εξελίξεων, το νησί εκκενώθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου¹⁸.

Η αδυναμία του διεθνούς οργανισμού να προστατεύσει τα συμφέροντα μιας μικρής χώρας, εντείνοντας παράλληλα τις επεκτατικές βλέψεις της φασιστικής Ιταλίας, θα γίνει ευρύτερα αισθητή τα επόμενα χρόνια¹⁹. Όσον αφορά ειδικά τις βλέψεις της Ιταλίας, επί των Ιονίων Νήσων, αρκεί να αναφέρουμε ότι πριν την εκδήλωση της επίθεσης στην Κέρκυρα, είχαν τυπωθεί γραμματόσημα με την επιγραφή « Κέρκυρα- Ιταλική Κατοχή». Όμως αριθμός των γραμματοσήμων που τυπώθηκαν, ήταν τόσο μεγάλος που εύκολα εξάγεται το συμπέρασμα, ότι προοριζόταν για κατοχή όχι μόνο μεγαλύτερης διάρκειας αλλά και έκτασης²⁰. Αποκορύφωμα δε των «αμυντικών» διαθέσεων της Ιταλίας, ήταν η παρέμβαση στα σχολεία της πόλης και της γύρω κατεχόμενης υπαίθρου, στα οποία επιβλήθηκε η ιταλική ως υποχρεωτική γλώσσα²¹.

Ακόμα, το ιταλικό ναυτικό είχε λάβει εντολή προετοιμασίας επίθεσης εναντίον της Κέρκυρας, ήδη ένα μήνα πριν την δολοφονία του Στρατηγού Τελλίνι, γεγονός που καταδεικνύει περίτρανα ότι το περιστατικό του Αυγούστου, δεν ήταν παρά μόνο μια πρόφαση για την εκδήλωση των πραγματικών προθέσεων του Μουσολίνι²². Ο τελευταίος, καθ' όλη τη διάρκεια της κατάληψης του νησιού, τόνιζε τον προσωρινό

---

¹⁷ Το υπέρογκο ύψος του ποσού αυτού αντιλαμβάνεται κανείς, από το γεγονός ότι το προηγούμενο διάστημα η χώρα, αναγκάστηκε να προβεί στην έκδοση δανείου ύψους 750.000 λιρών Αγγλίας, για να αντιμετωπίσει την ανθρωπιστική κρίση που προέκυψε από την εισροή στη χώρα των προσφύγων από την Μικρά Ασία, Στο ίδιο, σελ. 287

¹⁸ Παπαφλωράτος Ι. Σ. « Η Ελληνοϊταλική κρίση του 1923, το επεισόδιο Tellini/Κερκύρας», Αθήνα, Σάκκουλας, 2009, σελ. 413. Λουκάτος Σπ., «Ο βομβαρδισμός και η κατάληψη της Κέρκυρας από την πρώτη φασιστική κυβέρνηση του Μουσολίνι, 31 Αυγούστου 1923, Η έκθεση του Νομάρχη Κερκύρας Π. Ευριπαίου», Κεφαλληνιακά Χρονικά, Περιοδική Επιστημονική Έκδοση, 1995-1998, τ. 7, ΒΙΣ, 1998, σσ. 146-147

¹⁹ Η προσπάθεια της ΚτΕ να ανακτήσει τη χαμένη αξιοπιστία της υπογραμμίζεται από την καταδικαστική απόφασή της για την Ελλάδα όσον αφορά το Ελληνο- Βουλγαρικό συνοριακό επεισόδιο το 1925, Barros J., *The League of Nations and the great Powers, The Greek- Bulgarian Incident of 1925*, Oxford, 1970

²⁰ Μπότσης Μ. Γ., *Γεωπολιτική Αδριατικής – Ιονίου : Η περίπτωση της Κέρκυρας*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2005, σελ.350

²¹ Κοντοστάνας Μ., Μητροπολίτης Κερκύρας και Παζών, *Αρχείον και καθημερινά περιστατικά γεγονότα επί ιταλικής και γερμανικής Κατοχής*, 1949, σελ. 16

²² Λουκάτος Σπ., (1998), *ό.π.*, σελ. 10

χαρακτήρα της επίθεσης και την μορφή εγγυήσεως της κίνησης αυτής, η οποία ως στόχο είχε την εξασφάλιση των ιταλικών συμφερόντων²³. Προοπτική αυτών των δηλώσεων δεν ήταν άλλη, από την αποτροπή της εμπλοκής της ΚτΕ. Τέλος, μέσω της κατάληψης της Κέρκυρας, ο Μουσολίνι επεδίωξε να αποπροσανατολίσει την κοινή γνώμη από τα εσωτερικά προβλήματα, που ταλάνιζαν τη νεοσυσταθείσα κυβέρνησή του, στρεφόμενος σε κατώτερες πρακτικές, δηλαδή στην εισβολή σε γειτονική χώρα.

Οι εχθρικές διαθέσεις της Ιταλίας, δεν έπαψαν με την λήξη του περιστατικού του 1923, παρά αναβλήθηκαν για το μέλλον occasione data. Ο Ciano στο ημερολόγιό του την 1^η Νοεμβρίου του 1937, έγραφε χαρακτηριστικά «..αυτό άλλωστε είναι το αναπόφευκτο πεπρωμένο. Οι Σέρβοι στη Θεσσαλονίκη και εμείς στα Τίρανα και στην Κέρκυρα»²⁴.

Δέκα χρόνια αργότερα, τον Οκτώβριο του 1933, στο νησί σημειώθηκαν και πάλι επεισόδια, με αφορμή την απόφαση του Ιταλού Πρόξενου να οργανώσει γιορτή για τον εορτασμό της επετείου της Πορείας του Μουσολίνι, τη στιγμή που είχε προ πολλού αποφασιστεί να τελεστεί μνημοσύνη ακολουθία για τα θύματα του ιταλικού βομβαρδισμού. Στην γιορτή θα συμμετείχαν ιταλικές φασιστικές οργανώσεις, που βρίσκονταν στο νησί εκείνη την περίοδο. Κατά τη διάρκεια της εορτής συνθήματα, όπως «Ζήτω η Ιταλική Κέρκυρα», προκάλεσαν το κοινό αίσθημα. Ο κερκυραϊκός λαός, χωρίς να είναι διατεθειμένος να ανεχθεί τις απροκάλυπτες διαθέσεις των Ιταλών φασιστών, κινήθηκε εναντίον τους. Τα επεισόδια έληξαν με συλλήψεις και με συστάσεις προς αποφυγή παρόμοιων προκλητικών μεθόδων²⁵.

---

²³ Μπότσης Μ.Γ., ό.π., σσ. 348-349. Ο ίδιος ο Μουσολίνι σε λόγο του είχε δηλώσει ότι «χωρίς την κατάληψη της Κέρκυρας η Ιταλία δε θα επιτύγχανε καμία ικανοποίηση κανενός είδους». Κόκκινος Δ.Α., *Οι δύο πόλεμοι, 1940-1941, Η πολιτική, διπλωματική και στρατιωτική ιστορία του Ελληνο-ιταλικού πολέμου*, τ. Α', Αθήνα, Πλάτων, 1945σελ. 183

²⁴ Γκίκας Ι.Ε., ό.π., σσ.119-120

²⁵ Μπότσης Μ.Γ., ό.π., σσ., 353-354. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την κατάληψη της Κέρκυρας βλ. Παπαστράτης Πρ., «Εξωτερική Πολιτική», *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τ. Β2, Αθήνα, 2003, σσ. 261-264. Για τη δραστηριότητα των ιταλικών φασιστικών οργανώσεων στην Ελλάδα του μεσοπολέμου βλ. Φιλιππής Δ., Προφασισμός εκφασισμός, ψευδοφασισμός : Ελλάδα, Ιταλία και Ισπανία στον Μεσοπόλεμο, University Studio Press, 2010

1.2 Οι ιταλικές αξιώσεις στην Μεσόγειο και η ελληνική διπλωματία

Ένας από τους πυλώνες του φασισμού ήταν η εδαφική επέκταση της Ιταλίας, χωρίς να καθορίζεται ακριβώς ποια θα ήταν τα όρια αυτής²⁶. Ωστόσο, γίνονταν ευκόλως αντιληπτό, ότι ο χώρος στον οποίο στρέφονταν κατά κύριο λόγοι οι αξιώσεις αυτές, ήταν η Μεσόγειος²⁷. Ο ίδιος ο Μουσολίνι, εξαρχής είχε θέσει ως βάση της φασιστικής προπαγάνδας την επέκταση του ιταλικού κράτους²⁸. Ο «ζωτικός χώρος» - spazio vitale- του φασισμού σύμφωνα με τον Davide Rodogno αναλύονταν με βάση τρεις ομόκεντρους κύκλους, στον κάθε έναν από τους οποίους εντάσσονταν τα υπόλοιπα κράτη που σχετιζόνταν άμεσα με τα ενδιαφέροντα του ιταλικού κράτους.

Ο διαχωρισμός αυτός, πραγματοποιήθηκε με βάση φυλετικά και διοικητικά κριτήρια. Όσον αφορά τα διοικητικά κριτήρια, στον πρώτο κύκλο βρίσκονταν το κέντρο διοίκησης της αυτοκρατορίας, δηλαδή η ιταλική χερσόνησος και οι περιοχές που θα αποκόπτονταν από γειτονικές χώρες και θα προσαρτούνταν σε αυτή. Στον δεύτερο κύκλο εντάσσονταν οι «νέες» χώρες, οι οποίες θα δημιουργούνταν από τον διαμελισμό των μεγαλύτερων, όπως η Ελλάδα και η Γιουγκοσλαβία, αλλά και χώρες οι οποίες διατηρούσαν σχέσεις συνεργασίας με το ιταλικό κράτος, όπως η Γαλλία και η Βουλγαρία. Τέλος, στον τρίτο κύκλο τοποθετούνταν οι αποικίες οι οποίες βρίσκονταν στην Αφρική.

Το σχήμα παραμένει ίδιο, όσον αφορά τα φυλετικά κριτήρια, με βάση τα οποία οι πολίτες των Αφρικανικών αποικιών βρίσκονταν στην κατώτερη κλίμακα, ενώ η ιταλική ράτσα στην ανώτερη. Οι υπόλοιπες φυλές εντάσσονταν στην κατηγορία «Ευρωποειδείς»²⁹. Στις παραπάνω σχέσεις, έχει ενδιαφέρον να δει κανείς, ότι ενώ η Ελλάδα ως κράτος, εντάσσεται στο δεύτερο κύκλο της διοικητικής κλίμακας, τα Ιόνια νησιά βρίσκονται στην πρώτη.

Πέραν των προθέσεων της Ιταλίας να αποδώσει ένα μεγάλο κομμάτι ελληνικής γης στην Αλβανία, ώστε να δημιουργήσει ένα ισχυρό κράτος – δορυφόρο ουσιαστικά

---

²⁶ Rodogno D., *Fascism's European Empire, Italian Occupation During the Second World War*, Cambridge University Press, 2006, σσ. 44-45

²⁷ Εφημερίς των Ιονίων Νήσων, «Μεσόγειος : Λίμνη του Άξονος», Κέρκυρα, 13.8.1942. αρ.φ. 193, σελ. 1

²⁸ Mac Smith D., *Mussolini's Roman Empire*, Penguin Book, σσ. 15-16

²⁹ Rodogno D., *To Spazio Vitale του φασισμού και η είσοδος της Ιταλίας στον πόλεμο*, στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι.*, τ. Γ'1, σσ. 51-54

του ιταλικού, κύρια μέριμνά της ήταν η ένταξη των Ιονίων Νήσων στον ιταλικό κορμό³⁰. Οι αξιώσεις της Ιταλίας στην περιοχή της Μεσογείου γενικότερα και της Ελλάδας ειδικότερα, δεν εκδηλώθηκαν ξαφνικά, ούτε προκάλεσαν την έκπληξη της Ευρώπης³¹.

Η φασιστική προπαγάνδα δεν ήταν άγνωστη στην ελληνική πολιτική πραγματικότητα³². Γι αυτό το λόγο, οι σχέσεις Ελλάδα και Ιταλίας, μετά την άνοδο στην εξουσία του Μουσολίνι, χαρακτηρίζονταν από την έντονη προσπάθεια της ελληνικής διπλωματίας να διατηρήσει φιλικές σχέσεις με την γείτονα χώρα, σε μια περίοδο που η Ελλάδα προσπαθούσε να σηκώσει το βάρος της Μικρασιατικής καταστροφής. Τα προηγούμενα χρόνια, η Ιταλία είχε σταθεί εμπόδιο στις ελληνικές βλέψεις στην Μικρά Ασία, αφενός λόγω των δικών της συμφερόντων και αφετέρου λόγω της αποτροπής της δημιουργίας στην περιοχή της Μεσογείου της Μεγάλης Ελλάδας, η οποία θα οδηγούσε στην δημιουργία ανοιγμάτων και στις δύο άκρες του Αιγαίου και στην επισκίαση των ιταλικών συμφερόντων, αφού εντάσσονταν στην βρετανική σφαίρα επιρροής³³. Περαιτέρω, πιθανή επέκταση της Ελλάδας στην Μικρά Ασία, θα είχε επιπτώσεις και για την κατοχή των Δωδεκανήσων, οι κάτοικοι των οποίων επιθυμούσαν προσάρτηση με το ελληνικό κράτος, όπως άλλωστε είχε συμφωνηθεί ανάμεσα στις δύο χώρες με τη συνθήκη των Σεβρών.

Ο επεκτατισμός που ευαγγελίζονταν ο φασίστας ηγέτης, εκδηλώθηκε στην Ελλάδα πρώτη φορά και σε σύντομο χρονικό διάστημα μετά την κατάληψη της εξουσίας, όπως ήδη αναφέρθηκε, με τον βομβαρδισμό και την κατάληψη της Κέρκυρας το 1923. Η κατάληψη αυτή αποτέλεσε σκόπελο για την βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών, τουλάχιστον μέχρι την άνοδο στην εξουσία του Θεόδωρου Πάγκαλου. Ο Πάγκαλος, θαυμαστής του Μουσολίνι και αποφασισμένος να διεκδικήσει καλύτερους όρους από αυτές που εξασφαλίστηκαν με τη Συνθήκη της

---

³⁰ Γκίκας Ι.Ε., *ό.π.*, , σσ. 119 -120

³¹ Κόκκινος Δ.Α., *ό.π.*, σσ. 19, 28-33. Στο βιβλίο του Κόκκινου γίνεται αναφορά στις προσπάθειες διείσδυσης των Ιταλών στην ευρύτερη περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου ήδη από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Μαγκριώτης Δ., *Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής κατά τα έτη 1941-1944*, Αθήνα, 1949 , σσ. 1-3

³² Στο ίδιο, σελ. 11

³³ Papastratis P., «Megali Idea and Mare Nostrum. “Aspects of Greek and Italian Nationalism”, in Marta Petricioli (ed), *L' Europe mediterraneenne, Mediterranean Europe*, P.I.E. Lang S.S., Bruxelles, 2008

Λωζάννης, επεδίωξε να κερδίσει την υποστήριξη της Ιταλίας. Η προσέγγιση των δύο χωρών βρήκε αντίκρισμα στην υπογραφή μιας συμφωνίας μεταξύ τους, με σκοπό την αγορά στρατιωτικού υλικού από την Ιταλία το 1925, χωρίς ωστόσο να επιτευχθεί οποιαδήποτε δέσμευση του Μουσολίνι απέναντι στην Ελλάδα για τη δημιουργία ενός κοινού μετώπου απέναντι στην Τουρκία³⁴. Αν και ο Πάγκαλος δεν πέτυχε τον στόχο του, έθεσε τις βάσεις για την βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών, η οποία συνεχίστηκε και μετά την πτώση του το 1926. Αποκορύφωμα των προσπαθειών ήταν η υπογραφή διμερούς συνθήκης «φιλίας, συνδιαλλαγής και δικαστικού διακανονισμού», το 1928 υπό την πρωθυπουργία του Ελευθέριου Βενιζέλου³⁵.

Ωστόσο, για την ελληνική διπλωματία όσο και για την ελληνική κοινή γνώμη, η Ιταλία εξακολουθούσε να είναι μια χώρα της οποίας τα συμφέροντα στην περιοχή προκαλούσαν φόβο και αντιπάθεια. Η υπογραφή συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας το 1933, στην οποία διασφαλιζόνταν τα χερσαία σύνορα των δύο χωρών στην περιοχή της Θράκης, εξαιρώντας τα θαλάσσια σύνορα, προκάλεσε τη δυσαρέσκεια του Μουσολίνι. Το ίδιο αντίκτυπο είχε και η υπογραφή του Βαλκανικού Συμφώνου του 1934 μεταξύ της Ελλάδας, της Τουρκίας, της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουμανίας³⁶. Η εισβολή της Ιταλίας στην Αβησσυνία το 1935, προκάλεσε την αντίδραση της ΚτΕ, με τη θέση των οποίων συντάχθηκε και η Ελλάδα. Ο διαχωρισμός της θέσης της ΚτΕ από τις επεκτατικές διαθέσεις της Ιταλίας, οι οποίες εκδηλώνονταν ανοιχτά, επιδείνωσε ακόμη περισσότερο τις σχέσεις των δύο χωρών. Χαρακτηριστική της σπουδαιότητας που είχε η ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, ήταν η δήλωση που είχε κάνει ο Μουσολίνι κατά τη διάρκεια ομιλίας του στο

---

³⁴ Βερέμης Θ., *Οικονομία και Δικτατορία, Η συγκυρία 1925-1926, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1982, σσ. 36-39*

³⁵ Σβολόπουλος Κ., *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1900-1945*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1992, σελ. 213. Ο ίδιος ο Βενιζέλος είχε θέσει ως στόχο να βελτιωθούν οι σχέσεις Ελλάδας και Ιταλίας, σε τέτοιο βαθμό που να θεωρούνται εφάμιλλες με αυτές που διατηρούσε η χώρα με την Βρετανία και την Γαλλία. Μπολιεράκης Ευ., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1930-1936*, Διπλωματική Εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2016, σελ. 20

³⁶ Στο ίδιο, σελ. 243. Το Βαλκανικό Σύμφωνο υπογράφηκε μετά από παρεμβάσεις της Γαλλίας και συμπεριελάμβανε «μυστικό πρωτόκολλο το οποίο άφηνε ως ενδεχόμενο τον πόλεμο των Βαλκανικών χωρών με την Ιταλία, κάτι που δεν επιθυμούσε ο Βενιζέλος» Μπολιεράκης Ευ., *ό.π.*, σελ. 25

Μιλάνο, το 1935, όταν επεσήμανε ότι η Μεσόγειος αποτελούσε για την Ιταλία «vita», δηλαδή ζωή³⁷.

Η κατάληψη της εξουσίας από τον Μεταξά, δεν είχε σοβαρές επιπτώσεις στην βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών³⁸. Η εισβολή της Ιταλίας στην Αλβανία το 1939, αποδείκνυε για μία ακόμα φορά την τάση ρεβιζιονισμού της πρώτης. Οι διαβεβαιώσεις των Ιταλών ιθυνόντων για σεβασμό των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας³⁹, δεν έπεισαν ούτε τον Μεταξά ούτε και τη Βρετανία και τη Γαλλία, οι οποίες έσπευσαν να παράσχουν πλήρη στήριξη στη χώρα σε περίπτωση ξένης εισβολής⁴⁰. Εν τέλει, η Ιταλία, τον Ιούλιο του 1940 έδειξε το πραγματικό της πρόσωπο, επιδιδόμενη σε ένα πόλεμο προπαγάνδας μέσω του ιταλικού τύπου, στα άρθρα του οποίου γίνονταν λόγος για εδαφικές αξιώσεις της Ιταλίας και της Αλβανίας, εις βάρος της Ελλάδας, μέσω διαφόρων αδύναμων προσχημάτων. Την ίδια στιγμή ξεκίνησαν οι πρώτες παραβιάσεις στον εναέριο χώρο της Ελλάδας, σημειώθηκαν βομβαρδισμοί πλοίων, εμπορικών και πολεμικών, ενώ ο ιταλικός

---

³⁷ Η ακριβής μετάφραση της φράσης είναι «ότι η Μεσόγειος για την Μεγάλη Βρετανία ήταν κυρίως μια οδός, ενώ για την Ιταλία ήταν ζωή». Holland R., «Via or Vita, British experience in the modern Mediterranean», στο Hirst A. & Sammon P., *The Ionian Islands : Aspects of their History and Culture*, σελ. 64

³⁸ Ο Μεταξάς, θαυμαστής και ο ίδιος του Μουσολίνι, την άνοδο του οποίου είχε παρακολουθήσει από κοντά, ως πολιτικός εξόριστος στην Ιταλία τη δεκαετία του 1920, κατέβαλε προσπάθειες για την βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών, κυρίως τα έτη 1933-1940. Boreijsza Jerzy W., «Η Ελλάδα και η βαλκανική πολιτική της φασιστικής Ιταλίας, 1936-1940», στο Η Ελλάδα 1936-44, *Δικτατορία, Κατοχή, Αντίσταση, Πρακτικά του Διεθνούς Ιστορικού Συνεδρίου*, Β. εκδ. , Αθήνα, Μορφωτικό Ινστιτούτο ΑΤΕ, 1989, σσ. 16-17

³⁹ Η Ελλάδα ήταν ενήμερη ήδη από τον Απρίλιο του 1940 για επικείμενη επίθεση των Ιταλών στα Επτάνησα με σκοπό να τα καταλάβουν. Οι Ιταλοί επανειλημμένως διέψευσαν αυτές τις φήμες και έσπευδαν να εγγυηθούν για τις ειρηνικές τους διαθέσεις στην ευρύτερη περιοχή. Φαναριώτης Π..Ι., *Η Ελλάδα στις φλόγες του πολέμου 1940-1944*, Σταμούλη, 2012, σελ. 97. Παρόμοιες είναι και οι πληροφορίες που κατέγραψε ο Ταξίαρχος Κ. Πανταζής, ο οποίος ανέφερε ότι ο Έλληνας πρέσβης στη Ρώμη είχε πληροφορήσει τον Απρίλιο του 1940 την Ελληνική Κυβέρνηση ότι «μελετάται υπό των Ιταλών επιχειρήσις κατά της Κέρκυρας». Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου ανέφερε ότι κατασχέθηκαν στα Ιωάννινα 100 κιλά δυναμίτη τα οποία θα προωθούνταν στην Αλβανία και θα χρησιμοποιούνταν για την δημιουργία σαμποτάζ, για το οποίο θα κατηγορούνταν η Ελλάδα. Πανταζής Κ., *Τα δύο ΌΧΙ, Ελληνοϊταλικός Πόλεμος, Ελληνογερμανικός Πόλεμος, 1940-1941*, Αθήνα, Δωδώνη, 1980, σελ. 39

⁴⁰ Παπάγου Αλ., *Ο Πόλεμος της Ελλάδος, 1940-1941*, Αθήνα, Γουλανδρή- Χορν, 2009, σσ. 40, 64

στρατός συγκεντρώνονταν προς τα ελληνικά σύνορα, προετοιμάζοντας την απαίτηση της 28^{ης} Οκτωβρίου⁴¹.

---

⁴¹ Στο ίδιο, σσ. 102-103

Κεφάλαιο 2. Οι Ιταλοί στα Επτάνησα. Τομείς παρέμβασης

2.1 Η είσοδος των Ιταλών στα Επτάνησα

Στις 28 Απριλίου του 1941 οι Ιταλοί ύψωσαν στο Σταυρό του Παλαιού Φρουρίου της Κέρκυρας την ιταλική σημαία, εγκαινιάζοντας με αυτόν τον τρόπο την κατοχή τους στα Επτάνησα. Την ίδια μέρα, ιταλικά αεροπλάνα έριξαν προκηρύξεις στην Κεφαλονιά και στην Ιθάκη, στις οποίες απαιτούσαν την παράδοση των όπλων των στρατιωτικών μονάδων που βρίσκονταν στα νησιά⁴². Σε αντίθετη περίπτωση θα προχωρούσαν στον βομβαρδισμό τους. Δύο μέρες αργότερα και μετά από συσκέψεις της τοπικής διοίκησης, οι Ιταλοί αποβιβάστηκαν στο Αργοστόλι και στην Ιθάκη, χωρίς να συναντήσουν αντίσταση.

Τις επόμενες μέρες ακολούθησε η κατάληψη της Ζακύνθου, την 1^η Μαΐου του 1941. Ωστόσο, ο Νομάρχης Ζακύνθου, γνωρίζοντας τις προθέσεις των Ιταλών και ενθυμούμενος τις επιθετικές διαθέσεις τους παρελθόντος, αμέσως μόλις έγινε γνωστή η κατάληψη της Κεφαλονιάς, απέστειλε τηλεγράφημα στην Πάτρα, όπου βρίσκονταν Γερμανοί, ζητώντας να καταληφθεί το νησί από εκείνους και όχι από Ιταλούς. Η κίνηση αυτή, αν και δεν απέφερε καρπούς, καταδείκνυε τα αισθήματα τα οποία έτρεφαν οι κάτοικοι των Επτανήσων⁴³. Την ίδια μέρα, έπεσε και η Λευκάδα στα χέρια των Ιταλών⁴⁴, ενώ οι Παξοί κατελήφθησαν στα τέλη Ιουνίου του 1941⁴⁵.

Αντίθετη μοίρα είχαν τα Κύθηρα, τα οποία δεν περιλαμβάνονταν στα άμεσα σχέδια των Ιταλών⁴⁶. Η κατάληψη της του είχε γίνει στις 10 Μαΐου από τους Γερμανούς⁴⁷, ενώ ένα μήνα αργότερα, στις 9 Ιουνίου ιταλικές δυνάμεις

---

⁴² Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ.19

⁴³ Στραβόλεμος Δ., *Η Ζάκυνθος στα χρόνια της σκλαβιάς : (1 Μαΐου 1941-27 Μαρτίου 1945)*, Ζάκυνθος, Κοντόγιωργα, 1949, σελ. 18. Είναι λογικό να εικάσει κανείς ότι οι Ζακυνθinoί δεν ανέμεναν το αίτημά τους να γίνει αποδεκτό, παρά επρόκειτο περισσότερο για μια κίνηση απέλπιδα.

⁴⁴ Ροντογιάννης Π.Γ., *Ιστορία της νήσου Λευκάδος*, τ. Β', Λευκάδα, Εταιρεία Λευκαδίτικων Μελετών, 2006, σελ. 738. Κονιδάρης Δ.Ε., *Η Λευκάδα στα χρόνια της Κατοχής και του Εμφυλίου*, Λευκαδίτικες Εκδόσεις, 2015, σελ. 45

⁴⁵ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ.21

⁴⁶ Αντωνάκος Σ., *Ο Γολγοθάς ενός λαού: 27 Απριλίου 1941- 18 Οκτωβρίου 1944*, Σπάρτη, Λακωνικές Εκδόσεις, 2001, σελ. 545

⁴⁷Κασιμάτης Ι., *Από την Παλαιά και σύγχρονη Κυθηραϊκή ζωή*, Γ' Έκδ., Επιμ. Κασιμάτης Παναγ., Ιδιωτική Έκδοση, σελ. 206

αποβιβάστηκαν στο νησί. Οι δύο κατακτητές μοίρασαν το νησί σε ζώνες κατοχής⁴⁸, ενώ πιθανώς της παρουσίας και γερμανικών δυνάμεων στο νησί, δεν εφαρμόστηκαν τα μέτρα αφελληνισμού σε αυτό το κομμάτι των Επτανήσων. Τον Ιούνιο του 1941, οι γερμανικές δυνάμεις ήλεγχαν το βόρειο τμήμα του νησιού, ενώ οι ιταλικές το νότιο. Η γενική διοίκηση ωστόσο, τυπικά βρισκόταν υπό τον έλεγχο των Ιταλών, από τους οποίους εκδίδονταν αποφάσεις για την διακίνηση τόσο των κατοίκων όσο και των προϊόντων του νησιού⁴⁹.

Από την πρώτη στιγμή της προσάρτησης των Νήσων, τέθηκε σε εφαρμογή ένα σχέδιο ιταλοποίησης του πληθυσμού του οποίου η βάση ήταν η αποκοπή τους από την υπόλοιπη χώρα⁵⁰. Τελικός σκοπός αυτών των κινήσεων ήταν η προσάρτηση των Επτανήσων, μετά το πέρας του πολέμου, στο ιταλικό κράτος⁵¹. Τούτο απεδείχθη πολύ νωρίς, όταν στις 16 Αυγούστου του 1941, υπεγράφη συμφωνία μεταξύ Ιταλών και Γερμανών, με βάση την οποία επικυρώνονταν η «απόσπασις των Ιονίων Νήσων από την «Ελληνική Πολιτεία» των Αθηνών»⁵².

Οι Ιταλοί, παρόλο που με την πρώτη προκήρυξη που εξέδωσαν, διασφάλισαν στον πληθυσμό ότι θα σέβονταν «την ιδιοκτησία, την θρησκεία και τα ήθη και έθιμα»⁵³, επρόκειτο να κάνουν παρεμβάσεις σε όλους τους τομείς της καθημερινής διακίνησης των πολιτών. Πιο σημαντικές από αυτές τις παρεμβάσεις ήταν αυτές που είχαν άμεσο αντίκτυπο στους τομείς της οικονομίας, της διοίκησης, της αγροτικής παραγωγής και της εκπαίδευσης και οι οποίες προσανατολίζονταν στην έναρξη μιας

---

⁴⁸ Χλαμπέας Ι.Γ., *Τα Κύθηρα στην τετραετία 1941-1944*, Αθήνα, Πλέθρον, 1983, σελ. 11

⁴⁹ Κασμάτης Ι., *ό.π.*, σελ. 214

⁵⁰ Βελλιάδης Ανν., *Κατοχή, Γερμανική Πολιτική Διοίκηση στην κατεχόμενη Ελλάδα, 1941-1944*, Αθήνα, Ενάλιος, 2008, σελ. 118, Μελίτας Ν., *Μικρές ιστορίες από την κατεχόμενη Ζάκυνθο 1941-1944 (διηγήματα)*, Ζάκυνθος, Νέα Γραμμή, 1996, σελ. 46. Λειβαδά Ντούκα Ευ., *Σύντομη (Πολιτική) Ιστορία Κεφαλληνίας, Από τη προϊστορία στον 20^ο αι.*, Αργοστόλι, Οδύσσεια, 2008, σελ. 68

⁵¹ Γρηγοριάδης Σ., *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας, 1941-1974, Κατοχή*, Ι. Καπόπουλος, Καθημερινή, 2011, σελ. 102. Μελίτας Ν., *ό.π.*, σελ. 28. Βόγλης Πολ., *Η ελληνική κοινωνία στην Κατοχή, 1941-1944*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2010, σελ. 39

⁵² Δαφνής Κ., «Χρόνια Πολέμου και Κατοχής, Κέρκυρα 1940 -1944», *Κερκυραϊκά Χρονικά*, Τ. XII, Κέρκυρα, 1966, σελ. 122, Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 137.

⁵³ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 25, *Εφημερίς του λαού των Ιονίων Νήσων*, «Υπόσχεση Ειρήνης», 1-2 Μαΐου 1941. *Jonio*, «Οι Ιταλοί εις την Ελλάδα», 23/6/1941, αρ.φ. 16, σελ. 1. ΓΑΚ Λευκάδας, Εγκύκλιος, Αταξινόμητο Υλικό

διαδικασίας ένταξης των Επτανήσων στον τρόπο λειτουργίας του ιταλικού κράτους και των θεσμών του.

Αν και βάση της φασιστικής προπαγάνδας που επιδίωξε να προσαρτήσει με ειδικό καθεστώς τα Επτάνησα, ήταν το επιχείρημα ότι αποτελούσαν απελευθερωθέν ιταλικό έδαφος⁵⁴, αφού υπήρξαν τμήμα της Ενετικής Δημοκρατίας⁵⁵, από τα μέσα του 14^{ου} ως τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, που πέρασαν στην δικαιοδοσία του Ναπολέοντειου κράτους, ήταν ολοφάνερο ότι τα κίνητρά τους ήταν γεωπολιτικά.

Ειδικότερα, τα Επτάνησα κατείχαν στρατηγική θέση στην Αδριατική και ενδεχόμενη προσάρτησή τους στην Ιταλία, θα της έδινε τη δυνατότητα ελέγχου της ευρύτερης περιοχής. Η επιμονή των Ιταλών επικεντρώνονταν ειδικά στα νησιά της Κέρκυρας, της Κεφαλονιάς, της Ζακύνθου και της Λευκάδας, τα οποία, όπως θα αναλυθεί εκτενώς σε επόμενα κεφάλαια, βρέθηκαν στο επίκεντρο της ιταλικής προπαγάνδας κατά τη διάρκεια της κατοχής τους. Με βάση τα νησιά αυτά, η Ιταλία

---

⁵⁴ Είναι εύλογο ότι για να στηρίξει κανείς μια τέτοια θεωρία σε βάσιμα επιχειρήματα, πρέπει το έδαφος το οποίο απελευθερώνει να κατοικείται από πληθυσμό ίδιας καταγωγής, σε ποσοστό που να επικυρώνει στρατιωτικές κινήσεις προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς και ο πληθυσμός αυτός να έχει εκφράσει επισήμως τη βούλησή του προς τον ίδιο σκοπό. Στα Επτάνησα, ο πληθυσμός ήταν αμιγώς ελληνικός ενώ η ιταλική κοινότητα αντιπροσώπευε ένα μικρό ποσοστό του συνόλου. Ενδεικτικά, στην Κέρκυρα, για την οποία διαθέτουμε πληροφορίες, η ιταλική κοινότητα αριθμούσε 1500 ανθρώπους, διατηρούσε δε ζωντανή την ταυτότητά της μέσω και των διαφόρων φορέων που την απάρτιζαν και οι οποίοι χρηματοδοτούνταν από το ιταλικό κράτος. Σε άρθρο της Εφημερίδας *Jonio*, αναφέρεται η «συνάθροιση» της ιταλικής παροικίας, η οποία «είχε σκοπόν να επικυρωθή η εκράνδαντος εμπιστοσύνη των ομοεθνών μας επί της τελικής Νίκης των στρατών του άξονος και η οποία θα ανταμείψη εκείνους η οποίοι υπέφερον τόσα δεινά». (sic), *Jonio*, « Η Ιταλική Παροικία δια τον Ιδρυτή τη Αυτοκρατορίας». 19/5/1941, αρ.φ. 1, σελ. 2. Στην ίδια, «ο Εξοχ. Παρίνι εις την εορτή των ιταλικών Οργανώσεων Νεολαίας», 9/7/1941, αρ.φ. 23, σελ. 4. Η μεγαλύτερη ωστόσο κοινωνική ομάδα αλλοεθνούς υπηκοότητας ήταν οι «Μαλτέζοι», Άγγλοι υπήκοοι, οι οποίοι βρίσκονταν υπό την προστασία της Αγγλίας. Αν και σε όλες τις άλλες περιπτώσεις οι Ιταλοί εναντιώθηκαν σε οτιδήποτε σχετιζόνταν με τον κύριο εχθρό τους, στους πολίτες αυτούς, των οποίων η γλώσσα που μιλούσαν ομοιάζε με την ιταλική, φέρθηκαν με περισσή καλοσύνη. Ορισμένοι μάλιστα ενέδωσαν στις καλές προθέσεις των Ιταλών και ενήργησαν εις βάρος του ελληνικού στοιχείου, κυρίως σε ζητήματα επισιτισμού. Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 201. Εξάλλου, η Μάλτα, ανέκαθεν ανήκε στις χώρες τις οποίες η Ιταλία, επιθυμούσε να εντάξει στο νέο της imperium. Κόκκινος Δ. Α., *ό.π.*, σελ. 37

⁵⁵ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 21, Rodogno D., «Η Ιταλική Κατοχή», σελ. 69. Μπενεττός Δ., *Το χρονικό της Κατοχής, 1941-1944*, Αθήνα, 1963

θα ήταν σε θέση να θέσει σε εφαρμογή τον αποικιακό της χάρτη⁵⁶ αλλά και να ισχυροποιήσει τη θέση της στην Μεσόγειο.

Ακόμη, έχοντας ήδη στην κατοχή της Δωδεκάνησα, θα δημιουργούσε πέραν του Αιγαίου πλέον και στο Ιόνιο, ισχυρές ναυτικές και αεροπορικές βάσεις, οι οποίες θα την καθιστούσαν νευραλγικό παράγοντα στις επιχειρήσεις που θα διεξάγονταν στην Ανατολική Μεσόγειο⁵⁷, προβάλλοντας ως το αντίπαλον δέος της μεγάλης ναυτικής δύναμης της Βρετανίας. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι η ιταλική ηγεσία, είχε ανέκαθεν ή τουλάχιστον προέβλεπε την εντύπωση ότι η Ελλάδα αποτελούσε δορυφόρο της Βρετανίας στην ευρύτερη περιοχή, υπονομεύοντας τα ιταλικά συμφέροντα⁵⁸, σε ένα χώρο που παραδοσιακά άνηκε στην ιταλική σφαίρα επιρροής⁵⁹.

2.2 Διοίκηση

Ένας από τους βασικούς τομείς παρέμβασης των αρχών κατοχής ήταν αυτός που αφορούσε τα ευρύτερα διοικητικά θέματα των νησιών. Σε αυτά περιλαμβάνονται ζητήματα πρωτίστως της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, της Δικαστικής Λειτουργίας και των Σωμάτων Ασφαλείας, τα όργανα των οποίων βρέθηκαν στο στόχαστρο των κατακτητών. Επίσης, δευτερευούσης σημασίας, αλλά ωστόσο ενδεικτικά της ιταλοποίησης που επιχειρήθηκε, ήταν μέτρα που αφορούσαν την επιβολή της ιταλικής γλώσσας ως ισότιμης με την ελληνική, όχι μόνο σε επίπεδο Δημόσιων Υπηρεσιών, αλλά και σε επίπεδο ιδιωτών.

Για κάθε ένα από τα νησιά που κατελήφθησαν ορίστηκε Στρατιωτικός Διοικητής, του οποίου όμως οι αρμοδιότητες δεν περιορίζονταν σε θέματα αμιγώς στρατιωτικά. Τον πρώτο μήνα της κατοχής, τη Γενική Διοίκηση είχε ο Ιταλός Στρατηγός Λουίτζι Μαντζίνι ή Ματσίνι, ο οποίος τοποθετήθηκε στη θέση του αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων των Επτανήσων καθώς και στρατιωτικός διοικητής

---

⁵⁶ Μπότσης Μ.Γ., *ό.π.*, σελ. 35. Τα τέσσερα μεγάλα νησιά θα καταλαμβάνονταν αμέσως μετά την έναρξη των επιχειρήσεων εναντίον της Ελλάδας, όπως ανέφερε ο Τσιάνο στον Γερμανό επιτετραμμένο στις 27 Οκτωβρίου του 1940, σύμφωνα με τηλεγράφημα του τελευταίου προς το Βερολίνο. Βελλιάδης Ανν., *Μεταξάς – Χίτλερ, Ελληνογερμανικές σχέσεις στην Μεταξική δικτατορία, 1936-1941*, Αθήνα, Ενάλιος, 2003, σελ.221

⁵⁷ Κόκκινος Δ.Α., *ό.π.*, σελ. 11

⁵⁸ Μπότσης Μ.Γ., *ό.π.*, σσ. 99-104

⁵⁹ *Εφημερίς του λαού των Ιονίων Νήσων*, «Υπόσχεσις Ειρήνης», 1-2 Μαΐου 1941

της Κέρκυρας⁶⁰. Στην Λευκάδα, ο συνταγματάρχης Εμμανουήλ Σκόπα, αφού κατέλαβε το νησί, ανέλαβε και τη στρατιωτική διοίκησή του⁶¹. Γενικός Στρατιωτικός Διοικητής Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Ιθάκης και Λευκάδας τοποθετήθηκε ο στρατηγός Μαρίνο Μαρίνο, ενώ ο συνταγματάρχης Κανιόνι, ορίστηκε αρχηγός των μελανοχιτώνων αυτών των νησιών. Τέλος, την Πολιτική Διοίκηση των Επτανήσων είχε αναλάβει προσωρινά ο συνταγματάρχης Σάλβο Σαλβόνι με έδρα του το νησί της Κεφαλονιάς⁶².

Στις 30 Μαΐου κατέφθασε στην Κέρκυρα ο Πιέρο Παρίνι⁶³, ως «Πολιτικός Διοικητής των Ιονίων Νήσων». Σύμφωνα με τις πηγές, ο Παρίνι, δεν αποτέλεσε τυχαία επιλογή. Ήταν στενός συνεργάτης του Μουσολίνι, είχε λάβει μέρος στην πορεία προς την Ρώμη και διέθετε πολιτικές αρετές καθώς και διπλωματικές ικανότητες⁶⁴. Ως Γενικός Επιθεωρητής των Φάτσιο του Εξωτερικού, ανέλαβε επικεφαλής του νεοσυσταθέντος Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων, με αντιπροσώπους για κάθε ένα από τα νησιά. Το γραφείο αυτό αποτελούνταν από τα εξής τμήματα : Γενική Γραμματεία, Τμήμα Ανεφοδιασμού, Υγειονομικό, Οικονομικό, Γεωργικό, Δικαστικό, Εκπαίδευσης και το ενιαίο Τμήμα Τουρισμού, Τύπου και Προπαγάνδας⁶⁵. Έδρα του ήταν η Κέρκυρα, ενώ για τα υπόλοιπα νησιά δημιουργήθηκαν παραρτήματα, τα οποία δρούσαν υπό τις εντολές του Παρίνι.

Η τυπική εξουσιοδότηση του Ντούτσε στον Παρίνι, στην οποία καθιστούσε τον τελευταίο «Κυβερνήτη» της Επτανήσου, δημοσιεύθηκε στις 29 Δεκεμβρίου του 1941, στο Δελτίο Πολιτικών Υποθέσεων υπ' αρ. 22. Σύμφωνα με αυτό, ο Παρίνι, είχε την εξουσιοδότηση να εκδίδει διατάγματα τα οποία αφορούσαν όλους τους τομείς της Δημόσιας Λειτουργίας, με εξαίρεση ζητήματα στρατιωτικά, για τα οποία υπεύθυνος ήταν ο Στρατιωτικός Διοικητής⁶⁶.

---

⁶⁰ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 23

⁶¹Κουτσαούτης Ζ., *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα, Ιταλική και γερμανική κατοχή*, Λευκάδα, ΠΕΑΕΑ Λευκάδας, 1991, σελ. 26

⁶² Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 23

⁶³ *Νέα Κεφαλληνία*, « Η Α.Ε. Πιέρο Παρίνι», αρ.φ. 1, 29/5/1941, σελ. 1. *Jonio*, «Παρίνι», 6/6/1941, αρ.φ. 9, σελ. 1

⁶⁴ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 27

⁶⁵ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 107, Ροντογιάννης Π.Γ., *ό.π.*, σελ. 743

⁶⁶Εφημερίς των Ιονίων, «Τα πολιτικά δικαιώματα του Αρχηγού των Πολιτικών Υποθέσεων των Ιονίων Νήσων, βάσει της διακηρύξεως του Ντούτσε», 18/12/1941, αρ.φ. 41, σελ. 1

Το μέρος που επέλεξαν οι Ιταλοί να στεγάσουν το Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων, δε θα μπορούσε παρά να είναι συμβολικό. Γι αυτό το λόγο τα Ανάκτορα της πόλης, τα οποία είχαν κατασκευαστεί επί της Αγγλικής Προστασίας και είχαν φιλοξενήσει την έδρα της Αρμοστείας, αποτέλεσαν την καλύτερη λύση για την φασιστική προπαγάνδα. Ο ίδιος ο Παρίνι είχε εγκατασταθεί στη βασιλική έπαυλη του Μον Ρεπό⁶⁷, σε μια προσπάθεια να προσθέσει επιπλέον κύρος στο αξίωμά του⁶⁸.

Στις 19 Ιουνίου του 1941 ιδρύθηκε στη Λευκάδα το τοπικό Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων, το οποίο σε αντίθεση με το κεντρικό της Κέρκυρας, δεν αποτελούνταν από επιμέρους τμήματα. Τη διεύθυνσή του ανέλαβε ο δικηγόρος Κάρλο Καστίλια⁶⁹, του οποίου η συμπεριφορά χαρακτηρίστηκε ηπιότερη και πιο διαλλακτική σε σύγκριση με αυτή των υπολοίπων τοπικών υπευθύνων του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων⁷⁰. Παράλληλα, η Ιθάκη αποσπάστηκε από το Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων της Κεφαλονιάς, στο οποίο Πολιτικός Διοικητής είχε ορισθεί ο Σαλβόνι, και απέκτησε τον δικό της Πολιτικό Διοικητή, τον Τζενάρο Μεσίνα⁷¹.

Στη Ζάκυνθο, στις αρχές Ιουνίου, με την επίσκεψη του Παρίνι στο νησί, ιδρύθηκε και το τοπικό Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων με διευθυντή τον Λουίτζι Τζανόνι, για τον οποίο φημολογείται ότι ήταν κομμουνιστής βουλευτής στην Παραγουάη (!), ενώ Νομικός Σύμβουλος ανέλαβε ο δικηγόρος Φραγκίσκος Μαρκάτος⁷². Κατά τη διάρκεια της Ιταλικής Κατοχής τα πρόσωπα που αναλάμβαναν τις παραπάνω θέσεις άλλαζαν καθώς και οι Στρατιωτικοί Διοικητές. Μόνη εξαίρεση αποτέλεσε το νησί της Λευκάδας, όπου ο Σκόπα διατήρησε τη θέση του Στρατιωτικού Διοικητή μέχρι και την εκτέλεσή του από τους Γερμανούς το 1943.

Η πρώτη κίνηση των Ιταλών υπήρξε και αυτή με την μεγαλύτερη βαρύτητα για την απομόνωση των νησιών από την ελληνική διοικητική μηχανή. Πιο συγκεκριμένα, οι κατακτητές κατήγγησαν την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την αντικατέστησαν από το Επίσημο Δελτίο Πολιτικών Υποθέσεων των Ιονίων Νήσων (Bolletino

---

⁶⁷ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 28

⁶⁸ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 120

⁶⁹ Rodogno D., (2003), *ό.π.*, σελ. 79

⁷⁰ Ροντογιάννης Π.Γ., *ό.π.*, σελ. 743, Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ.44

⁷¹ Λουκάτος Σπ., *ό.π.*, σελ. 39

⁷² Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 33. Ο Τζανόνι, τα Χριστούγεννα του 1941, κατά τη διάρκεια μιας δεξίωσης δε δίστασε να δηλώσει ενώπιον των παρευρισκομένων ότι « η Επτάνησος είναι δικής μας και θα μείνει για πάντα ιταλική», Στο ίδιο, σελ. 102

Ufficciae degli Affari Civili delle Isole Jonie)⁷³, το οποίο έφερε το ιταλικό εθνόσημο⁷⁴ και του οποίου τα διατάγματα ενείχαν ισχύ νόμων⁷⁵.

Κατά τη διάρκεια της Ιταλικής Κατοχής εκδόθηκαν συνολικά 47 Δελτία⁷⁶, κάθε ένα από τα οποία περιείχε διατάγματα τα οποία διαμόρφωναν το πλαίσιο λειτουργίας της Ιόνιας Πολιτείας. Τα διατάγματα τυπώνονταν σε διπλή στήλη, στην ιταλική και στην ελληνική γλώσσα και τοιχοκολλούνταν σε κεντρικά σημεία, ώστε να ενημερώνονται οι πολίτες για τις νέες αποφάσεις της ιταλικής διοίκησης. Μάλιστα, για την επικόλληση των διαταγών είχαν προχωρήσει στην κατασκευή «ειδικών ξύλινων πινακίδων, αίτινες έφερον τον περωτόν λέοντα της Βενετίας»⁷⁷.

---

⁷³ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 68

⁷⁴ Αντωνάκος Σ. *ό.π.*, σελ. 549

⁷⁵ Οι κινήσεις των Ιταλών, οι οποίες κατέλυναν την εξουσία της Κυβέρνησης των Αθηνών στην επικράτεια των Επτανήσων, καταδεικνύονται εκ διαμέτρου αντίθετες με το εθιμικό δίκαιο της Χάγης. Η έκδοση του Δελτίου Πολιτικών Υποθέσεων και η κατάλυση της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, αποτελούσε ανοιχτή παραβίαση των κανόνων της Συνθήκης της Χάγης του 1899. Πριν την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τα κράτη της Ευρώπης είχαν συμφωνήσει στην υιοθέτηση ενός νομικού πλαισίου, το οποίο όριζε το Δίκαιο που έπρεπε να εφαρμόζεται σε περίπτωση ένοπλων συρράξεων. Η σύμβαση της Χάγης του 1899, περί σεβασμού των κανόνων και των εθίμων του κατά ξηρά πολέμου και την προσαρμογή τους στον ναυτικό πόλεμο και η Αναθεώρηση και Συμπλήρωση αυτής το 1907 περιείχαν άρθρα εθιμικού δικαίου, τα οποία είχαν επικυρωθεί από τα συμμετέχοντα κράτη και τα υποχρέωναν να σεβαστούν τις διατάξεις τους. Ζάικος Ν., «Διεθνές Δίκαιο και συνεργασία με τον εχθρό. Η περίπτωση των κυβερνήσεων «ανδρείκελων» κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο», στο «*Εχθρός εντός των τειχών, Όψεις του Δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*», επιμ. Μιχαηλίδης Ι., Νικολακόπουλος Ηλ., Φλάισερ Χ., Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2006, σελ. 125. Το δίκαιο της Χάγης ή *jus in bello*, εμπειρείχε τους κανόνες σχετικά με τα μέσα διεξαγωγής του πολέμου, την κατοχή και την ουδετερότητα. Μαρούδα Μ.Ν., *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Αθήνα, Σιδέρης, 2015, σελ. 33, Μαγκριώτης Δ., *ό.π.*, σσ. 20-21. Σύμφωνα με τη Σύμβαση II, στα άρθρα 42-56, ορίζεται η έκταση της στρατιωτικής εξουσίας στο έδαφος του εχθρικού κράτους. Γάγγας Σ.Δ., *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο των Ενόπλων Συγκρούσεων*, Γ' έκδοση, Αθήνα, 2008, σελ. 99. Οι κατακτητές δεν είχαν το δικαίωμα να προχωρήσουν σε επέκταση της κυριαρχίας τους στη χώρα που καταλάμβαναν, μέσω είτε του διαμελισμού της είτε μέσω της προσάρτησης εδαφών της. Κατά συνέπεια, όφειλαν να σεβαστούν τους νόμους του κράτους το οποίο είχαν θέσει υπό την κατοχή τους, η κυριαρχία του οποίου δεν αναιρείτο. Με άλλα λόγια προστατευόταν το ισχύον πολίτευμα και δεν επιτρεπόταν οποιαδήποτε μεταβολή του. Το άρθρο 43 του Κανονισμού της Χάγης όριζε ότι το κατεχόμενο έδαφος ουδέποτε καθίσταται έδαφος του κατέχοντος. Ζιάκος Ν., *ό.π.*, σελ. 18.

⁷⁶ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 114. Ο αριθμός των διαταγμάτων συνολικά ανήλθε σε 200.

⁷⁷ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 33

Τα πρώτα διατάγματα που εκδόθηκαν είχαν κυρίως τη μορφή οικονομικών απαγορεύσεων, όπως καταγράφεται σε επόμενο κεφάλαιο. Στην προσπάθεια τους να πτοήσουν το ηθικό των κατοίκων και να θέσουν σε εφαρμογή τα σχέδιά τους, οι Ιταλοί προέβησαν σε μια σειρά από ενέργειες με αντίκτυπο στην καθημερινή ζωή και διακίνησή τους. Οι παρεμβάσεις τους αυτές εκτείνονταν σε ένα ευρύ φάσμα του δημοσίου βίου, που περιελάμβαναν την κατάργηση και αντικατάσταση δημοσίων υπηρεσιών, την απομάκρυνση των υπαλλήλων που δεν ήταν Επτανήσιοι και την αντικατάστασή⁷⁸, αλλά και την διακοπή οποιαδήποτε επικοινωνίας με την Ηπειρωτική Ελλάδα, για θέματα αμιγώς διοικητικού χαρακτήρα, όπως ήταν η διακίνηση της αλληλογραφίας των κατοίκων.

Όσον αφορά τη διοίκηση του νησιού, οι Ιταλοί απαγόρευσαν κάθε επικοινωνία των Δημοσίων Υπηρεσιών με τα Κεντρικά Γραφεία των Αθηνών⁷⁹ και προέτρεψαν τους δημοσίους υπαλλήλους να απευθύνονται στα εκάστοτε αρμόδια τμήματα του Γραφείου Πολιτικού Υποθέσεων για την διεκπεραίωση των διάφορων ζητημάτων που προέκυπταν⁸⁰. Ακόμη, απαγορεύθηκε στους υπαλλήλους να αναγράφουν στα επίσημα έγγραφα τον επίτιτλο «Βασίλειον της Ελλάδος», όπως και τον επίτιτλο «Ελληνική Πολιτεία»⁸¹. Ο επίτιτλος αντικαταστάθηκε από τη φράση « Δυνάμει των χορηγηθέντων ημίν δικαιωμάτων παρά της Στρατιωτικής Διοικήσεως»⁸².

Μάλιστα, όσον αφορά την περίπτωση της Λευκάδας, η οποία και αποτελούσε τμήμα του Νομού Πρεβέζης, διατάχθηκε η απόσπασή της από τον Νομό και δρομολογήθηκε η ίδρυση μιας νέας διοικητικής περιφέρειας, της «Σάντα Μάουρα», ώστε να μην υπάρχει καμία διοικητική γέφυρα με τον ηπειρωτικό κορμό της χώρας. Με εγκύκλιο της 30^{ης} Ιουνίου 1941, ο Καστίλια πληροφορούσε όλες τις αρμόδιες αρχές του νησιού, ότι στο εξής οποιαδήποτε εντολή πρόσληψης υπαλλήλων ή μετακίνησης αυτών, έπρεπε να γνωστοποιηθεί στο Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων,

---

⁷⁸ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 120. Οι υπάλληλοι που απομακρύνθηκαν θα αντικαθιστούνταν από πρόθυμους συνεργάτες των Ιταλών.

⁷⁹ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 32, Ροντογιάννης Π.Γ., *ό.π.*, σελ. 743, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 51

⁸⁰ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 121

⁸¹ Ροντογιάννης Π.Γ., *ό.π.*, σελ. 743. Ο επίτιτλος αυτός είχε οριστεί από τους Γερμανούς και χρησιμοποιούνταν στις περιοχές που βρίσκονταν υπό την Κατοχή τους. Όταν η Λευκάδα πέρασε στα χέρια των Γερμανών, χρησιμοποιούνταν ο επίτιτλος «Ελληνική Πολιτεία».

⁸² Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 24

ακόμα και αν η εντολή αυτή προέρχονταν από την Κατοχική Κυβέρνηση⁸³. Καθολική, άμεση και για όλα τα Επτάνησα ήταν η διαταγή απομάκρυνσης των αποσπασθέντων υπαλλήλων, οι οποίοι είχαν μετατεθεί μετά την 1^η Μαΐου του 1941⁸⁴. Τέλος, λίγο αργότερα, στις 15 Ιουλίου, ορίστηκε ότι οποιαδήποτε μετάθεση υπαλλήλων δεν θα πραγματοποιούνταν χωρίς την έγκριση του Παρίνι⁸⁵.

Επιπλέον, στον τομέα των Δημόσιων Υπηρεσιών, οι κατακτητές φρόντισαν να απομακρύνουν από τις θέσεις τους, εκείνους οι οποίοι, είτε τήρησαν πατριωτική στάση κατά τη διάρκεια του Ιταλοελληνικού πολέμου, είτε δεν συμμορφώνονταν με τις διαταγές που δίδονταν⁸⁶. Για παράδειγμα, στη Ζάκυνθο, ο Οικονομικός Έφορος Σπυρίδων Μιχαλόπουλος, φυλακίστηκε από τις ιταλικές αρχές, όταν επέστρεψε από την Αθήνα, στην οποία είχε μεταβεί για να εκθέσει την νέα κατάσταση που ίσχυε στο νησί⁸⁷. Σε πολλές περιπτώσεις η απόλυση από τις θέσεις τους, δεν ήταν αρκετή, με αποτέλεσμα υπάλληλοι και ορισμένες φορές και οι οικογένειές τους, να εξορίζονται από τον τόπο τους⁸⁸.

Ο Κονόμος ανέφερε ότι στην Κεφαλονιά αντικαταστάθηκαν οι Δημοτικές και Κοινοτικές αρχές, χωρίς όμως να δίδονται λεπτομέρειες⁸⁹, ενώ και ο Λουκάτος σημείωσε ότι αντικαταστάθηκε ο δήμαρχος Αργοστολίου από τον έμπορο Αντύπα

---

⁸³ ΓΑΚ Λευκάδας, Έγγραφο Νο. 7, 24/6/1941

⁸⁴ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.67. Οι υπάλληλοι τους οποίους αφορούσε η απόφαση είχαν στη διάθεση τους 24 ώρες να εγκαταλείψουν τα νησιά, χωρίς να δίδονται πληροφορίες για τις συνέπειες που θα είχε ενδεχόμενη άρνησή τους να το πράξουν.

⁸⁵ Με βάση αυτή την απόφαση, δεν επετράπη στον Ειρηνοδίκη Καρυάς να αναλάβει τα καθήκοντά του τον Σεπτέμβριο του 1941. Στις 20 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους το Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων της Λευκάδας, κοινοποιούσε στον Εισαγγελέα Πρωτοδικών ότι δεν εγκρίθηκε η παραμονή στο νησί του Ειρηνοδίκη Λαμπρινόπουλου. ΓΑΚ Λευκάδας, Έγγραφο Νο. 25

⁸⁶ Σύμφωνα με το Άρθρο 45 της Συμβάσεως της Χάγης, η άσκηση της πολιτικής εξουσίας εναποτίθετο στον στρατιωτικό διοικητή, ο οποίος έχει δικαίωμα να διορίσει πρόσωπα της επιλογής τους ως επικεφαλής της πολιτικής εξουσίας. Σε κάθε περίπτωση όφειλε να εξασκεί τα καθήκοντά της στο όνομα της κυριαρχίας της κατεχόμενης χώρας. Γι αυτό το λόγο, δεν επιτρεπόταν και η οποιαδήποτε επέμβαση στην διοίκηση δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων. Μαγκριώτης Δ., *ό.π.*, σελ. 21

⁸⁷ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 77

⁸⁸ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 32. Σύμφωνα με τον ίδιο, στις περιπτώσεις που δεν εξορίζονταν όλη η οικογένεια, παρέχονταν από τους Ιταλούς μηνιαίο επίδομα, ύψους 6,000 ιονικών δραχμών για την κάλυψη των αναγκών της οικογένειας του εξορισθέντος. Ωστόσο, λίγοι ήταν εκείνοι οι οποίοι δέχθηκαν να κάνουν χρήση του. *ό.π.*, σελ. 203.

⁸⁹ Στο ίδιο, σελ.37

Βαλλιανάτο, χωρίς να αναλύσει τους λόγους στους οποίους οφείλονταν η απομάκρυνσή του⁹⁰. Στη Ζάκυνθο, ο Νομάρχης Πέτρος Μεταξάς αφού απολύθηκε από τη θέση του, στη συνέχεια εγκατέλειψε το νησί, χωρίς να διευκρινίζεται αν το έπραξε εκούσια ή ύστερα από εντολή⁹¹. Ο αντικαταστάτης του Ιω. Χρυσοχοϊδης ,διατάχθηκε τον Σεπτέμβριο του 1942 να εγκαταλείψει το νησί μαζί με την οικογένεια του⁹². Μια πληρέστερη εικόνα για το ζήτημα αυτό, περιέγραψε ο Δάφνης, ο οποίος κατέγραψε φαινόμενα μετακίνησης και αντικατάστασης δημοσίων υπαλλήλων που έλαβαν χώρα στο νησί της Κέρκυρας.

Ο Σπυρίδων Κόλλας, δήμαρχος Κερκύρας, στο πρόσωπο του οποίου, αποτυπωνόταν η αντίσταση του λαού προς τους Ιταλούς, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τα καθήκοντά του στις 16 Αυγούστου του 1941, με αφορμή την ύψωση της ελληνικής σημαίας στο Δημαρχείο, κατά τη διάρκεια της λιτανείας της εικόνας του Αγίου Σπυρίδωνος. Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι οι Ιταλοί είχαν απαγορεύσει στους Επτανήσιους να έχουν στην κατοχή τους την ελληνική σημαία, πολλώ μάλλον να την χρησιμοποιούν⁹³. Ο Κόλλας, ήταν πρότυπο ανδρείας και δεν πτοήθηκε ακόμα και όταν οι Ιταλοί, για να τον εξαναγκάσουν σε παραίτηση, συνέλαβαν και εξόρισαν τον γιο του στους Παξούς⁹⁴. Ο Κόλλας αντικαταστάθηκε από τον δικηγόρο Γεράσιμος Τρύφωνα, ο οποίος αποτέλεσε μία από τις εξαιρέσεις ντόπιων που συνεργάστηκε με τους Ιταλούς με ζήλο.

Με παρόμοιες διαδικασίες απομακρύνθηκε από τη θέση του ο Νομάρχης Κερκύρας Γ. Μακρόπουλος, ο οποίος είχε διαδεχθεί τον Ευάγγελο Αβέρωφ. Ο τελευταίος, είχε υποβάλει την παραίτηση του, αμέσως μετά την κατάληψη του νησιού

---

⁹⁰ Λουκάτος Σπ., *ό.π.*, σελ. 33. Λειβαδά- Ντούκα Ευ., *ό.π.*, σελ. 68

⁹¹ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 34

⁹² Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ. 167-169. Μετά την απομάκρυνση και του Ιω. Χρυσοχοϊδη, στο «Λιτόριο» δημοσιεύθηκε άρθρο το οποίο καταφέρονταν εναντίον των δύο Νομαρχών, γράφοντας χαρακτηριστικά ότι « ο Μεταξάς, ο Χρυσοχοϊδης και άλλοι σημαίνοντες απατεώνες, οι οποίοι διοίκησαν την Νήσον, εσκέπτοντο μόνον να γεμίσουν την κοιλιά τους... Ζήτω ο Φασισμός και οι Φασίστες Κυβερνήτοι...». Τη θέση κάλυψε ο Αθανάσιος Μαρκέτος, Διευθυντής του Υποκαταστήματος της Αγροτικής Τράπεζας.

⁹³ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 35, , Μελίτας Ν., *ό.π.*, σελ. 47, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 50. Την 1^η Μαΐου του 1942, στη Ζάκυνθο, με αφορμή την επέτειο ενός χρόνου από την κατάληψη του νησιού, οι κάτοικοι διατάχθηκαν να υψώσουν σε όλα τα σπίτια την ιταλική σημαία. *Ό.π.*, σελ. 142

⁹⁴ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 122. Τον Ιούνιο του 1941, 19 Κερκυραίοι είχαν συλληφθεί και εκτοπιστεί στους Παξούς, ενώ νέες συλλήψεις είχαν γίνει και τον Ιούλιο. Ζιάγκου Ν., *ό.π.*, σελ. 222

από τους Ιταλούς⁹⁵. Ο Μακρόπουλος δε είχε συντάξει μια επιστολή στην οποία εξηγούσε τους λόγους για τους οποίους αρνούνταν να εφαρμόσει την απόφαση των ιταλικών αρχών σχετικά με την κυκλοφορία των ιταλικών γραμματοσήμων. Σύμφωνα με αυτή, η διαταγή των κατακτητών καταπατούσε το άρθρο 43 της Σύμβασης της Χάγης καθώς και τους ελληνικούς νόμους. Η πράξη αυτή του Νομάρχη έθεσε τον ίδιο στη μαύρη λίστα των κατακτητών, αφού κατέστησε σαφείς σε αυτούς τις προθέσεις του⁹⁶.

Τον Μακρόπουλο διαδέχθηκε ο τμηματάρχης Ε. Κουρίας. Μέχρι και τον Νοέμβριο του 1941, είχαν αντικατασταθεί από Ιταλούς πολιτικούς υπαλλήλους, οι επικεφαλής της Γεωργικής Υπηρεσίας, ο Τελώνης, ο Επόπτης Αγροφυλακής, ο Λιμενάρχης και ο αντιπρόσωπος της Διεθνούς Οικονομικής Επιτροπής.

Μπροστά στις συνεχείς και απροκάλυπτες εκκαθαρίσεις, ο Κουρίας συνέταξε μια επιστολή, η οποία έγινε η αιτία και για την δική του απομάκρυνση. Στην επιστολή του αυτή, εξέθεσε τρία μείζονα προβλήματα, τα οποία πρέπει να θεωρηθούν αντανάκλαση της ευρύτερης πολιτικής των Ιταλών σε όλα τα Επτάνησα. Το πρώτο αφορούσε την απομάκρυνση του Λιμενάρχη, όχι μόνο από την θέση του αλλά και από το νησί, καθώς και των υφισταμένων του, η οποία συνεπαγόταν και την κατάργηση της Υπηρεσίας την οποία στελέχωναν. Επίσης, αναφέρθηκε και στην απομάκρυνση του Οικονομικού Εφόρου, ο οποίος όπως χαρακτηριστικά έγραψε διατάχθηκε να εγκαταλείψει το νησί «επί τω λόγω ότι ηθέλησε, πιστός προς τον όρκον τον οποίον έδωσε, να σεβασθή και τηρήση τους Νόμους υπό των οποίων η Υπηρεσία του διέπεται». Και οι δύο αποφάσεις της Ιταλικής Διοίκησης χαρακτηρίστηκαν άδικες και άνευ εξηγήσεως.

Δεύτερο πρόβλημα το οποίο έθεσε υπόψη του Παρίνι ήταν η σύλληψη και ο ξυλοδαρμός μικρών μαθητών από την Οικονομική Αστυνομία Πιο συγκεκριμένα, με αφορμή τα επεισόδια που είχαν σημειωθεί κατά τη διάρκεια της Λιτανείας του Αγίου Σπυρίδωνος, μαθητές είχαν συλληφθεί από την Οικονομική Αστυνομία, επειδή

---

⁹⁵Ο Αβέρωφ ήταν ο μόνος Νομάρχης ο οποίος προέβη σε αυτή την πράξη αμέσως μετά την άφιξη των Ιταλών. Κονόμος Ντ., ό.π., σελ. 32

⁹⁶ Κονόμος Ντ., ό.π., σσ. 52-53. Ο Γ. Μακρόπουλος διατάχθηκε να εγκαταλείψει την Κέρκυρα μερικές μέρες μετά την απομάκρυνσή του από την Νομαρχία.

έψαλαν τον Εθνικό Ύμνο⁹⁷. Την ίδια μοίρα είχε και ο καθηγητής Ν. Καστάνιας, ο οποίος έσπευσε να υπερασπιστεί τους μαθητές τους. Μάλιστα, μετά την αποφυλάκισή του έλαβε εντολή και εκείνος να εγκαταλείψει το νησί.

Το τρίτο ζήτημα το οποίο συμπεριέλαβε στην επιστολή του ο Κουρίας, αφορούσε τις βιαιότητες των Καραβινιέρων και της Οικονομικής Αστυνομίας, απέναντι στους κατοίκους, οι οποίοι δεν χαιρετούσαν ρωμαϊστί. Κλείνοντας την επιστολή του ο Νομάρχης, επέστησε την προσοχή προς τους ιθύνοντες, ώστε φαινόμενα όπως τα παραπάνω να εξαλειφθούν, ειδικά όσα σχετίζονταν με την δίωξη των υπαλλήλων που εκτελούν τα καθήκοντά τους, σύμφωνα με τους νόμους του Κράτους⁹⁸. Η αντικατάσταση του Κουρία ήταν άμεση, όπως και του διαδόχου του Π. Δεσποτόπουλου, για τον οποίο δεν δόθηκαν πληροφορίες για τους λόγους που οδήγησαν στην απόφαση αυτή. Τον Δεκέμβριο του 1941, στη θέση του Νομάρχη Κερκύρας βρέθηκε προσωρινά ο πρόθυμος Γ. Τρύφωνας.

Οι συνεχείς εναλλαγές των προσώπων στη θέση της Νομαρχίας, καταδεικνύουν τη δυσκολία που αντιμετώπισαν οι Ιταλοί στην προσπάθεια εξεύρεσης ενός πειθήνιου συνεργάτη, εντολοδόχου των αποφάσεών τους, ο οποίος όμως θα εξέπεμπε το κύρος που απαιτούσε αυτή η θέση. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι δεν ήταν μόνο ο Νομάρχης εκείνος που αρνήθηκε να συνεργαστεί με τους κατακτητές. Ήταν τόσο μεγάλη η άρνηση των υπαλλήλων να συνεργαστούν με τους Ιταλούς, που παρά τις προσπάθειες του Τρύφωνος να τους πείσει μεταχειριζόμενος το επιχείρημα της αναγκαιότητας, όπως είχαν πράξει και οι Φαναριώτες επί Τουρκοκρατίας, πολλοί απομακρύνθηκαν με αποτέλεσμα η Νομαρχία να έχει περιέλθει σε κατάσταση πλήρους διάλυσης. Ακόμη, σύμφωνα με τις πληροφορίες που είχε συλλέξει η Μυστική Ιταλική Αστυνομία, η τοποθέτηση του Τρύφωνος σε αυτή τη θέση δεν είχε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, αφού άφησε αδιάφορη την πλειονότητα της Κερκυραϊκής κοινής γνώμης.

Τελικά, η λύση εντοπίστηκε στο πρόσωπο ενός Κερκυραίου Κόμη, το όνομα του οποίου προκάλεσε την προσοχή του Παρίνι. Επρόκειτο για τον Ιωάννη Καποδίστρια, απόγονο του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας. Ο Καποδίστριας αποδέχθηκε την πρόταση του Παρίνι να αναλάβει τη θέση του Νομάρχη Κερκύρας, σε μια

⁹⁷Ορισμένοι από τους μαθητές εξορίστηκαν από τους Ιταλούς στο νησί των Οθωνών, το οποίο αποτέλεσε το δεύτερο τόπο εξορίας για τους Κερκυραίους, μετά το νησί των Παξών. Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ.203

⁹⁸ Στο ίδιο, σσ. 124-126, Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σσ. 56-57

προσπάθεια να εκπληρώσει προσωπικές φιλοδοξίες που συνδέονταν με την βαρύτητα του έφερε το όνομά του. Η άποψη σύμφωνα με την οποία οι Δήμαρχοι και οι Νομάρχες που δέχτηκαν να συνεργαστούν με τους Ιταλούς, κινήθηκαν από προσωπικό συμφέρον και όχι πολιτικό, είναι γενικότερα αποδεκτή⁹⁹. Ο Καποδίστριας παρέμεινε στη θέση του Νομάρχη μέχρι τις 22 Μαΐου του 1943, οπότε και αντικαταστάθηκε από τον Ιωάννη Σκούρα¹⁰⁰. Οι κάτοικοι της Κέρκυρας αντέδρασαν στην είδηση του διορισμού του με χλευαστική διάθεση, τοποθετώντας την επομένη της ανακοίνωσης ένα μαύρο περιβραχιόνιο στον ανδριάντα του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια¹⁰¹.

Στάση αρνητική απέναντι στο διορισμό, φαίνεται να κράτησε το Σώμα της Χωροφυλακής, αφού σύμφωνα με έγγραφο της 23^{ης} Φεβρουαρίου του 1942, με αρ. Πρωτ.5059, ο πρωθυπουργός Τσολάκογλου, απευθυνόμενος στο Υπουργείο Δημόσιας Ασφάλειας και συγκεκριμένα στη Διεύθυνση Χωροφυλακής, παρότρυνε τους υπαλλήλους της Χωροφυλακής Κερκύρας, να συνεργαστούν με τους Ιταλούς και να αποδεχτούν τον διορισμό του Καποδίστρια ως Νομάρχου. Χαρακτηρίζοντας το ζήτημα «τυπικής σημασίας» ο Τσολάκογλου, στήριξε τις αποφάσεις των κατακτητών, συμμεριζόμενος «τας σημερινάς συνθήκας»¹⁰².

Ένα ακόμη χτύπημα δέχθηκε η Τοπική Αυτοδιοίκηση, όταν οι Ιταλοί προφασιζόμενοι «το ενδιαφέρον δια τον κοινωνικόν βίον» προχώρησαν στην αναδιάρθρωση του συστήματος διοίκησης της επαρχίας της Κέρκυρας. Ειδικότερα, με Διάταγμα της 30^{ης} Μαΐου του 1942, καταργήθηκαν οι υφιστάμενες Κοινότητες, οι οποίες αντικαταστάθηκαν από είκοσι Δήμους. Οι Δήμαρχοι θα εκλέγονταν πλέον όχι από το λαό, αλλά από τους προκρίτους των χωριών και θα διορίζονταν από τον

---

⁹⁹. Μοσχόπουλος Δ., 2012, *ό.π.*, σελ. 229. Για τον διορισμό του Καποδίστρια και τις επιστολές που δημοσιεύθηκαν εκ μέρους του απερχόντος Νομάρχη καθώς και του νέου βλ. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Ο Κόμης Ιωάννης Καποδίστριας Νέος Νομάρχης Κερκύρας», 15/2/1942, αρ.φ.40, σελ. 1

¹⁰⁰Όσον αφορά την περίπτωση του Καποδίστρια. ο Δαφνής ανέφερε ότι πιθανόν ο πρώτος δεν είχε αντιληφθεί την σοβαρότητα της απόφασής του αυτής Μετά την λήξη της Ιταλικής Κατοχής, παραπέμφθηκε ενώπιον του Ειδικού Δικαστηρίου Δοσιλόγων. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την αντικατάσταση των αντιφρονούντων Δημάρχων και Νομαρχών βλ. Δαφνής Κ., *ό.π.*, σσ. 124-128. Ο Καποδίστριας καταδικάστηκε σε 5 ½ χρόνια φυλάκιση. Μάργαρη Φιλ., «Η προπαγάνδα και η Εκπαιδευτική πολιτική των Ιταλικών Στρατευμάτων Κατοχής στα Επτάνησα (1941-1943)», Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, σελ. 118

¹⁰¹ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 60

¹⁰² Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 166

Νομάρχη, αφού προηγουμένως είχε δώσει την έγκρισή του ο Παρίνι. Το ίδιο ίσχυε και για τον διορισμό των Δημοτικών Συμβούλων¹⁰³. Ο Παρίνι ουσιαστικά καταπάτησε τις δημοκρατικές διαδικασίες εκλογής των αξιωμάτων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και αναβίωσε πρακτικές οι οποίες εφαρμόζονταν επί Ενετοκρατίας.

Και πάλι κίνητρο του Παρίνι ήταν η εύρεση πρόθυμων συνεργατών, οι οποίοι στην προκειμένη περίπτωση, θα βοηθούσαν τους Ιταλούς να συγκεντρώσουν στα χέρια τους τα πολύτιμα προϊόντα της αγροτικής παραγωγής. Με νέα παρέμβαση στις 22 Ιουνίου οι Δήμοι αυξήθηκαν σε είκοσι δύο, ενώ αλλαγές δρομολογήθηκαν και για το νησί των Παξών. Όπως αναφέρει ο Δάφνης, η αναδιάρθρωση που πραγματοποιήθηκε στην Κέρκυρα ήταν μοναδική περίπτωση σε όλα τα Επτάνησα και οφείλονταν στην άρνηση των κοινοτικών συμβουλίων να συμπράξουν με τον κατακτητή που επιθυμούσε τη σύνταξη ψηφισμάτων υπέρ της αυτονομίας της νήσου. Τον δεύτερο χρόνο κατοχής οι Ιταλοί επενέβησαν και στα Σώματα Ασφαλείας. Πιο συγκεκριμένα τον Φεβρουάριο του 1942, με το Διάταγμα υπ' αρ.91 του Παρίνι, «διά την νέαν οργάνωσιν του Σώματος Αγροφυλακής», δρομολογήθηκαν αλλαγές στο σώμα της Αγροφυλακής, το οποίο μέχρι τότε ήταν ανεξάρτητο. Στόχος των Ιταλών ήταν η δημιουργία ενός οργάνου, το οποίο θα ήταν εξαρτημένο από τους ίδιους και θα εκτελούσε πιστά τις εντολές τους, μιας και μέχρι τότε οι προσπάθειές τους για δέσμευση της αγροτικής παραγωγής, με τη συνεργασία των Αγροφυλάκων δεν είχε αποφέρει καρπούς¹⁰⁴.

Το νέο σώμα θα επιτηρούνταν πλέον από τους Καραμπινιέρους και θα ήταν εξαρτημένο από τον Νομάρχη, δηλαδή από πρόσωπα τα οποία εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα των κατακτητών. Με παροχές, όπως η δυνατότητα να λαμβάνουν διπλή μερίδα φαγητού και η αύξηση του μισθού στις 3,000 δραχμές, οι Ιταλοί πέτυχαν να συγκροτήσουν ένα σώμα το οποίο ήλεγχε στενά τον αγροτικό πληθυσμό και

---

¹⁰³ Εφημερίς των Ιονίων, «Η Νήσος Κερκύρας, Παξών & αι λοιπαί νησίδες υποδιαιρούνται εις 20 Δήμους, Η νέα διάταξις εξασφαλίζει εις τους κατοίκους καλλιτέραν διοίκησιν», 21/5/1942, αρ.φ. 121, σελ. 1. Στο ίδιο φύλλο, «Περιγραφή των ορίων των Δήμων των Νήσων Κερκύρας, Παξών και των μικρών νήσων», σελ. 4

¹⁰⁴ Εφημερίς των Ιονίων, αρ.φ. 53, 3/3/1942, αρ.φ. 53, σελ. 2. Χαρακτηριστικά, η διαταγή επεσήμανε ότι η απόφαση για την κατάργηση του Σώματος της Αγροφυλακής ελήφθη κατόπιν αιτιήσεως του Νομάρχη Κερκύρας και εξαιτίας της αναποτελεσματικής προστασίας που προσέφερε το σώμα. Η αναποτελεσματικότητα του καταργηθέντος σώματος τονίστηκε και σε επόμενο άρθρο στην ίδια εφημερίδα με τίτλο «Η αγροτική ασφάλεια», 8/3/1942, αρ.φ. 58, σελ. 2

αποτελέσει ένα ακόμα εμπόδιο στις προσπάθειες των κατοίκων της υπαίθρου να προστατέψουν την παραγωγή τους και την αξιοπρέπειά τους¹⁰⁵.

Το ίδιο έτος με το Διάταγμα υπ' αριθ. 145 της 30^{ης} Αυγούστου του 1942, δημιουργήθηκε νέο σώμα Αστυφυλακής στην Κέρκυρα¹⁰⁶. Το προηγούμενο σώμα της Δημοτικής Αστυφυλακής είχε αντικατασταθεί ουσιαστικά από την Οικονομική Αστυνομία και τους Ιταλούς Καραμπινιέρους. Ωστόσο, λόγω των συχνών συγκρούσεων που παρατηρούνταν μεταξύ των στρατιωτών και των κατοίκων, ο Παρίνι αποφάσισε να δημιουργήσει ένα νέο όργανο, το οποίο να μην θα αποτελούνταν από ντόπιους, θα βρίσκονταν όμως υπό τον πλήρη έλεγχό του.

Τα μέλη που θα στελέχωναν την Αστυφυλακή έπρεπε να πληρούν κάποια κριτήρια, όπως η γνώση της ιταλικής γλώσσας ή η κατοχή της ελληνικής ή της ιταλικής ιθαγένειας. Το πιο σημαντικό κριτήριο ήταν αυτό του πιστοποιητικού καλής διαγωγής, το οποίο προμηθεύονταν οι ενδιαφερόμενοι από τις Ιταλικές Αρχές εφόσον είχαν την ιταλική υπηκοότητα ή από τον Δήμαρχο, εφόσον είχαν την ελληνική. Η επιλογή των υποψηφίων θα κρινόταν, από μια επιτροπή, η οποία αποτελούνταν από τον Δήμαρχο, έναν λειτουργό της επιλογής του Παρίνι, έναν Καραβινιέρο αξιωματικό και τον Διευθυντή της Αστυφυλακής. Η τελική σύνθεση του σώματος, σύμφωνα με τις προσδοκίες του Παρίνι, ήταν επιτυχημένη, όπως και στην περίπτωση της Αγροφυλακής.¹⁰⁷

Στη Ζάκυνθο λειτουργούσε Ελληνικό Στρατολογικό Γραφείο, το οποίο και διαλύθηκε από τους Ιταλούς, ενώ ο Διευθυντής αυτού Ταγματάρχης Αθ. Ψυχαληνός και υπαρχηγός του Εθνικού Στρατιωτικού Συνδέσμου, απελάθηκε από το νησί μαζί

---

¹⁰⁵ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σσ. 129-130

¹⁰⁶ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Σύσταση Σώματος Αστυφυλακής δια την πόλιν της Κέρκυρας», 28/8/1942, αρ.φ. 206, σελ. 2

¹⁰⁷ Το ίδιο διάστημα και το σώμα της Χωροφυλακής τέθηκε υπό τον πλήρη έλεγχο των Ιταλών, οι οποίοι όμως στη συνέχεια προχώρησαν στη διάλυσή του. Λογοθέτης Π., *Το χρέος: Μνήμες και μαρτυρίες, Λευκάδα 1940-1945*, Αθήνα, Στοχαστής, 1992, σελ. 30. Κοντοστάνας Μ., *ό.π.*, σελ.218. Λίγες πληροφορίες αναφέρονται στη Ζάκυνθο για το θέμα αυτό, όπου ο Διοικητής της Χωροφυλακής Ταγματάρχης Π. Κουμάνταρος διατάχθηκε να εγκαταλείψει το νησί, μαζί με την οικογένειά του. Αν και διορίστηκε αντικαταστάτης, το σώμα διαλύθηκε λίγο αργότερα. Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 147. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η υπό ίδρυσιν Δημοτική Αστυνομία», 12/9/1942, αρ.φ. 219, σελ. 2

με την οικογένειά του. Την ίδια μοίρα είχαν και οι υπόλοιποι υπάλληλοι του Γραφείου, οι οποίοι «παίρνουν διαβατήριο για την ... «απέναντι ακτή»¹⁰⁸.

Τον Μάιο του 1942, οι Ιταλοί κατήγγησαν την ισχύ όλων των ελληνικών νόμων που είχαν εκδοθεί αμέσως μετά την κατάληψη των Ιονίων Νήσων από τους ίδιους¹⁰⁹. Ειδικότερα, σύμφωνα με την διαταγή που έφερε αριθμό Πρωτοκόλλου 462, στα Ιόνια Νησιά, είχαν ισχύ οι νόμοι οι οποίοι είχαν εκδοθεί μέχρι και την 29^η Απριλίου 1941. Όλοι οι ελληνικοί νόμοι οι οποίοι είχαν εκδοθεί αλλά και θα εκδίδονταν μετά την παραπάνω ημερομηνία, δε θα αφορούσαν τις αρχές των Ιονίων Νήσων, για τις οποίες μόνο οι διαταγές του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων θα ρύθμιζαν τη εφαρμογή τους¹¹⁰.

Όσον αφορά τη δικαστική λειτουργία, σκοπός των Ιταλών, δεν ήταν μόνο να περιορίσουν τις αρμοδιότητες των δικαστικών οργάνων, αλλά και να δρομολογήσουν όλες εκείνες τις απαραίτητες ενέργειες οι οποίες και πάλι θα απομόνωναν τα νησιά από τον υπόλοιπο ελληνικό διοικητικό κορμό

Στο πλαίσιο αυτό, στη Λευκάδα, από τα τέλη Μαΐου του 1941, είχε καταστεί σαφές ότι το Υπουργείο Δικαιοσύνης δεν θα είχε καμιά αρμοδιότητα στις δικαστικές υποθέσεις του νησιού, ενώ οι δικαιοδοσίες του Εισαγγελέως Λευκάδος περιορίζονταν «επί της νήσου της Αγίας Μαύρας και των παρ' αυτή νησίδων¹¹¹. Στην Κέρκυρα ο Εισαγγελέας Εφετών, Εμμανουήλ Κομνηνός, απελάθηκε στην Ιταλία, ενώ ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών Χρήστος Μουστάκης εξορίστηκε στο στρατόπεδο συγκέντρωσης στην Λάρισα.

Ακόμη, στη Ζάκυνθο, ο Πρωτοδίκης Ιωάννης Χονδρογιάννης, εκτοπίστηκε από το νησί τον Ιούλιο του 1941¹¹², αφού προηγουμένως είχε οδηγηθεί στη φυλακή, μαζί με τον Γραμματέα του Πλημμελειοδικείου Διονύσιο Λιμούρη, καθώς και τον Πρόεδρο του Εμπορικού Συλλόγου Αντώνιο Σκούρτα, τον έμπορο Γεώργιο Δελέτη και τον εκπρόσωπο του Σωματείου Φορτοεκφορτωτών Διονύσιο Κούρτη, όλοι μέλη

---

¹⁰⁸Για την ίδρυση του Εθνικού Στρατιωτικού Συνδέσμου βλ. το σχετικό κεφάλαιο με τις απελευθερωτικές ομάδες. Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 77

¹⁰⁹ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 126.

¹¹⁰ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 746, Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ.64

¹¹¹ ΓΑΚ Λευκάδας, Έγγραφο Νο. 2. Η απόφαση της 23^{ης} Μαΐου του Σκόπα, γνωστοποιούσε στον Εισαγγελέα του νησιού, ότι «το Υπουργείο Δικαιοσύνης ουδεμίαν δικαιοδοσίαν έχει επί των Δικαστικών αρχών της νήσου». Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σσ. 764-765.

¹¹² Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ.64

της Επιτροπής Διακανονισμού των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας. Αφορμή στάθηκε το γεγονός ότι δεν ζήτησαν την έγκριση του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων για την απόφαση την οποία είχαν λάβει κατά τη διάρκεια της τελευταίας συνεδρίας τους «περί διακανονισμού ημερομισθίων», απόφαση που υπαγόταν στην έγκριση του Υπουργείου Εργασίας¹¹³. Με παρόμοια τακτική απελάθηκε από το νησί στις αρχές τους 1942, ο Διευθυντής των Φυλακών Ζακύνθου, Χρ. Παπασάβας, αρνούμενος να συνεργασθεί με τους κατακτητές Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ο Ειρηνοδίκης Κ. Κατσούρας διατάχθηκε να εγκαταλείψει το νησί οικογενειακώς. Τα καθήκοντα του ειρηνοδίκη άσκησε ο Πταισματοδίκης Δ. Μαρίνος, ο οποίος δεν βρισκόταν στο νησί εκείνη την περίοδο, ωστόσο κρίθηκε αποδεκτός από τις ιταλικές αρχές, όπως και ο Πρωτοδίκης Ν. Αποστολόπουλος, προφανώς για καθαρά προσχηματικούς λόγους¹¹⁴.

Παρόμοια ενέργεια σημειώθηκε και στην Κέρκυρα, όταν με διάταγμα της Ελληνικής Κατοχικής Κυβέρνησης, αφαιρέθηκε η αρμοδιότητα του Εφετείου Κερκύρας να εκδικάζει υποθέσεις που υπάγονταν στα Πρωτοδικεία Ιωαννίνων, Πρεβέζης και Άρτας¹¹⁵. Παράλληλα, τα Πρωτοδικεία των υπόλοιπων μεγάλων νησιών των Ιονίων, δηλαδή της Κεφαλονιάς, της Ζακύνθου και της Λευκάδας, τα οποία υπάγονταν στο Εφετείο Πατρών¹¹⁶, αποσπάστηκαν και εντάχθηκαν στην αρμοδιότητα του Εφετείου Κερκύρας¹¹⁷.

Περαιτέρω διαταγές παρέμβαιναν ανοιχτά στον τρόπο άσκησης των εισαγγελικών καθηκόντων, οι οποίες υπαγορεύονταν από την Ιταλική Αστυνομία, που αποκτούσε ευρύτερες αρμοδιότητες. Με έγγραφό της Ιταλικής Αστυνομίας Λευκάδος, στις 11 Ιουλίου του 1941, απαγορεύονταν στους δικηγόρους να επισκέπτονται τους πελάτες τους στο χώρο των φυλακών, πριν το πέρας της ανάκρισής τους. Η απόφαση αυτή ελήφθη μετά την παρέμβαση του Εισαγγελέως

---

¹¹³ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 56

¹¹⁴ Στο ίδιο, σελ.134 & 176-177

¹¹⁵ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 121. Μετά την απόσπαση των Πρωτοδικείων των τριών αυτών Νομών, κατέστη αναγκαία η ίδρυση του Εφετείου Ηλείου.

¹¹⁶ Στραβόλεμος Σ., *ό.π.*, σελ. 71. Διαταγή υπ' αρ. 1524 του Τζανόνι. Οι Ιταλοί παρόλο που απέκοψαν τα Επτάνησα από την περιοχή της Πάτρας, διακήρυτταν στους κατοίκους της, ότι «η περιοχή δεν ήταν υπό κατοχή, αλλά θεωρούνταν μαζί με τα Επτάνησα κομμάτι του ιταλικού κράτους». Μπιναρδόπουλος Γ., Ρούπας Λ., Χλιάπας Θ., *Η Αιγιαλεία στην Κατοχή και στην Αντίσταση, 1941-1944*, Αθήνα, 1987, σελ. 346

¹¹⁷ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 121, Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 766, Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ.65

Λευκάδος , ο οποίος στις 16 Ιουνίου του 1941, υπενθύμιζε στους κατακτητές ότι σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, οι συνήγοροι των κρατουμένων διατηρούσαν το δικαίωμα επισκέψεως των πελατών τους, καθόσον εκείνοι βρίσκονταν υπό κράτηση. Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, με την διαταγή υπ' αριθ. 11/39, γνωστοποιείται και πάλι στον Εισαγγελέα ότι στο εξής για την αποφυλάκιση των κρατουμένων, θα απαιτείτο και η έγκριση της Αστυνομίας.¹¹⁸

Επιπρόσθετα, οι Ιταλοί αν και δεν προχώρησαν στην κατάργηση των ελληνικών δικαστηρίων, προχώρησαν στην σύσταση ιταλικών στρατοδικείων, τα οποία ουσιαστικά αντικατέστησαν τα πρώτα, αφού όλες οι υποθέσεις εκδικάζονταν σε αυτά¹¹⁹. Σύμφωνα με το Διάταγμα υπ' αριθ. 99 του Ντούτσε, με ημερομηνία 4/12/1941, «συνίσταται παρά τω Αρχηγείω της μεγάλης Μονάδος αποσπασθείσης εν τη Νήσω Κερκύρας Στρατοδικείον με έδραν εν Κερκύρα το οποίον συγκροτείται και λειτουργεί κατά τις διατάξεις του άρθρου 67 του Στρατιωτικού Δικαστικού Οργανισμού, εγκριθέντος διά του Β. Διατάγματος της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 1941 XIX υπ' αριθ. 1022»¹²⁰. Τα στρατοδικεία απαρτιζόνταν από τον Πρόεδρο, ο οποίος ήταν Ιταλός, με βαθμό Συνταγματάρχη, ενώ έξι ακόμα μέλη ήταν οι δικαστές, δύο εκ των οποίων έπρεπε να είναι ανώτεροι αξιωματικοί. Για να εκδικαστεί μια υπόθεση, αρκούσε η παρουσίαση τεσσάρων από τα έξι μέλη του. Οι αποφάσεις δε των στρατοδικείων ανακοινώνονταν μέσα από τις στήλες των εφημερίδων, προς παραδειγματισμό και συμμόρφωση¹²¹.

Τα στρατοδικεία εκδίκαζαν υποθέσεις οι οποίες σχετίζονταν στην πλειονότητά τους με παραβιάσεις των διαταγμάτων που εκδίδονταν από τους κατακτητές και λιγότερο με αστικές υποθέσεις. Οι αποφάσεις τους που αφορούσαν πολυετείς

---

¹¹⁸ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σσ. 766-767

¹¹⁹ Στο ίδιο, *ό.π.*, σελ. 764. Τα στρατοδικεία δικάζαν στο όνομα του Βασιλιά της Ιταλίας.

¹²⁰ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 101

¹²¹ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ.41. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Διάφορα δίκαι επί παραβάσει των Διατάξεων περί συγκεντρώσεως αγροτ. προϊόντων», 21/11/1942, αρ.φ. 279, σελ. 2. Στην ίδια, «Εις το στρατοδικείον, Καταδίκαι επί παραβάσει των Διατάξεων περί νυκτερινής ναυσιπλοΐας», 5/12/1942, αρ.φ. 291, σελ. 2. Στην ίδια, «Εις το στρατοδικείο, Καταδίκαι επί παραβάσει των διατάξεων περί συγκεντρώσεως τους ελαίου», 16/12/1942, αρ.φ. 302, σελ. 2. *Νέα Κεφαλληνία*, «Αι συνεδριάσεις του στρατοδικείου», 11/7/1942, αρ.φ. 166, σελ. 2

φυλακίσεις αλλά και η κακοποίηση των κρατουμένων ήταν συχνό φαινόμενο, ωστόσο η επιβολή της εσχάτης των ποινών δεν καταγράφηκε¹²².

Άλλος ένας τομέας στον οποίο οι Ιταλοί παρενέβησαν ήταν αυτός των ταχυδρομικών υπηρεσιών. Πιο συγκεκριμένα, απαγορεύθηκε στους κατοίκους να παραλαμβάνουν αλληλογραφία προερχόμενη από τις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας, η οποία πλέον κατέληγε στα γραφεία των Πολιτικών Επιτετραμμένων. Επιβλήθηκε λογοκρισία, ειδικά στην αλληλογραφία που αφορούσε την επικοινωνία μεταξύ των Δημοσίων Υπηρεσιών των Νήσων και των Κεντρικών Υπηρεσιών της Αθήνας, μέχρι και την με διάταγμα οριστική παύση αυτής¹²³. Αρωγοί στη διαδικασία της λογοκρισίας ήταν είτε Ιταλοί που γνώριζαν ελληνικά είτε ορισμένοι ντόπιοι συνεργάτες των Ιταλών, οι οποίοι συγκρότησαν τις λεγόμενες «επιτροπές λογοκρισίας»¹²⁴. Η διακίνηση της αλληλογραφίας διεξάγονταν πλέον μέσω Ρώμης για αυτό και εκδόθηκαν ιταλικά γραμματόσημα, τα οποία υπονόμευαν την ελληνική οικονομία όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο.

Επόμενο μέτρο το οποίο έλαβαν οι Ιταλοί αφορούσε την καθημερινότητα των κατοίκων και αποτέλεσε πεδίο συγκρούσεων και τραγελαφικών επεισοδίων¹²⁵. Ειδικότερα, σύμφωνα με διαταγή του Παρίνι, από τον Οκτώβριο του 1941, επιβλήθηκε σε όλα τα Επτάνησα ο φασιστικός χαιρετισμός¹²⁶. Η διαταγή ίσχυε για τις συναλλαγές των δημοσίων υπαλλήλων με τους πολίτες, καθώς και για τους μαθητές,

---

¹²² Η πληροφορία για την εκτέλεση κρατουμένων αφορά την περίπτωση της Λευκάδας. Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 768. Ο Στραβόλεμος ανέφερε ότι η πλειονότητα των κατοίκων της Ζακύνθου υπέστη φυλακίσεις και ξυλοδαρμούς για διάφορους λόγους. Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 172

¹²³ Υπήρξαν υπάλληλοι οι οποίοι αγνόησαν τις ιταλικές απαγορεύσεις και συνέχισαν να αποστέλλουν επιστολές στα αρμόδια Υπουργεία της Αθήνας, οι οποίες, όπως χαρακτηριστικά ο Κονόμος, κατάνησαν «να τροφοδοτούν την ιταλική πυράν». Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 51, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 52 & 102, Λουκάτος Σπ., *Τα χρόνια της Ιταλικής και Γερμανικής κατοχής και της Εθνικής αντίστασης στην Κεφαλονιά και Ιθάκη, ΟΔΕΒ, 1987*, σελ. 59, Κοντοστάνας Μ., *ό.π.*, σελ. 46. Ακόμη, ποινές προβλέφθηκαν για όσους θα επιχειρούσαν να μεταφέρουν αλληλογραφία μέσω θαλάσσης. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Απαγορεύεται η αποστολή επιστολών εκτός του ταχυδρομείου», 2/10/1941, σελ. 2. Ιονίο, «Η ταχυδρομική Αλληλογραφία», σελ. 2

¹²⁴ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 51. Και τα Τηλεγραφεία ελέγχονταν από τους κατακτητές για εύλογους λόγους.

¹²⁵ Οι κάτοικοι των Επτανήσων και κυρίως τα μικρά παιδιά είδαν σε αυτό το μέτρο μια ευκαιρία να χλευάσουν τον εχθρό. Μεγάλες ομάδες πολιτών ή παιδιών συγκεντρώνονταν και προκαλούσαν τους Ιταλούς στρατιώτες να τους χαιρετήσουν, αναγκάζοντάς τους οι ίδιοι τελικά να διαλύσουν το πλήθος.

¹²⁶ *Νέα Κεφαλληνία*, Ο ρωμαϊκός χαιρετισμός, αρ.φ. 74, 21/10/1942, σελ. 1

οι οποίοι πλέον όφειλαν να χαιρετούν καθηγητές και δασκάλους ρωμαιοσί. Ήταν εύλογο, ότι όλοι οι πολίτες, όφειλαν να χαιρετούν κατά το φασιστικό πρότυπο τους στρατιώτες και την ιταλική σημαία, κυρίως δε κατά τη διάρκεια έπαρσης της σημαίας ή υποστολής αυτής¹²⁷.

Σε αναφορά που φιλοξένησε το περιοδικό «Λιττόριο» στη Ζάκυνθο, έγινε λόγος για τους σκοπούς τους οποίους εξυπηρετούσε αυτό το μέτρο. Καταρχάς, επιβάλλονταν νέος χαιρετισμός καθότι ο μέχρι τότε καθιερωμένος θεωρούνταν από τους Ιταλούς ως αναχρονιστικός και μάλλον απαξιωτικός. Δευτερευόντως, οι κατακτητές επικαλέστηκαν λόγους υγιεινής, δηλαδή την αποφυγή μετάδοσης μικροβίων που μεταφέρονται με την χειραψία¹²⁸.

Επιπλέον αποφάσεις οι οποίες αφορούσαν την καθημερινότητα των πολιτών ήταν η παράδοση όλων των ιδιωτικών ραδιοφώνων¹²⁹ καθώς και των τηλεφώνων¹³⁰, οι απαγορεύσεις της κυκλοφορίας, ο καθορισμός του ωραρίου των καταστημάτων. Όσον αφορά τα καταστήματα αλλά και οποιοδήποτε γραφείο παροχής υπηρεσιών προς τους πολίτες, από τον Ιούλιο του 1942, έγινε υποχρεωτική η ανάρτηση ιταλικής επιγραφής δίπλα στην ελληνική, μέτρο το οποίο είχε κατά το παρελθόν ανακοινωθεί, αλλά μέχρι τότε δεν είχε υιοθετηθεί από τους πολίτες¹³¹. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η

---

¹²⁷ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σσ. 48. Την υποχρέωση να χαιρετούν φασιστικά είχαν και οι ιερείς, όπως φαίνεται από επιστολή την οποία έστειλαν οι ιερείς του Δήμου Λευκιμμάϊων στην Κέρκυρα, στον Μητροπολίτη Μεθόδιο και στην οποία ανέφεραν ότι Ιταλοί στρατιώτες τους ανάγκαζαν να χαιρετούν ρωμαιοσί και την διάθεσή τους να μην ανεχτούν αυτή τη συμπεριφορά. Κοντοστάνας Μ., *ό.π.*, σσ. 51-52. Με την ίδια υποχρέωση είχαν επιφορτιστεί και οι κάτοικοι της Πάτρας, χωρίς ωστόσο να παρουσιάζονται αυστηροί οι Ιταλοί ως προς την τήρηση της υποχρέωσης αυτής. Φιλοσόφου Μ., *ό.π.*, σελ. 168

¹²⁸ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σσ. 48-49

¹²⁹ Το μέτρο αυτό αναφέρεται ως τυπική παρατήρηση και όχι ουσιαστική, όσον αφορά τα μέτρα που ελήφθησαν και αφορούσαν την προσπάθεια εξιταλισμού. Η απαγόρευση κατοχής ραδιοφώνου ήταν καθολική για τις κατεχόμενες περιοχές. Συσκευές ραδιοφώνου επετράπησαν να έχουν οι ιδιοκτήτες καφενείων, εστιατορίων κτλ. Μέσω αυτών ασκούσαν η ιταλική προπαγάνδα για τις εξελίξεις στο μέτωπο του πολέμου. Δαφνής Κ., *ό.π.*, σσ. 194-195

¹³⁰ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 51, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 63, Μελίτας Ν., *ό.π.*, σελ. 88

¹³¹ *Εφημερίς των Ιονίων*, Η εις την ιταλικής ανάρτησης επιγραφών και σύνταξις ειδοποιήσεων», αρ.φ, 156, 1/7/1942, σελ.2. Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.78. Η απόφαση για την τοποθέτηση της ιταλικής επιγραφής διατάχθηκε πρώτη φορά τον Οκτώβριο του 1941. Ο Μελίτας κατέγραψε την προσωπική μαρτυρία ενός φαρμακοποιού, ο οποίος ανέφερε ότι αν δεν συμμορφώνονταν στις ιταλικές υποδείξεις για την ανάρτηση της ιταλικής ταμπέλας, θα εξορίζονταν στους Παξούς. Ακόμη, σύμφωνα με τον ίδιο,

διάλυση των Τεκτονικών Στοών της Κέρκυρας, της Ελληνικής «Ηλιος» και της Αγγλικής «Αστήρ της Ανατολής» οι οποίες «κηρύσσονται άνομοι και η περαιτέρω λειτουργία αυτών θεωρείται επιβουλευτική δια το κράτος του Άξονος». Μάλιστα τα μέλη των δύο Σχολών υποχρεώθηκαν να υποβάλουν ένορκη γραπτή βεβαίωση¹³², σύμφωνα με την οποία αποποιούνταν οποιαδήποτε σχέση, τυπική ή πνευματική με τις Στοές¹³³. Τέλος, οι δημόσιοι υπάλληλοι υποχρεώθηκαν να παρακολουθούν υποχρεωτικά τα μαθήματα της ιταλικής γλώσσας τρεις φορές την εβδομάδα «προς συμφέρον της σταδιοδρομίας των».¹³⁴

Επιπρόσθετα, οι Ιταλοί αποδεικνύοντας για μια ακόμη φορά τις διαθέσεις τους για μόνιμη εγκατάσταση στα Επτάνησα, διέταξαν να μετονομαστούν όλοι οι κεντρικοί δρόμοι, οι λεωφόροι και οι πλατείες, με βάση τα ονόματα του Βασιλικού Οίκου της Ιταλίας, της Ρώμης και του φασιστικού καθεστώτος. Σύμφωνα με αυτή τη διαταγή η πλατεία Σολωμού στη Ζάκυνθο μετονομάστηκε σε πλατεία Μπενίτο Μουσολίνι, η πλατεία Π. Βαλλιάνου στο Αργοστόλι σε πλατεία Vittorio Emanuele Tre, καθώς ανάλογες ήταν οι αλλαγές και σε όλες τις κεντρικές λεωφόρους των νησιών¹³⁵. Ακόμη, απομακρύνονται τα πορτραίτα των ηρώων της επανάστασης ή οτιδήποτε ελληνικό κοσμούσε τους τοίχους δημοσίων υπηρεσιών και σχολείων και στη θέση τους τοποθετούνται εικόνες του Μουσολίνι ή επιγραφές στα ιταλικά¹³⁶. Περαιτέρω, στη Ζάκυνθο, στην προτομή του Ούγγο Φώσκολου, οι κατακτητές χωρίς να τηρούν ούτε καν τα προσχήματα, χάραξαν τη φράση «Zante d' Italia a Ouggo

---

οι ταμπέλες έπρεπε να είναι γραμμένες στα ιταλικά καταρχήν, ενώ η ελληνική επιγραφή θα ακολουθούσε από κάτω, ως επεξήγηση. Μελίτας Ν., *ό.π.*, σσ. 46-47

¹³² Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 32 & 65. Η επιμονή των κατακτητών να εξαλείψουν από τα Επτάνησα καθετί που θύμιζε την αγγλική κυριαρχία στο νησί, φαίνεται και από την καταστροφή της προτομής του Άγγλου Αρμοστή στα Επτάνησα τον καιρό της Αγγλικής Προστασίας, Θωμά Μαίτλανδ., Επίσης, χαρακτηριστικό αυτής της τάσης τους ήταν η αναγραφή σε πίνακες συνθημάτων όπως «Il nemino e un solo, elle parla Inglese», δηλαδή «ο εχθρός είναι ένας και μιλά αγγλικά».

¹³³ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 24. Για την έναρξη της λειτουργίας των Τεκτονικών Στοών στα Επτάνησα, την ανάπτυξη και τη σταθεροποίησή τους σε αυτά βλ. Dugie E.C.G, «Ο Επτανησιακός Μυστικός Εταιρισμός πριν και κατά τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας (μέσα 18^{ου} -1830)», Διδακτορική διατριβή, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1999

¹³⁴ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ. 212-213

¹³⁵ Στο ίδιο, σελ. 51, Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 29, Μελίτας Ν., *ό.π.*, σελ. 47 & 73

¹³⁶ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ.35. Επιγραφές στα ιταλικά σώζονται στο κτήριο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ζακύνθου. Μερικές από αυτές ήταν «Una Parola d' ordine andare verso il popolo», « Credere Obbedire Combattere».

Foskolo, 1 Mazzo 1941», δηλαδή «Η Ζάκυνθος της Ιταλίας στο Ούγκο Φώσκολο, 1^η Μαΐου 1941»¹³⁷.

Επιπλέον, κάθε πολίτης που επιθυμούσε να μεταβεί εκτός των Επτανήσων, έπρεπε να έχει ειδική άδεια και να εκδόσει διαβατηρίου¹³⁸. Η χορήγηση του τελευταίου δεν ήταν εύκολη υπόθεση, αφού οι κατακτητές προφασίζονταν διάφορα επιχειρήματα για να καταστήσουν την έκδοση των διαβατηρίων περιττή, καθιστώντας με αυτό τον τρόπο περιττή και την επικοινωνία των Επτανήσων με τον υπόλοιπο ελληνικό κορμό. Επιπρόσθετα, στη Ζάκυνθο με την διαταγή υπ' αρ. 56, του τοπικού Πολιτικού Διοικητή Τζανόνι, « επί σκοπώ κατοχυρώσεως της επισιτιστικής καταστάσεως της Νήσου», διατάχθηκαν οι κάτοικοι οι οποίοι διέμεναν στο νησί, αλλά δεν είχαν γεννηθεί σε αυτό, ούτε ήταν επίσημα μόνιμα εγκατεστημένοι και οι οποίοι δεν διέθεταν περιουσία η οποία να τους εξασφαλίσει τα απαραίτητα για την διαβίωσή τους αγαθά, να εγκαταλείψουν το νησί σε διάστημα οκτώ ημερών¹³⁹.

Μέτρα λήφθηκαν και για όσους επιθυμούσαν να επισκεφθούν τα Επτάνησα. Βασική προϋπόθεση για την είσοδο των ταξιδιωτών στα νησιά, ήταν να κατάγονται από αυτά και να έχουν προμηθευτεί το «φύλλο άδειας εισόδου», το οποίο χορηγούνταν από τις ιταλικές αρχές¹⁴⁰. Με την είσοδό τους στα Επτάνησα, όφειλαν να δηλώσουν ακριβώς τι έφεραν μαζί τους¹⁴¹. Επίσης, τέθηκαν περιορισμοί οικονομικού χαρακτήρα, σύμφωνα με τους οποίους οι επισκέπτες επιτρέπονταν να

---

¹³⁷ Στραβόλεμος Δ., ό.π., σσ.135-136. Ο Ούγκο Φώσκολο ήταν Ιταλός ποιητής, με ελληνίδα μητέρα, ο οποίος γεννήθηκε στη Ζάκυνθο, όπου και έμεινε μέχρι το 1794, όταν και εγκαταστάθηκε στη Βενετία. Η προσβολή της επιγραφής αυτής τον Μάρτιο του 1942 από αγνώστους, προκάλεσε το μένος των κατακτητών, η οποιοί άδραξαν την ευκαιρία και προχώρησαν στη σύλληψη δεκάδων πολιτών, κυρίως αυτών που κατείχαν δημόσιες θέσεις, αλλά και γιατρών, δικηγόρων, φαρμακοποιών, εμπόρων, μέχρι και ενός σπουδαστή, προς παραδειγματισμό των υπολοίπων.

¹³⁸ Λουκάτος Σπ., 1987, ό.π., σελ. 35

¹³⁹ Στραβόλεμος Δ., ό.π., σσ. 52 & 66-67

¹⁴⁰ Λουκάτος Σπ., (1987), ό.π., σελ. 64 & 169. Τη δυσκολία που αντιμετώπιζαν όσοι επιθυμούσαν να επισκεφθούν τα Επτάνησα ανέφερε και η Μαραγκού, η οποία αν και είχε λάβει άδεια αναχώρησης για λόγους σπουδών, οι Ιταλοί της αρνήθηκαν άδεια εισόδου όταν μερικούς μήνες αργότερα θέλησε να επιστρέψει στο νησί. Μαραγκού Σ.Φ, ό.π., σελ. 157, 168

¹⁴¹ *Εφημερίς των Ιονίων*, Διαταγή Υπ Αριθ. 146, 29/8/1942, αρ.φ. 207, σελ. 1. Μετά την εισαγωγή της ιονικής δραχμής, καθορίστηκε και το ανώτατο ποσό των ιονικών δραχμών που μπορούσε κανείς να ανταλλάξει με την είσοδο του στα νησιά. ΓΑΚ Λευκάδας, Έγγραφο Νο. 21

φέρουν συγκεκριμένα ποσά, ενώ αργότερα με την αλλαγή του νομίσιματος όφειλαν να αλλάξουν τα χρήματά τους στο τοπικό νόμισμα.

Επιπρόσθετα, οι Ιταλοί προκειμένου να συσφίξουν τις σχέσεις Επτανήσων και Ρώμης, καθιέρωσαν απευθείας πτήσεις από τα νησιά προς την πρωτεύουσα του ιταλικού κράτους τον Μάρτιο του 1942¹⁴². Παράλληλα, οι κατακτητές, απέβλεπαν και στην τόνωση της τοπικής εναέριας συγκοινωνίας μεταξύ των νησιών. Στη εφημερίδα «Λιττόριο» δημοσιεύθηκε άρθρο το οποίο προέτρεπε τους κατοίκους να μεταβαίνουν στην Κέρκυρα αεροπορικάς προς επίλυση των διαφόρων εμπορικών τους συναλλαγών. Στο ίδιο άρθρο, οι πόλεις των Αθηνών, της Κυλλήνης και της Πάτρας, με τις οποίες οι κάτοικοι συναλλάσσονταν σε μεγάλο βαθμό πριν την Κατοχή, χαρακτηρίζονται ως «χάρτινες αθλιότητες»¹⁴³.

Την ίδια περίοδο ιδρύθηκε και μια νέα ναυτική εταιρεία, με την επωνυμία «Νέπτος» και έδρα την Κέρκυρα. Σκοπός της εταιρείας ήταν «κυρίως η διεξαγωγή των θαλασσιών συγκοινωνιών και μεταφορών μεταξύ Κερκύρας και των Λοιπών Ιονίων Νήσων»¹⁴⁴.

2.3 Οικονομία

Από τα πρώτα μέτρα που έλαβε η ιταλική διοίκηση, αφορούσαν την αποκοπή της οικονομικής σύνδεσης των νησιών, από τον ελληνικό κορμό¹⁴⁵. Μάλιστα, οι διαδικασίες ξεκίνησαν άμεσα, ώστε να επισπεύσουν την εξάρτηση από το ιταλικό κράτος σε σύντομο χρόνο. Στόχος των παραπάνω ήταν η αποδυνάμωση του ελληνικού νομίσιματος και η αντικατάσταση του στη συνέχεια, ώστε να επέλθει όσον το δυνατόν πιο ομαλά η προσάρτηση αργότερα. Ήδη από τα τέλη του Μαΐου του 1941, οι Ιταλοί θεώρησαν και κατέστησαν τα Ιόνια αυτοτελή οικονομική περιφέρεια¹⁴⁶.

Όπως κατεγράφη πιο πάνω, κάθε νησί θα είχε το δικό του διοικητή. Στη Ζάκυνθο, ο Ταγματάρχης Μάριο Τζανινόβιτς, με την πρώτη προκήρυξη που εξέδωσε

---

¹⁴² *Νέα Κεφαλληνία*, «Μερικά Τοπικά», , 21/3/1942, αρ.φ.43 σελ. 2

¹⁴³ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σσ. 46-47

¹⁴⁴ *Εφημερίς των Ιονίων Νήσων*, «ΝΕΠΤΟΣ», 16/9/1942, αρ.φ. 222, σελ. 2

¹⁴⁵ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 33

¹⁴⁶ Στο ίδιο, σελ. 28

όρισε την «συναλλαγματική αξία της λιρέττας σε δραχμάς 13»¹⁴⁷. Μόλις τρεις μέρες αργότερα, ο Τζανινόβιτς αντικαταστάθηκε από τον Αντισυνταγματάρχη Ιγνάτιο Μπατάλια, ο οποίος σε προκήρυξή του στις 5 Μαΐου, πέραν των διασφαλίσεων που δεν παρέλειψε να επαναλάβει, όρισε νέα συναλλαγματική αξία, «εις δραχμάς 16 δι' εκάστην ιταλικήν λιρέτταν»¹⁴⁸ και 100 δραχμές έναντι ενός αλβανικού φράγκου. Λίγο αργότερα, ο προσωρινός Γενικός Πολιτικός Διοικητής των Επτανήσων Salvo Salvonì, επανακαθόρισε την ισοτιμία. Η συναλλαγματική αξία ορίστηκε στις 12,5 λιρέττες για κάθε 100 δραχμές¹⁴⁹. Με μια πρώτη ματιά, θα έλεγε κανείς ότι η μεταβολή αυτή θα ήταν υπέρ των πολιτών. Στην πραγματικότητα, προκάλεσε αύξηση των τιμών σε ορισμένα είδη ενώ άρχισαν να πολλαπλασιάζονται οι ελλείψεις σε βασικά είδη διατροφής και πρώτης ανάγκης, εγκαινιάζοντας έτσι το φαινόμενο της μαύρης αγοράς¹⁵⁰.

Παράλληλα, για την περαιτέρω αποδυνάμωση της αγοραστικής δύναμης των κατοίκων, η φασιστική κυβέρνηση είχε ιδρύσει το Μεσογειακό Ταμείο Πίστεως για την Ελλάδα. Μέσω αυτού του φορέα τον Νοέμβριο του 1941, τέθηκε σε κυκλοφορία ένα νέο νόμισμα, η μεσογειακή δραχμή¹⁵¹ η οποία αποτέλεσε το μέσο για την πλήρη καταδολίευση των κατοίκων και του πλούτου τους. Το κατοχικό νόμισμα, είχε την εγγύηση του ιταλικού δημοσίου, τυπώνονταν χωρίς περιορισμούς, δεν έφερε ημερομηνία και χρονολογία έκδοσης¹⁵², πλημμύρισε την αγορά και έδωσε τη δυνατότητα στους κατακτητές να λεηλατήσουν τις περιουσίες των κατοίκων, όπως έπραξε χωρίς προσχήματα ο Σαλβόνι στην Κεφαλονιά¹⁵³. Μία μεσογειακή δραχμή αντιστοιχούσε σε μια ελληνική και με αυτή την ισοτιμία, οι κατακτητές καλούσαν το λαό να πουλήσει τα προϊόντα εισπράττοντας το κατοχικό νόμισμα. Την ίδια στιγμή,

---

¹⁴⁷ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 25

¹⁴⁸ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 30

¹⁴⁹ ΓΑΚ Λευκάδας, Πολιτικά Υποθέσεις Ιονίων Νήσων, Διακήρυξις αφορώσα το Συναλλάγμα μεταξύ λίρας Ιταλίας αλβανικού φράγκου και ελληνικής δραχμής εις τα υπό των ιταλικών δυνάμεων υπό κατοχήν εδάφη, 21/6/1941

¹⁵⁰ Λουκάτος Σπ., *ό.π.*, σελ. 54. *Νέα Κεφαλληνία*, «Η μαύρη αγορά», 1/11/1941, αρ.φ. 21, σελ. 1

¹⁵¹ Οι κάτοικοι της Κεφαλληνίας προσέδωσαν στο νέο νόμισμα την επωνυμία «στούκας», λόγω της ταχύτατης κυκλοφορίας τους. Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 30. Το κατοχικό νόμισμα κυκλοφόρησε σε όλες τις περιοχές που βρίσκονταν στην ιταλική ζώνη κατοχής. Πυρσός Γ.Α., *Συμβολή εις την Ιστορίαν της Τραπεζής της Ελλάδας*, τ. Β, Αθήνα, 1946, σσ. 226-227

¹⁵² Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 748

¹⁵³ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 30

το χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ιταλίας, έμενε ανέπαφο από το οικονομικό βάρος της κατοχής¹⁵⁴.

Συγχρόνως, με διάταγμα της 4^{ης} Αυγούστου 1941, απαγορεύθηκαν οι εμπορικές συναλλαγές με την υπόλοιπη Ελλάδα, εξαιρουμένης της Ηπείρου, για συγκεκριμένα είδη προϊόντων¹⁵⁵. Για την πραγματοποίηση εμπορικών συναλλαγών, οι ενδιαφερόμενοι όφειλαν να προμηθεύονται ειδική άδεια από το Κεντρικό Γραφείο Επισιτισμού¹⁵⁶. Η χορήγηση της άδειας αυτής λειτούργησε ως μέσο προσεταιρισμού διαφόρων επιτηδείων, οι οποίοι θα μπορούσαν να εξυπηρετήσουν τα ιταλικά συμφέροντα. Ακόμη, όταν οι εμπορικές συναλλαγές αφορούσαν αγροτικά προϊόντα, για την χορήγησή της άδειας, ήταν απαραίτητο να γίνει αίτηση και σχετική δήλωση στα γραφεία της Βασιλικής Οικονομικής Αστυνομίας και η οποία θα εξέταζε τόσο την ποσότητα όσον και την ποιότητα των προϊόντων. Η Οικονομική Αστυνομία θα αποφάσιζε για την έγκριση της άδειας, καθώς και για την ποσότητα του εμπορεύματος που θα μπορούσε να διατεθεί.

Η διεξαγωγή εμπορίου χωρίς την κατοχή της σχετικής άδειας τιμωρούνταν με πρόστιμο καθώς και με κατάσχεση των εμπορευμάτων. Επιπρόσθετα, επιβάλλονταν ποινή φυλάκισης μέχρι και δύο έτη. Ακόμη και οι συνεργάτες των λαθρεμπόρων θα τιμωρούνταν με το ήμισυ της ποινής φυλάκισης που θα επιβαλλόταν στους επικεφαλής των παράνομων εμπορικών δραστηριοτήτων¹⁵⁷.

---

¹⁵⁴ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 170

¹⁵⁵ ΓΑΚ Λευκάδας, Διάταγμα Υπ. Αριθ. 6. Τα προϊόντα των οποίων οι εξαγωγές επιτράπησαν ήταν τα εσπεριδοειδή, κυρίως για λόγους προσεταιρισμού των κατοίκων καθώς και του αναλώσιμου της φύσεως τους. Κοσμετάτος Φ., *Η εισαγωγή της Ιταλικής Ιονικής δραχμής εις την Επτάνησον (1941-1943)*, Αθήνα, Καβανής, 1946, σελ. 8. Επίσης, όσον αφορά τη Ζάκυνθο, απαγορεύθηκε η εξαγωγή από το νησί πολύτιμων μετάλλων και κοσμημάτων. Γι αυτό το λόγο είχε συσταθεί εντός του Τελωνειακού Σταθμού του νησιού, ειδικό σώμα, αποτελούμενο από μέλη της Φινάντσα, τα οποία προχωρούσαν σε σωματικό έλεγχο των ταξιδιωτών, για την ανεύρεση όχι μόνον μετάλλων αλλά και οποιουδήποτε προϊόντος, η κατοχή του οποίου απαγορευόταν. Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.84. Από τον ίδιο πληροφορούμαστε ότι με το υπ' αριθ. 75 Διάταγμα της 3^{ης} Ιανουαρίου του 1942, καλούνταν οι κάτοικοι των Επτανήσων να δηλώσουν τα χάλκινα αγγεία, τα οποία βρίσκονταν στην κατοχή τους και ξεπερνούσαν το ένα κιλό. Την ανακοίνωση αυτή υποδέχτηκαν οι κάτοικοι με θυμό και έσπευσαν να κρύψουν τα υπάρχοντά τους. *Ο.π.*, σελ. 107

¹⁵⁶ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ.75. ΓΑΚ Λευκάδας, Άδεια εισαγωγής, Αίτησις Εξαγωγής, Άδεια Εξαγωγής, *Νέα Κεφαλληνία*, «Γνωστοποίησις», 28/6/1941, αρ.φ.5, σελ. 1

¹⁵⁷ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σσ. 750-752

Μέτρο που υπονόμει όχι μόνο την ελληνική οικονομία αλλά και την ελληνική κυριαρχία γενικότερα, ήταν αυτό της έκδοσης ιταλικών γραμματοσήμων και της απαγόρευσης της κυκλοφορίας των ελληνικών. Η αντικατάσταση των ελληνικών γραμματοσήμων δεν έγινε άμεσα. Αρχικά, σύμφωνα με την διαταγή υπ' αριθμόν 236/30/5/1941 του Ματσίνι προς τη Νομαρχία της Κέρκυρας, προστέθηκε στα ελληνικά γραμματόσημα η επισήμανση «Corfu». Αντίστοιχα, στην Κεφαλονιά, τα ελληνικά γραμματόσημα επισημάνθηκαν με τη φράση «ITALIA, Occupazione Militare Italiana, Isole Cefalonia e Itaca»¹⁵⁸. Τα γραμματόσημα κυκλοφόρησαν σε αυτή τη μορφή από τις 16 Ιουνίου 1941 μέχρι και τις 18 Αυγούστου του 1941, όταν και αντικαταστάθηκαν οριστικά από τα ιταλικά¹⁵⁹.

Μάλιστα, τα ιταλικά γραμματόσημα έφεραν την επιγραφή *Isole Jonie*¹⁶⁰ και απεικόνιζαν τον Ιταλό βασιλιά, καθώς και άλλα φασιστικά σύμβολα. Η αξία των γραμματοσήμων ήταν των 5, 10, 20, 25, 30, 50, 75 λεπτών της ιταλικής λιρέτας καθώς και των 1,75 λεπτών¹⁶¹. Η πρακτική αυτή, γνωστή στα Ιόνια από την κατάληψη της Κέρκυρας του 1923, απέφερε σημαντικά ποσά στα γραφεία των υπευθύνων κυκλοφορίας τους¹⁶². Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός, ότι κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής στα Επτάνησα, επανήλθαν σε κυκλοφορία τα ελληνικά γραμματόσημα.

Με βάση το διάταγμα 97, τον Μάρτιο του 1942, οι Ιταλοί ιθύνοντες, ανακοίνωσαν μια επιπρόσθετη χρήση των νέων γραμματοσήμων. Απαγορεύοντας την χρήση των ελληνικών χαρτοσήμων, επέβαλαν σε όλα τα επίσημα έγγραφα, δημόσιου ή ιδιωτικού χαρακτήρα, την τοποθέτηση γραμματοσήμων, τα οποία επισημάνθηκαν ειδικά ως «χαρτόσημα»¹⁶³. Ειδικότερα, στα τέλη Ιουλίου του 1942, με το διάταγμα

---

¹⁵⁸ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 30

¹⁵⁹ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 747 και Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 24

¹⁶⁰ Κοσμετάτος Φ., *ό.π.*, σελ.8 και Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 25

¹⁶¹ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 747

¹⁶² Λουκάτος Σπ., (1987), *ό.π.*, σελ. 60. Ο πρωτοδίκης της Κεφαλονιάς Καραμάνος, απομακρύνθηκε από το νησί, καθώς δεν συμφώνησε με τις επιταγές των Ιταλών για την κυκλοφορία των γραμματοσήμων.

¹⁶³ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Προσωρινές διατάξεις περί χρησιμοποίησης των γραμματοσήμων», 25/3/1942, αρ.φ. 72, σελ. 2. Στην ίδια, «Τροποποιήσεις των Τελών Χαρτοσήμου και των Δικαιωμάτων επί δικαστικών εγγράφων», 12/6/1942, αρ.φ. σελ. 2

υπ' αρ. 143¹⁶⁴, απαγορεύθηκε η εισαγωγή του ελληνικού χαρτόσημου, ενώ οι παραβάτες θα τιμωρούνταν με φυλάκιση ή με καταβολή χρηματικού προστίμου. Τέλος, με νέο διάταγμα υπ' αρ. 176 της 29^{ης} Δεκεμβρίου 1942, ο Παρίνι απαγόρευσε την εισαγωγή ελληνικών «κινητών χαρτοσήμων» και επέβαλε την αντικατάστασή τους από τα «κινητά ιταλικά χαρτόσημα», στα οποία αναγράφονταν « Ιόνιοι Νήσοι»¹⁶⁵.

Για την αποτελεσματικότερη επιτήρηση της οικονομίας των νησιών αλλά και την πιο άμεση εξάρτησή τους από την Ιταλία, δημιουργήθηκαν υποκαταστήματα ιταλικών τραπεζών στις αρχές Μαΐου του 1942¹⁶⁶. Τα νέα αυτά υποκαταστήματα έδωσαν τη δυνατότητα στη Banca Nazionale di Lavoro και την Banca di Napoli να ξεκινήσουν τις εργασίες τους, υπονομεύοντας κατ' επέκταση τις ελληνικές τράπεζες με απώτερο σκοπό την πλήρη αντικατάστασή τους με την έκδοση και του νέου χαρτονομίσματος¹⁶⁷.

Μεταχειριζόμενοι διάφορα μέσα, οι Ιταλοί προωθούσαν την εξυπηρέτηση των πολιτών από τις ιταλικές τράπεζες. Μάλιστα σύμφωνα με ανακοίνωση των Ιταλών, οι τράπεζες αυτές, αντιπροσώπευαν την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος – Rappresenta la Banca Nazionale per la Grecia -. Από τα τέλη Ιουνίου του 1941 απαγορεύθηκαν η έκδοση επιταγών στο εθνικό νόμισμα¹⁶⁸ «επί Αθηνών ή άλλου μέρους της Ελλάδος»¹⁶⁹, η εξαγωγή συναλλάγματος, η κυκλοφορία ξένου νομίσματος και η «εισαγωγή και εξαγωγή κρατικών τίτλων, ομολογιών και αξιών εμπορικών ή πολιτικών εταιρειών»¹⁷⁰.

Αποκορύφωμα δε των σκοπέλων που δημιουργούσαν στα ελληνικά τραπεζικά υποκαταστήματα, ήταν οι διορισμοί Ιταλών Ελεγκτών, οι οποίοι είχαν την

---

¹⁶⁴ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ. 160-161. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Περί απαγορεύσεως της κυκλοφορίας Ελληνικών χαρτοσήμων», 30/7/1942, αρ.φ. 181, σελ. 4

¹⁶⁵ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 61, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.205. ΓΑΚ Λευκάδας, Έγγραφο Νο. 16

¹⁶⁶ Τα καταστήματα των ελληνικών τραπεζών που λειτουργούσαν εκείνη την περίοδο στα Ιόνια Νησιά ήταν της Τραπέζης της Ελλάδος, της Εθνικής, της Εμπορικής, της Τραπέζης Αθηνών και της Αγροτικής Τραπέζης.

¹⁶⁷ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 50, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 143. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η Τράπεζα της εργασίας και η νέα οικονομία των Ιονίων Νήσων», 5/5/1942, αρ.φ. 108, σελ. 2

¹⁶⁸ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 115

¹⁶⁹ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 749

¹⁷⁰ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Περί απαγορεύσεως της κυκλοφορίας ελληνικών χαρτοσήμων», αρ.φ. 181, 30/7/1942, σελ. 4

αρμοδιότητα να ελέγχουν όλες τις τραπεζικές εργασίες των υποκαταστημάτων και να συντάσσουν αναφορά για την ομαλή λειτουργία αυτών¹⁷¹. Με το Διάταγμα υπ' αριθ. 147 στα τέλη Αυγούστου του 1942, οι Ελεγκτές εγκαταστάθηκαν στα νησιά και ουσιαστικά έθεσαν υπό τον πλήρη έλεγχο τους ό,τι είχε απομείνει από τις ελληνικές τράπεζες.

Οι συνέπειες αυτής της απόφασης¹⁷² υπήρξαν αποπνικτικές, όχι μόνο για τις τράπεζες αλλά και για τους κατοίκους. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Σπύρο Λουκάτο, ο αυστηρός έλεγχος των Ιταλών είχε ως απόρροια την παύση εισροής εμβασμάτων από το εξωτερικό, την διακοπή της χρηματοδότησης έργων από την ηπειρωτική Ελλάδα και την διακοπή της εξαργύρωσης εντολών ελληνικής προέλευσης, συνέπειες οι οποίες έπληξαν τα μεσαία και κατώτερα οικονομικά στρώματα των νησιών¹⁷³. Τέλος, με πρόφαση την υπολειτουργία των τραπεζών, η μερίδα των υπαλλήλων που δεν ήταν Επτανήσιοι ανακλήθηκε, ενώ ντόπιοι που παρέμειναν ασχολούνταν με εργασίες που δεν ενέπιπταν στο πλαίσιο των δικαιοδοσιών τους¹⁷⁴.

Στη συνεδρίαση του Γενικού Συμβουλίου της Εθνικής Τράπεζας στις 15 Νοεμβρίου του 1941, είχαν τεθεί προς ενημέρωση όλα τα κωλύματα που είχαν προκύψει από την παρέμβαση των Ιταλών στο τραπεζικό σύστημα. Ένα επιπλέον στοιχείο που προκύπτει από την μελέτη των πρακτικών, ήταν ότι στην Κεφαλονιά και στη Ζάκυνθο, οι καταθέσεις υπέρ Κοινωφελών Οργανισμών, για την αποδέσμευση των οποίων απαιτούνταν η έγκριση του αρμόδιου Υπουργείου, είχαν ήδη διοχετευτεί σε άσχετα πρόσωπα¹⁷⁵.

Τα προηγούμενα βήματα προετοίμασαν το έδαφος για την έκδοση της ιονικής δραχμής¹⁷⁶, του μόνου νόμιμου νομίσματος πλέον από τον Απρίλιο του 1942 με πρόφαση την πολιτική εξυγίανσης της οικονομίας και την επίτευξη

¹⁷¹ Η αναφορά, τουλάχιστον όσον αφορά την Εθνική Τράπεζα, συντάσσονταν σε καθημερινή βάση. Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας, Αρχείο Διομήδη, Φ.40/3, Πρακτικά Συνεδριάσεις της 15^{ης} Νοεμβρίου του 1941, σελ. 10

¹⁷² Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 165. Διαταγή Υπ' Αριθ. 116 απόφαση του Παρίσι

¹⁷³ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 51

¹⁷⁴ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 749

¹⁷⁵ Ιστορικό αρχείο Εθνικής Τράπεζας, Αρχείο Διομήδη, Φ.40/3, Πρακτικά Συνεδριάσεις της 15^{ης} Νοεμβρίου του 1941, σελ. 10

¹⁷⁶ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η καθιέρωσις της «Ιονικής Δραχμής» εις τας Ιονίους Νήσους, Αι διατάξεις των Διακηρύξεων του Ντούτσε- Η αιτία του ληφθέντος Μέτρου», 17/4/1942, αρ.φ. 92, σελ. 1

αποπληθωρισμού¹⁷⁷. Αυτό ήταν ένα καίριο χτύπημα, αφενός, για τη ζωή των κατοίκων που είδαν το βιοτικό τους επίπεδο να μειώνεται ακόμα περισσότερο¹⁷⁸, αφετέρου για την σύνδεση των νησιών με τον υπόλοιπο εθνικό κορμό. Η νέα δραχμή¹⁷⁹, η κυκλοφορία της οποία εγγυήθηκε από το Ιταλικό Θησαυροφυλάκιο, θα αντικαθιστούσε οριστικά την ελληνική και τη συλλογή της ανέλαβε η Cassa Speciale per le Isole Ionie¹⁸⁰.

Οι κάτοικοι των Επτανήσων κλήθηκαν αμέσως να ανταλλάξουν τα χρήματα τους μέσω της Banca di Lavoro¹⁸¹. Ωστόσο, ακόμα και σε αυτή την ανταλλαγή τέθηκαν περιορισμοί καιροσκοπικού χαρακτήρα. Κάθε κάτοικος των πόλεων είχε το δικαίωμα να ανταλλάξει σε χρονικό διάστημα επτά ημερών, το ποσό των 20.000 ελληνικών δραχμών για τον ίδιο, καθώς και ισάριθμο ποσό για κάθε μέλος της οικογενείας του. Για τους κατοίκους της υπαίθρου το αντίστοιχο ποσό ορίστηκε στις 10.000 δραχμές ενώ το χρονικό διάστημα περιορίστηκε στις τέσσερις μέρες. Τέλος, για τις επιχειρήσεις το ύψος της συναλλαγής ανήλθε στις 200.000.

Σε περίπτωση που κάποιος πολίτης επιθυμούσε να ανταλλάξει μεγαλύτερα ποσά, ήταν υποχρεωμένος να υποβάλει αίτηση στην Τράπεζα της Ελλάδος και να αναμένει ακολούθως την απάντηση των ιταλικών αρχών. Σε περίπτωση που οι ιταλικές αρχές έκριναν ότι το ποσό το οποίο οι πολίτες επιθυμούσαν να ανταλλάξουν ήταν μεγάλο, έπρεπε οι κάτοχοι των ποσών αυτών να αποδείξουν αναλυτικά τη νομιμότητα της προέλευσης του¹⁸². Με αυτό τον τρόπο, ενώ η ιταλική διοίκηση υποχρέωσε τους κατοίκους να προβούν σε αυτή την μειονεκτική για τους ίδιους συναλλαγή, ταυτόχρονα τους απέτρεπε από το να διεκδικήσουν περαιτέρω ποσά με το φόβο της κατηγορίας του λαθρεμπορίου. Κατά συνέπεια, αρκετοί από αυτούς, μη έχοντας τη δυνατότητα να εξυπηρετήσουν βασικές τους ανάγκες, εξαιτίας της μικρής αγοραστικής δύναμης των ανταλλάξιμων ποσών, αναγκάστηκαν να ανταλλάξουν ελληνικές δραχμές με ιονικές, σε ισοτιμία επτά προς ένα.

---

¹⁷⁷ Κοσμετάτος Φ., *ό.π.*, σελ. 16, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.115

¹⁷⁸ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 98, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.117

¹⁷⁹ Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο στα μεσογειακά χαρτονομίσματα όσο και στα ιονικά δεν αναγράφονταν ημερομηνία και χρονολογία εκδόσεως. Ροντογιάννης Π.Γ., *ό.π.*, σελ. 748

¹⁸⁰ Κοσμετάτος Φ., *ό.π.*, σελ. 12

¹⁸¹ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 749. *Εφημερίς των Ιονίων*, « Ο τρόπος της αλλαγής του νομίσματος», 18/4/1942, αρ.φ. 93, σελ. 1

¹⁸² Κονόμος Ντ. *ό.π.*, σελ. 98

Στα νέα χαρτονομίσματα αναγραφόταν ως επίτιτλος «Biglietto a corso Legale/ per le/ isole Ionie», δηλαδή « Χαρτονόμισμα έχον νόμιμον κυκλοφορία/ εν ταις Ιόνιους Νήσους» και ήταν εγγυημένα από το ιταλικό θησαυροφυλάκιο¹⁸³. Όσον αφορά την ισοτιμία της νέας δραχμής με την ιταλική λιρέττα, αυτή ορίστηκε σε 1/7¹⁸⁴.

Οι κινήσεις αυτές των Ιταλών ήταν προσεκτικά σχεδιασμένες. Ο τότε Υποδιευθυντής της Τράπεζας της Ελλάδος στην Κέρκυρα, Άγγελος Στρούζας, κατόρθωσε να διασώσει αντίγραφο της επιστολής του Παρίνι προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Ιταλίας, αμέσως μετά την επιβολή του μέτρου. Σε αυτή την επιστολή, εκθειάζεται η επιτυχία του ιταλικού σχεδίου, απώτεροι στόχοι του οποίου ήταν αφενός η αποστράγγιση των αποθεμάτων των ελληνικών τραπεζών, οι οποίες θα βρισκόνταν σε αδυναμία εξυπηρέτησης του κοινού, καθιστώντας αυτές αναξιόπιστες και αφετέρου ο οριστικός τερματισμός της λειτουργίας τους. Με αυτόν τον τρόπο προσδοκούσαν ότι το ελληνικό στοιχείο θα αγανακτούσε από την αδυναμία προστασίας των καταθέσεων του και θα στρέφονταν στην ασφάλεια που απλόχερα ήταν διατεθειμένη να προσφέρει το ιταλικό τραπεζικό σύστημα.

Στην ίδια επιστολή, η οποία αποτέλεσε ακλόνητο τεκμήριο των ιταλικών προθέσεων, αναφέρεται ότι οι Ιταλοί συγκέντρωσαν περίπου 300.000.000 ελληνικές δραχμές, ποσό το οποίο αντιστοιχούσε στο 50% των καταθέσεων των κατοίκων. Το ποσό αυτό κατετέθη υπέρ του Ιταλικού Θησαυροφυλακίου με την προοπτική της κατάθεσης ισόποσου συναλλάγματος ιονικών δραχμών στα υποκαταστήματα των ελληνικών τραπεζών που λειτουργούσαν στα Επτάνησα. Σύμφωνα με τον Δάφνη, το ποσό το οποίο επεστράφη στους κατοίκους άγγιξε μόνο το 30% των καταθέσεων τους, αφού μόνον 50.000.000 ιονικές δραχμές κατατέθηκαν στο Ειδικό Ταμείο των Ιονίων Νήσων.

Το ποσό των ιονικών δραχμών το οποίο κυκλοφόρησε υπολογίστηκε κατά προσέγγιση σε 1.300.000.000 δραχμές. Πιο αναλυτικά η διάθεση του στα κατεχόμενα νησιά είχε ως εξής :

---

¹⁸³ Ροντογιάννης Π.Γ., *ό.π.*, σελ. 747. Ο Κονόμος ανέφερε ότι στα χαρτονομίσματα δεν αναγράφονταν η επιγραφή «εγγυημένη από το Ιταλικό Θησαυροφυλάκιο», γεγονός που τα καθιστούσε άνευ ουσιαστικής αξίας, έξω από την περιοχή των Επτανήσων. Κονόμος Ντ. *ό.π.*, σελ. 97

¹⁸⁴ Ροντογιάννης Π.Γ., *ό.π.*, σελ.748. Σύμφωνα με τον Κονόμο, ο οποίος παρέθεσε άρθρο το οποίο είχε δημοσιευθεί στην εφημερίδα «Λιττόριο», η ισοτιμία είχε οριστεί στο 1/8. Κονόμος Ντ. *ό.π.*, σελ. 953, ενώ στην ίδια ισοτιμία συμφωνεί και ο Λουκάτος. Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 58

Πίνακας 2.3.1¹⁸⁵

Κέρκυρα	500.000.000
Κεφαλονιά	320.000.000
Ζάκυνθος	200.000.000
Υπόλοιπα Νησιά	280.000.000

Υποτιθέμενοι στόχοι των ιταλικών αρχών ήταν η σταθεροποίηση του πληθωρισμού, η τόνωση της αγοραστικής δύναμης των πολιτών και η καταπολέμηση της μαύρης αγοράς, με απώτερη επιδίωξη να προπαγανδίσουν την δημιουργία ενός αισθήματος ασφάλειας στο πλαίσιο της οικονομικής αφομοίωσης που επιχειρούταν¹⁸⁶. Παρόλο που σύμφωνα με τον Ροντογιάννη, στα Επτάνησα ο πληθωρισμός του ιταλικού νομίσματος ήταν χαμηλότερος σε σχέση με την υπόλοιπη κατεχόμενη Ελλάδα, γεγονός που βοήθησε στο να παρατηρηθεί μια σχετικά μεγαλύτερη αγοραστική δύναμη για τους κατοίκους¹⁸⁷, η αλλαγή του νομίσματος, προκάλεσε μεγαλύτερο χάος στην ήδη προβληματική οικονομική λειτουργία των Επτανήσων¹⁸⁸.

Από τις ελληνικές τράπεζες, φαίνεται πως η Τράπεζα της Ελλάδος¹⁸⁹ ήταν εκείνη, της οποίας η λειτουργία εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των Ιταλών, όσον

¹⁸⁵ Κοσμετάτος 13, Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 174

¹⁸⁶ *Εφημερίς των Ιονίων*, « Η Ιονική δραχμή, ως βάσις διευθετήσεως της οικονομίας και της εργασίας του πληθυσμού των Ιονίων Νήσων, Αι εν τη διακηρύξει του αρχηγού των Πολιτικών Υποθέσεων Περιεχόμενα Διατάξεις», «Το Διάταγμα διά την «Ιονικήν Δραχμήν» Η Επιτροπή διά την Μετατροπήν του νομίσματος, Η απαγόρευσις της εξαγωγής της «Ιονικής Δραχμής» και της εισαγωγής έτερων Νομισμάτων, Η ακύρωσις των τίτλων του Ελληνικού Κράτους», 18/4/1942, αρ.φ. 93, σσ. 1 & 2. Στην ίδια, « Η Ιονική δραχμή, Το σύμβολον», 26/4/1942, αρ.φ. 100, σελ. 1. . *Νέα Κεφαλληνία*, «Η ιονική δραχμή», 25/4/1942, αρ.φ., 98, σελ. 1. Στην ίδια, . *Νέα Κεφαλληνία*, «Η πτώσις των τιμών», 9/5/1942, αρ.φ., 50, σελ. 1

¹⁸⁷ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 748

¹⁸⁸ Λουκατος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 57

¹⁸⁹ Τον Απρίλιο του 1943, ο Γ. Μερκούρης, Πρόεδρος της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών και Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας, είχε αποστείλει επιστολή διαμαρτυρίας στο Υπουργείο Οικονομικών και στον ίδιο τον Κ. Λογοθετόπουλο, για τις συνέπειες που είχε η εισαγωγή της ιονικής δραχμής στα Επτάνησα. Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, 1943, Φ. 1, Διαμαρτυρία για την εισαγωγή της Ιονικής Δραχμής στα Ιόνια Νησιά, Αρ.Πρωτ. 96. Λίγες ημέρες αργότερα, ο διάδοχος του Λογοθετόπουλου, Ι. Ράλλης, σε επιστολή του προς τον πληρεξούσιο της Ιταλίας για την Ελλάδα,

αφορούσε τις συναλλαγές με το Ελληνικό Κράτος «μέχρι της ποθούμενης προσαρτήσεως των Νήσων εις την Ιταλίαν». Η λειτουργία της Τράπεζας της Ελλάδος ήταν προγραμματισμένο να τερματιστεί ευθύς με την ίδρυση υποκαταστημάτων της Τράπεζας της Ιταλίας. Ωστόσο, ελήφθησαν μέτρα που μείωναν συνεχώς την δυναμική της Τράπεζας της Ελλάδος, όπως η απόφαση του Παρίνι για υπαγωγή των Δημοσίων Ταμείων των Επτανήσων στην αρμοδιότητα του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων, αποκόπτοντας οποιαδήποτε σχέση με την Τράπεζα της Ελλάδος¹⁹⁰. Αξίζει να αναφερθεί, ότι η κυκλοφορία της ιονικής δραχμής και ο τερματισμός της λειτουργίας των ελληνικών τραπεζών στα Επτάνησα, δεν ήταν στα αρχικά σχέδια των κατακτητών, τα οποία περιελάμβαναν την ίδρυση μιας νέας Τράπεζας, αυτής των Ιονίων Νήσων, η οποία θα αποτελούνταν σε ποσοστό 51% από ιταλικό κεφάλαιο, ενώ το υπόλοιπο θα προέρχονταν από τη συγχώνευση των ελληνικών υποκαταστημάτων. Το σχέδιο αυτό ναυάγησε εξαιτίας της απροθυμίας του Διοικητή της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος Κ. Ζαβιτσάνου να συνεργαστεί¹⁹¹.

Άλλα μέτρα οικονομικού χαρακτήρα που έλαβαν οι Ιταλοί, ήταν η εποπτεία των ελληνικών δημόσιων ταμείων¹⁹², με τον διορισμό και σε αυτές τις θέσεις Ιταλών υπαλλήλων. Η εφορία, τα τελωνεία καθώς και οι τριατατικές υπηρεσίες τέθηκαν υπό τον έλεγχο του κατακτητή. Η είσπραξη των φόρων πραγματοποιούνταν από τους

«Περί Αναστολής Εφαρμογής της Αποφάσεως Περιορισμού του Προσωπικού των εις τας Ιονίους Νήσους Υποκαταστημάτων των Τραπεζών», επικαλέστηκε έλλειψη στοιχείων και δεν εξέθεσε τις δυσμενείς συνέπειες που είχε η απόφαση των Ιταλών. Ουσιαστικά, προέβη σε μια διαμαρτυρία άνευ περιεχομένου και χωρίς σοβαρές απαιτήσεις. Ιστορικό Αρχείο Υπουργείο Εξωτερικών, 1943, Φ. 1, Περί Αναστολής Εφαρμογής της Αποφάσεως Περιορισμού του Προσωπικού των εις τας Ιονίους Νήσους Υποκαταστημάτων των Τραπεζών, Αρ.Πρωτ. 2533. Η αδιάφορη στάση δεν ήταν χαρακτηριστικό μόνο των κυβερνήσεων της Αθήνας. Η κυβέρνηση Τσουδερού, στο ίδιο διάστημα, ενώ ασχολείται με τα εθνικά ζητήματα, δεν κάνει ανοιχτά λόγο για το ζήτημα των Επτανήσων. Θίχτηκαν ως ζητήματα εθνικά, τα οποία θίγουν το συμφέρον της χώρας, «το Βουλγαρικό, το Αλβανικό, το Δωδεκανησιακό, το καθεστώς των Στενών και του Δουνάβεως», το Κυπριακό, για την περιοχή της Αδριατικής περιορίστηκαν στην «ασφάλεια των θαλασσιών συγκοινωνιών της». Τσουδερού Ε.Ι., *Διπλωματικά Παρασκήνια, 1941-1944*, Αετός ΑΕ, 1950, σσ. 79-118, 148. Για το ίδιο ζήτημα βλ. το σχετικό κεφάλαιο για τα Εθνικά Ζητήματα στο Λιβάνη Λ., *Η πολιτική των εξόριστων ελληνικών κυβερνήσεων*, Αθήνα, Σάκκουλα, 1992

¹⁹⁰ Διαταγή Αρ. 127, *Εφημερίς των Ιονίων*, «Εποπτεία και Έλεγχος των Δημοσίων Ταμείων», 20/6/1942, αρ.φ. 147, σελ. 2..

¹⁹¹ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σσ. 173-179

¹⁹² Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 173

Ιταλούς, γεγονός που επιβάρυνε ακόμη περισσότερο τους κατοίκους, αφού σημειώθηκαν φαινόμενα κατάχρησης της εξουσίας και κρούσματα αυθαίρετων κατασχέσεων.

Οι Ιταλοί από τον Σεπτέμβριο του 1941, κατήγγησαν το Μονοπώλιο του Ελληνικού Κράτους, δημιουργώντας το Monopolio del' Isole Jonie¹⁹³. Τα σπύρτα πλέον εισάγονται από την Ιταλία, όπως και τα τσιγάρα¹⁹⁴. Μάλιστα, στα κουτιά των σπύρτων αναγράφονταν οι φράσεις Monopolio del' Isole Jonie και L' Jonio s' unisce al destino di Roma – Το Ιόνιο ενώνεται με το πεπρωμένο της Ρώμης¹⁹⁵, ενώ δεν παρέλειψαν να προσθέσουν και την εικόνα του λέοντα της Βενετίας. Για τη διανομή τους δε, η οποία πραγματοποιούνταν δύο φορές το μήνα, απαιτούνταν η χρήση δελτίου, ενώ λειτουργούσαν ειδικά καταστήματα για τη διάθεση τους. Η άδεια λειτουργίας των καταστημάτων αυτών δίδονταν σε εμπόρους, οι οποίοι διατηρούσαν φιλικές σχέσεις με το κατοχικό καθεστώς¹⁹⁶.

Τέλος, μονοπώλιο ίσχυσε και για το αλάτι, τα ποτά, τα σιγαρόχαρτα, τους αναπτήρες, τις πέτρες των αναπτήρων και τα καπνά. Στη Ζάκυνθο, από τον Σεπτέμβριο του 1941, οι Αλυκές τέθηκαν υπό την αρμοδιότητα του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων, αφού το αλάτι «ως Κρατικόν είδος θα διατίθεται υπό της Ιταλικής Αρχής», σύμφωνα με το διάταγμα υπ' αρ. 27 του Παρίνι¹⁹⁷.

2.4 Αγροτική παραγωγή

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξαν οι Ιταλοί για την αγροτική παραγωγή των νησιών. Προέβησαν σε επιτήρηση και λεπτομερή καταγραφή της παραγωγής, με σκοπό την δέσμευσή της για τις ανάγκες του πολέμου¹⁹⁸ και την κάλυψη ιδίων αναγκών. Παράλληλα, οι κατακτητές παρουσιάζονταν ως εγγυητές για την κάλυψη των

---

¹⁹³ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 52

¹⁹⁴ Εφημερίς των Ιονίων, «Η ρύθμιση της διανομής των σιγαρέτων», 27/3/1842, αρ.φ. 74, σελ. 2. *Νέα Κεφαλληνία*, «Διανομή Σιγαρέτων», 6/12/1941, αρ.φ. 28, σελ. 2

¹⁹⁵ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ.80, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 69

¹⁹⁶ Μελίτας Ν., *ό.π.*, σελ. 47

¹⁹⁷ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.72

¹⁹⁸ Από τις πρώτες κιόλας μέρες της εισβολής, οι Ιταλοί στρατιώτες εισέβαλαν στις οικίες και τις αποθήκες των κατοίκων, αρπάζοντας φαγώσιμα είδη. Γατόπουλος Δ., *Ιστορία της Κατοχής : μετά συλλογής ιστορικών και λαογραφικών ανεκδότων των ετών 1940-1944*, Αθήνα Μέλισσα, 1996, σελ 282. Το επιχείρημά τους ήταν ότι «ανήκουν τα τρόφιμα εις τον ιταλικόν στρατόν ως λεία πολέμου», Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 74. ΓΑΚ Λευκάδας, Διαταγή Αριθ. 1, Νέα Εσοδεία Σίτου, 16/6/1941

επισιτιστικών αναγκών της Επτανήσου, μέσω της εισαγωγής των ειδών που θα εξέλιπαν από την αγορά, λόγω των δικών τους δεσμεύσεων¹⁹⁹.

Το ενδιαφέρον του όμως δεν περιορίστηκε εκεί. Οι κατακτητές επέδειξαν ζήλο για την αύξηση της παραγωγή των αγροτικών προϊόντων, ούτως ώστε να καλυφθεί ένα μέρος των εξαγωγικών αναγκών της Ιταλίας και να επιτευχθεί αυτάρκεια των νήσων²⁰⁰. Για το λόγο αυτό, με την πάροδο των μηνών, εφοδίασαν τους κατοίκους με κατάλληλα εργαλεία και υλικά²⁰¹, τα οποία θα χρησιμοποιούνταν για την επίτευξη του στόχου. Προβλέπονταν μάλιστα ποινές για εκείνους που δε θα συνέβαλαν στην υλοποίηση των προγραμμάτων για την επίτευξη της πολυπόθητης επάρκειας²⁰². Σύμφωνα με τον Κονόμο, η πολιτική της παροχής των απαιτήτων για την αύξηση της αγροτικής παραγωγής απέτυχε, λόγω της παραδόπιστης στάσης που τήρησαν οι Ιταλοί τοπικοί ιθύνοντες, οι οποίοι προτίμησαν να πωλήσουν τα εφόδια που στέλνονταν από την Ιταλία για δικό τους όφελος, παρά να τα διοχετεύσουν στους αγρότες²⁰³. Τέλος, για τους υπάκουους πολίτες, αποφασίστηκε η παροχή χρηματικών βραβείων, ως μέσο επιβράβευσης των προσπαθειών τους και κινήτρου προς τους υπολοίπους²⁰⁴.

Ακόμη, οι αρχές κατοχής, κινούμενες προς την ίδια κατεύθυνση, προχώρησαν και στην κατασκευή έργων ύδρευσης, τα οποία θα λειτουργούσαν επικουρικά στις

---

¹⁹⁹ *Νέα Κεφαλληνία*, «Η Ρώμη υπόσχεται και εκτελεί, 21/6/1941, αρ.φ. 4, σελ. 2. Στην ίδια, «Αφιξίς σίτου εις Πειραια», 21/8/1941, αρ.φ. 13, σελ. 2. Στην ίδια, «Κάτω η ακρίβεια», 27/9/1941, αρ.φ. 18, σελ. 1. Σύμφωνα με αυτό το άρθρο, η κάλυψη των επισιτιστικών αναγκών της Επτανήσου, κόστιζε στο φασιστικό κράτος 20.000.000 δρχ. μηνιαίως.

²⁰⁰ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Διά την εξασφάλισιν της αυτάρκειας της νήσου μας», 15/2/1942, αρ.φ. 49, σελ. 2. Στην ίδια, «Η καλλιέργεια της γης θα εξασφαλίσει το μέλλον μας, 10χιλ. εκτάρια Κερκυραϊκής γης παραμένουν ακαλλιέργητα», 21/3/1942, αρ.φ. 69, σελ.2. Στην ίδια, «Αυτάρκεια Διατροφής», 13/1/1942, αρ.φ. 11, σελ. 1

²⁰¹ *Εφημερίς των Ιονίων*, « Σπόροι διά τους αγρότας, Τριακόσια Κουϊντάλια γεώμηλων θα διατεθούν προς τους γεωργούς», 9/4/1942, αρ.φ. 85, σελ. 2. *Νέα Κεφαλληνία*, «Απόφασις», 27/9/1941, αρ.φ.18, σελ. 2, Στην ίδια, «Ο δια σποράν σίτος», 7/1/1942, αρ.φ. 32, σελ. 2

²⁰² Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 78, Λουκατος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 49 & 65

²⁰³ Στο ίδιο, σελ.88.

²⁰⁴ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Τρία εκατομμύρια ελαιόδενδρων αναμένουν βελτίωσιν της καλλιέργειας των», 29/1/1942, σελ. 2. Στην ίδια, «600.000 δραχμών βραβεία δια τον διαγωνισμόν του σίτου», 3/5/1942, αρ.φ. 106, σελ. 4. Στην ίδια, «Νέα βραβεία 250 χιλιάδων δραχμών διά την βελτίωσιν της ελαιοκαλλιέργειας», 31/1/1942, αρ.φ.27 σελ. 2

προσπάθειές τους²⁰⁵. Συμβουλές δε για την καλλιέργεια των διαφόρων προϊόντων δημοσιεύονταν και στις εφημερίδες²⁰⁶. Παράλληλα, εκμεταλλεύτηκαν κάθε σπιθαμή γης η οποία θα μπορούσε να καλλιεργηθεί.

Η απαγόρευση της άσκησης εμπορίου από τους κατοίκους χωρίς άδεια και η δέσμευση της παραγωγής από τους ίδιους επέφερε την ίδρυση φορέων με στόχο την εκμετάλλευση της αγροτικής παραγωγής²⁰⁷. Στις 3 Ιουλίου του 1941 με Διάταγμα του Παρίνι, ιδρύθηκε το Κεντρικό Γραφείο Επισιτισμού, το οποίο ανέλαβε να καθορίσει τις τιμές των προϊόντων αλλά και τον τρόπο διάθεσής τους στους πολίτες. Το γραφείο αυτό μετονομάστηκε αργότερα σε Γραφείο Κεντρικού ανεφοδιασμού και ήταν αρμόδιο και για ζητήματα εμπορίου, όπως κατεγράφη σε προηγούμενο κεφάλαιο²⁰⁸.

Στο στόχαστρό των κατακτητών, βρέθηκαν κυρίως το σιτάρι, το λάδι, η σταφίδα και ο καπνός. Αμέσως τέθηκαν απαγορεύσεις όσον αφορούσε τις ποσότητες που θα μπορούσαν να κρατούν οι κάτοικοι, ²⁰⁹ στους οποίους επετράπη να έχουν στην κατοχή τους ποσότητες οπωροκηπευτικών και σίτου οι οποίες θα επαρκούσαν για την κάλυψη των αναγκών μιας οικογένειας. Οι λαϊκές αγορές έπαυαν να λειτουργούν ανάλογα με τις διατάξεις των Ιταλών, αναγκάζοντας έτσι τους κατοίκους των πόλεων να μεταβαίνουν στην ύπαιθρο προκειμένου να προμηθευτούν τα απαραίτητα²¹⁰. Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες εντοπιζόνταν αποθέματα τα οποία ξεπερνούσαν τα επιτρεπτά όρια, τα προϊόντα κατάσχονταν, ενώ οι υπεύθυνοι παραπέμπονταν στο Στρατοδικείο «δια παράνομον κατακράτησιν τροφίμων»²¹¹. Οι ποινές για τους

---

²⁰⁵ Λουκάτος Σπ., *ό.π.*, σελ. 49

²⁰⁶ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η μάχη του σίτου», 4/3/1942, αρ.φ. 54, σελ. 2. Στην ίδια, «Πως καλλιεργούνται τα φασόλια & τα γεώμηλα», 19/3/1942, αρ.φ. 67, σελ. 2. Στην ίδια, «Εν εκατομμύριο δρ. δώρον δια τας καλύτερας καλλιέργειας σίτου», 21/4/1942, αρ.φ. 95, σελ. 1. Στην ίδια «Η παραγωγή του σίτου πρέπει να αυξηθή διά της διαδόσεως της σκαλιστικής καλλιέργειας», 19/11/1942, αρ.φ. 227, σελ. 4. Το τελευταίο άρθρο ήταν ενυπόγραφο από τον Γεωπόνο Αλέκο Κόλλα, γεγονός σπανίως παρατηρούμενο σε άρθρα της εφημερίδας.

²⁰⁷ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Διατάξεις σχετικά προς την διαμετακόμισιν των εμπορευμάτων εις τας Ιονίους Νήσους», (sic) 4/3/1942, αρ.φ. 54, σελ. 2

²⁰⁸ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 75

²⁰⁹ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 72

²¹⁰ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ.85. ΓΑΚ Λευκάδας, Διάταγμα Υπ. Αριθ. 7

²¹¹ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 752, Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ.75, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.171. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Ποινικά κυρώσεις δια παραβάσεις διατάξεων αφορωσών το συνάλλαγμα, τον

παραβάτες ήταν παρόμοιες με εκείνες που επιβάλλονταν στους ασκούντες εμπόριο χωρίς την σχετική άδεια.

Επιπλέον, οι κάτοικοι διατάχθηκαν να προχωρήσουν σε λεπτομερή καταγραφή των βοοειδών που κατείχαν, ενώ ταυτόχρονα απαγορεύθηκε και η σφαγή αυτών χωρίς άδεια²¹². Επιπρόσθετα, απαγορεύθηκε η εισαγωγή νωπού κρέατος, ενώ παράλληλα ιδρύθηκε και ο Αυτόνομος Οργανισμός Αγέλης Σφαγίων. Ακόμη, ορίστηκε ποιες ημέρες θα μπορούσαν να μαγειρεύουν κρέας τα εστιατόρια, ενώ όσοι δεν υπάκουαν στον περιορισμό θα τιμωρούνταν. Τα κρεοπωλεία μπορούσαν να πωλούν κρέας μόνο δύο φορές την εβδομάδα, κατόπιν προσκομίσεως του απαραίτητου δελτίου στο οποίο αναγραφόταν και η προκαθορισμένη προς διάθεση ποσότητα κρέατος²¹³.

Στην Κεφαλονιά, ο Salvini, ο οποίος μετά την άφιξη του Pagini είχε περιοριστεί στη θέση του υπευθύνου του Γραφείου Πολιτικών και Αστικών Υποθέσεων Κεφαλληνίας και Ιθάκης, με πρόφαση την επισιτιστική κρίση που είχε προκύψει λόγω του πολέμου και της Κατοχής, προέβη συγκρότησε το Γραφείο Πληρωμών, Εισαγωγών και Εξαγωγών, P.E.I.G.

Στο πρώτο φύλλο της εφημερίδας «Νέα Κεφαλληνία», ανακοινώνεται η ίδρυση του P.E.I.C, το οποίο αναλάμβανε να αγοράσει τους μετρητοίς τα αγροτικά προϊόντα των νησιών, τα οποία οι κάτοικοι απαγορεύονταν να διαθέσουν προς εμπορικές συναλλαγές. Η είδηση προπαγανδίστηκε ως συμφέρουσα τον πληθυσμό με σκοπό να αποτρέψει την επερχόμενη επισιτιστική κρίση που θα ξεσπούσε εξαιτίας του πολέμου²¹⁴. Πουθενά δεν αναφέρθηκε ωστόσο, ότι σκοπός τους ήταν ουσιαστικά να συγκεντρώσει την εγχώρια παραγωγή, δίδοντας ουσιαστικά ελάχιστα ως αντάλλαγμα:

ανεφοδιασμό, την κατανάλωση κλπ. περιεχόμενοι εις την νέαν διακήρυξιν του Ντούτσε δια τας Ιονίους Νήσους», 19/12/1941, αρ.φ.,42, σελ. 2

²¹² Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ.78, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 49, 75. Τον Ιούνιο του 1942, απαγορεύθηκε και η μεταφορά ζώων τα οποία προορίζονταν για σφαγή ή είχαν ανάγκη από κτηνίατρο, χωρίς την χορήγηση ειδικής άδειας. Τα ζώα όμως τα οποία βρέθηκαν στο στόχαστρο του κατακτητή λόγω της νοστιμιάς τους ήταν οι γάτες, οι οποίες κόντεψαν να εκλείψουν. Αποτελούσαν δε για τους Ιταλούς «το εκλεκτότερον φαγητόν». Ό.π., σελ. 144. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η απαγόρευσις της σφαγής ζώων τίθεται και πάλιν εν ισχύϊ από της 15 τρέχον», (sic) 10/4/1942, αρ.φ. 86, σελ. 2. *Jonio*, «Διατάξεις δια την πώλησιν κρέατος», 4/7/1941, αρ.φ. 21, σελ. 4

²¹³ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.76. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Το κρέας θα διανέμεται διά δελτίων από της 29^{ης} τρέχοντος», 23/5/1943, αρ.φ. 123, σελ. 2. ΓΑΚ Λευκάδας, Προκήρυξις Αριθ. 6, 21/5/1941

²¹⁴ *Νέα Κεφαλληνία*, «P.E.I.G», αρ. φ. 1, σελ. 2

πληρώνοντας στο κατοχικό νόμισμα και μοιράζοντας με το σταγονόμετρο τα απαραίτητα για την διαβίωση των πολιτών αγαθά.

Ο φορέας αυτός χρηματοδότησε με είκοσι εκατομμύρια δραχμές τον Αυτόνομο Σταφιδικό Οργανισμό Ζακύνθου²¹⁵ και Κεφαλληνίας που έδρευε στο Ληξούρι. Δηλαδή ουσιαστικά προαγόρασε την παραγωγή των αγροτών σε καθορισμένη τιμή, η οποία ήταν κατώτερη από αυτή στην οποία θα τη διέθεταν αν δεν ίσχυαν οι περιορισμοί που είχαν θέσει οι Ιταλοί²¹⁶. Με τον τρόπο αυτό, συγκεντρώθηκαν 2.000.000 λίτρα σταφίδας, ενώ ο Ρ.Ε.Ι.Γ, διαλύθηκε σύντομα, μετά την επίτευξη του στόχου του και την αφαίμαξη των κατοίκων²¹⁷.

Παράλληλα, με διαδικασίες που δρομολογήθηκαν από την Banca di Lavoro, είχε ιδρυθεί η Annonima Commercio Ionico, A.G.J, δηλαδή η Ανώνυμη Εταιρεία Ιονικού Εμπορίου. Η εταιρεία αυτή αναλάμβανε τις εισαγωγές και τις εξαγωγές εμπορευμάτων τα οποία προέρχονταν από τις χώρες του Άξονα²¹⁸. Σε σύντομο χρονικό διάστημα, λειτούργησαν υποκαταστήματά της σε όλα τα Επτάνησα, ενώ σύμφωνα με το διάταγμα υπ' αρ. 23, που δημοσιεύθηκε στο τέλος Αυγούστου του 1941, « η Τράπεζα της Ελλάδος αντικαθίσταται από 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1941 υπό της Ανωνύμου Εταιρείας Ιονικού Εμπορίου»²¹⁹. Ουσιαστικά, οι κάτοικοι δεν είχαν άλλη επιλογή από την συναλλαγή τους με την Εταιρεία Ανώνυμου Εμπορίου η οποία στο εξής θα ασκούσε το μονοπώλιο, συγκεντρώνοντας τα προϊόντα²²⁰. Η εταιρεία αυτή, της οποίας μέτοχοι ήταν οι Ciano και Parini²²¹, αναζωπύρωσε το φαινόμενο της μαύρης αγοράς. Πιο συγκεκριμένα, οι κάτοικοι που συνεργάστηκαν με τους

---

²¹⁵ Ο διευθυντής του υποκαταστήματος του Αυτόνομου Σταφιδικού Οργανισμού Κ. Γεροντόπουλος, εκδιώχθηκε από το νησί τον Οκτώβριο του 1941, ως «ανεπιθύμητος». Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 78

²¹⁶ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.70

²¹⁷ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 45, Μελίτας Ν., *ό.π.*, σελ. 76

²¹⁸ Στις 30 Ιουνίου 1942 ο Παρίνι με την υπ' αριθ. 80 Διαταγή του, παραχώρησε στην Α.Σ.Ι. την αποκλειστική εισαγωγή και διανομή «φαρμάκων Σπεσιαλιτέ και Γαληνικών προϊόντων» κατόπιν παραγγελίας των φαρμακοποιών. Με αυτό τον τρόπο έθεσε τέλος στην ελεύθερη διακίνηση των φαρμάκων και στην έναρξη της μαύρης αγοράς και σε αυτό τον κλάδο. Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 158. Μέχρι τότε, οι φαρμακοποιοί προμηθεύονταν τις πρώτες ύλες που χρειαζόνταν μέσω της Α.Σ.Ι, πιθανώς μέσω αιτήσεως που υπέβαλαν αρχικά οι ίδιοι και έπειτα ο τοπικός Πολιτικός Διοικητής. ΓΑΚ Λευκάδας, 17/9/1941, Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων της Νήσου Λευκάδας, Αριθ. Πρωτ. 481

²¹⁹ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 45

²²⁰ Δαφνης Κ., *ό.π.*, σελ. 171.

²²¹ Κοσμετάτος Φ., *ό.π.*, σελ. 8

κατακτητές, πωλούσαν τα εισαγόμενα προϊόντα που τους παρέχονταν απλόχερα από την Α.С.Ј. σε εξωφρενικές τιμές²²². Με την εισαγωγή της ιόνιας δραχμής, ο Ραρίνι, δημιούργησε λογαριασμό κλήρινγκ για τις συναλλαγές του με την Ιταλία²²³.

Ωστόσο, ως η πιο σοβαρή ενέργεια των κατακτητών στον αγροτικό τομέα, καταγράφηκε η κατάργηση των αγροτικών συνεταιρισμών, η δημιουργία νέων και η ένταξη τους στους ήδη υπάρχοντες ιταλικούς συνεταιρισμούς²²⁴. Με το διάταγμα υπ' αρ. 63 του Παρίνι, το οποίο εκδόθηκε στις 29 Δεκεμβρίου του 1941, ιδρύθηκε ο Αγροτικός Συνεταιρισμός για τα Ιόνια Νησιά, *Consorzio Agrario per le Isole Ionie*, με έδρα την Κέρκυρα²²⁵. Πλέον, η γεωργική παραγωγή θα συγκεντρώνονταν στις αποθήκες του νέου φορέα, δίνοντας στους παραγωγούς το δικαίωμα να διατηρήσουν ένα τμήμα της παραγωγής για τους ίδιους, ενώ οι τιμές διάθεσης, οι οποίες καθορίζονταν από το Γραφείο Ανεφοδιασμού των Πολιτικών Υποθέσεων, ήταν εξαιρετικά χαμηλές²²⁶.

Η εφημερίδα *Νέα Κεφαλληνία*, έγραψε χαρακτηριστικά ότι ο Συνεταιρισμός ήταν «Αυτόνομος Οργανισμός, ο οποίος με την συνεργασία του Γεωργικού Γραφείου μελετά τας δυνατότητας και τας ανάγκας της Γεωργίας των Ιονίων Νήσων»²²⁷. Η είδηση προπαγανδίστηκε αναλόγως και από την *Εφημερίδα των Ιονίων*, η οποία στις σελίδες φιλοξένησε άρθρο του δικηγόρου Ανδρέα Μάμαλου, ο οποίος εκθείασε την

---

²²² Λουκάτος Σπ., *ό.π.*, σελ. 46. Στην Κεφαλονιά λειτουργούσε Αγορανομική Επιτροπή, η οποία διαλύθηκε και στη θέση της δημιουργήθηκε νέα, τα μέλη της οποίας είχε επιλέξει ο Σαλβόνι. Η νέα επιτροπή καθόριζε τις διατιμήσεις στα προϊόντα, εισέπραττε τα τέλη που επιβάλλονταν στα τρόφιμα και λειτούργησε μέχρι και τη λήξη της ιταλικής κατοχής. Στο ίδιο, σελ. 62. Ο Ροντογιάννης ανέφερε ότι οι τιμές των προϊόντων στη Λευκάδα, καθορίστηκαν αμέσως μετά την κατάληψή της από την Επιτροπή Διατίμησης. Η Επιτροπή αυτή συνεδρίασε τρεις φορές, πριν ο Καστίλια παύσει να την συγκαλεί και να ορίζει μόνος τους τις τιμές διάθεσης των προϊόντων. Η άποψη του Καστίλια να κρατήσει τις τιμές διάθεσης στα επίπεδα της χρονιάς του 1940, δηλαδή εξαιρετικά χαμηλές, ώστε να είναι πιο εύκολη η αγορά τους από τους κατακτητές, προκάλεσε τη ρήξη. Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 753

²²³ Rodogno D., *ό.π.*, σελ. 77,

²²⁴ Αντωνάκος Σ., *ό.π.*, σελ. 550 και Μαγκριώτης Δ., *ό.π.*, σελ. 176, Λουκατος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 47

²²⁵ Λουκάτος Σπ., *ό.π.*, σελ. 47. Με την ίδρυση του οργανισμού αυτού η Α.С.Ј. αρκέστηκε στην διεξαγωγή του εμπορίου, αφήνοντας τον αγροτικό συνεταιρισμό να συγκεντρώνει τα προϊόντα. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η σύσταση & ο τρόπος της λειτουργίας του αγροτικού συν/σμού των Ιονίων Νήσων», 30/12/1941, αρ.φ. 50, σελ. 2

²²⁶ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 171

²²⁷ *Νέα Κεφαλληνία*, 1/01/1942, αρ.φ. 76, σελ. 2

ιταλική πρωτοβουλία για την ίδρυση του νέου φορέα χαρακτηρίζοντας την ως «δώρο Θεού». Πεποίθηση του συγγραφέα ήταν ότι θα εξασφαλιζόνταν η «αυτάρκεια» των νησιών, ενώ δεν παρέλειψε να αναφερθεί και στην αδυναμία της ελληνικής κυβέρνησης να αντεπεξέλθει στις ανάγκες του πολέμου λόγω της λανθασμένης πολιτικής που είχε ακολουθήσει. Τέλος, επικαλούμενος προσωπική του εμπειρία, διαβεβαίωσε τους κατοίκους ότι οι Ιταλοί είχαν ήδη δείξει την καλή τους διάθεση, εφοδιάζοντας την πρωτεύουσα με σιτάρι, τα σακιά των οποίων έφεραν την ιταλική σφραγίδα Molini Certosa Milano²²⁸.

Η ίδια εφημερίδα, λιγότερο από μια εβδομάδα μετά, στο πρωτοσέλιδό της έκανε και πάλι αναφορά στην σημασία που θα είχε για τη ζωή των κατοίκων η ίδρυση του Συνεταιρισμού και ενημέρωσε για την διανομή λιπασμάτων, μηχανημάτων και σπόρων η οποία θα γινόταν στο προσεχές διάστημα. Ως απόδειξη της αποτελεσματικότητας του μέτρου, παρατέθηκε το επιχείρημα της ήδη επιτυχημένης δράσης που είχε στην παραγωγή της Ιταλίας, η οποία όχι μόνο έπαυσε να εισάγει σιτηρά, αλλά ήταν σε θέση να καλύπτει τις ανάγκες της ίδιας καθώς και της Αλβανίας, της Κροατίας, της Δαλματίας, των Ιονίων Νήσων καθώς και του μεγαλύτερου μέρους του ελληνικού κράτους²²⁹.

Η πλειονότητα των συγγραφέων που αναφέρονται σε αυτή την περίοδο, έκαναν αναφορά στη σημασία που είχε το λάδι για τους κατακτητές²³⁰. Χαρακτηριστικότερη των περιγραφών είναι αυτή του Στραβόλεμου²³¹, ο οποίος έγραψε γλαφυρά ότι «το λάδι δεν αφήνει του κατακτητάς να ησυχάσουν». Πράγματι, ξεφυλλίζοντας κανείς τις σελίδες των εφημερίδων που εκδίδονταν στην Κέρκυρα και την Κεφαλονιά, παρατηρεί ότι φιλοξενούνται εξαρχής άρθρα για την συγκέντρωση όλου του λαδιού καθώς και προειδοποιήσεις προς τους παραγωγούς που δεν συμμορφώνοντας με τι

---

²²⁸ *Εφημερίς των Ιονίων*, 1/01/1942, αρ.φ. 52, σελ. 4

²²⁹ *Εφημερίς των Ιονίων*, 6/01/1942, αρ.φ. 56, σελ. 1

²³⁰ Ζέρμπας Δ., *Σημειώσεις από την κατοχή των Παξών υπό των Ιταλών 21/5/1941- 2/10/1943 και των Γερμανών 2/10/1943- 15/7/1944*, Αθήνα, 1973, σελ. 14. Αντωνάκος Σ., *ό.π.*, σελ. 555, Μαγκριώτης Δ., *ό.π.*, σελ. 197, Γατόπουλος Δ., *ό.π.*, σελ. 282, Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ.80, Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 67,

²³¹ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 107, 174-175

υποδείξεις των Ιταλών²³². Στο πρώτο φύλλο της εφημερίδας «Νέα Κεφαλληνία», στο άρθρο με τίτλο «Έλαιον και ελαιοπυρήνες», γνωστοποιήθηκε στους κατοίκους η απόφαση της απαγόρευσης της εξαγωγής λαδιού ή ελιών. Παράλληλα ορίζονταν ότι η υπάρχουσα παραγωγή θα αγοράζονταν από τις ιταλικές αρχές²³³.

Για την επίτευξη μιας πιο τελεσφόρας εποπτείας της παραγωγής είχε απαγορευθεί η λειτουργία της πλειονότητας των ελαιοτριβείων²³⁴, ενώ σε όσα λειτουργούσαν είχαν τοποθετηθεί ελεγκτές – μέλη της Φινάντσα²³⁵, οι οποίοι παρακρατούσαν αμέσως το μερίδιο που «αντιστοιχούσε» στους Ιταλούς. Η μέγιστη ποσότητα που μπορούσε να διατηρεί κάθε νοικοκυριό ήταν πέντε λίτρα, για οποιαδήποτε χρήση. Όσοι είχαν στην κατοχή τους ποσότητα λαδιού, όφειλαν να το δηλώσουν στο Γεωπονικό Γραφείο της κάθε πόλης²³⁶. Ωστόσο, τα μέτρα των κατακτητών δεν απέδωσαν, ακόμη και όταν ορίστηκε να δίδεται ένα μικρό χρηματικό αντίτιμο στους παραγωγούς που θα παρέδιδαν το λάδι στον Αγροτικό Συνεταιρισμό. Οι παραγωγοί έκρυβαν το λάδι τους, θάβοντάς το, αποφεύγοντας να το παραδώσουν στις ιταλικές αρχές. Κατ' επέκταση το λάδι το οποίο παρέμενε στη διάθεση των κατοίκων, συντέλεσε καθοριστικά στην επιβίωση τους, ως είδος διατροφής και κυρίως ως μέσο ανταλλαγής²³⁷. Στην ίδια κατεύθυνση οι Ιταλοί τον Απρίλιο του 1942, εξαγόρασαν την Ελαιουργία Κερκύρας, ΑΕΒΕΚ, στις εγκαταστάσεις της οποίας γίνονταν η αποθήκευση του λαδιού. Η εξαγορά της ΑΕΒΕΚ, προωθήθηκε και στο πλαίσιο της υπαγωγής των βιομηχανικών μονάδων των νησιών σε ιταλικά χέρια²³⁸.

Οι απαγορεύσεις των κατακτητών και η γενική πολιτική της συγκέντρωσης των αγροτικών προϊόντων στις αποθήκες τους, προκάλεσε σοβαρές ελλείψεις βασικών ειδών διατροφής²³⁹. Δεν ήταν λίγες οι φορές που οι κατακτητές εισέβαλαν

---

²³²Jonio, 23/5/1941, αρ.φ. 3, Προκήρυξις Αρμ. 9, σελ. 2. Στην συγκέντρωση του ελαιόλαδου από τους Ιταλούς αναφέρθηκαν οι: Κασιμάτης Ι., *ό.π.*, σελ. 221-223, Στάθη Κ., *Τα Κύθηρα σκλαβωμένα, 1941-1946*, χ.ε., Κύθηρα, 1947, σελ. 53

²³³ *Νέα Κεφαλληνία*, 29/05/1941, αρ.φ. 1, σελ. 2

²³⁴ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 56

²³⁵ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ.82

²³⁶ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ. 60-61

²³⁷ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 182.

²³⁸ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σσ. 185-186.

²³⁹ Ο Κονόμος στο βιβλίο του έκανε λόγο για ελλείψεις που παρατηρήθηκαν από τις πρώτες κιόλας μέρες της Κατοχής, αποδίδοντας ανοιχτά την ευθύνη για το φαινόμενο αυτό στην Τοπική

μέσα σε σπίτια και καταστήματα προκειμένου να κατάσχουν είδη πρώτης ανάγκης, αδιαφορώντας για τις ανάγκες του λαού²⁴⁰. Αν και οι κάτοικοι είχαν ζητήσει από τους κατακτητές να επιτραπεί η παροχή βοήθειας από τον Ερυθρό Σταυρό, το αίτημά τους δεν έγινε δεκτό, με το πρόσχημα ότι την διατροφή των κατοίκων θα αναλάμβανε το ιταλικό κράτος²⁴¹.

Στην Κεφαλονιά δε εξαιτίας της ληστρικής πολιτικής που είχε ακολουθήσει ο Φερρουτσιο Ντε Λούπις, διάδοχος του Σαλβόνι στη θέση του Αρχηγού του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων του νησιού, σημειώθηκαν και οι περισσότεροι θάνατοι από λιμό. Ειδικότερα, ο Λούπις, απέφυγε να μοιράσει στον λιμοκτονούντα πληθυσμό τα τρόφιμα που εισάγονταν από την Ιταλία στα τέλη του 1941 μέσω της ACJ. Ο ίδιος έπραττε με γνώμονα το προσωπικό συμφέρον, αφού προωθούσε τα αγαθά στους μαυραγορίτες με αντάλλαγμα χρυσό²⁴².

Στην Κέρκυρα σύμφωνα με άρθρο που δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα των Ιονίων, τον Ιανουάριο του 1942, περισσότερα από 4,000 άτομα προσέρχονταν στην πλατεία της πόλης, ούτως ώστε να πάρουν ένα πιάτο ζεστού φαγητού. Η διανομή πραγματοποιούνταν με πρωτοβουλία του Παρίνι και ονομάστηκε «πολιτικό συσσίτιο» υπέρ των «απόρων και ενδεών» της πόλης. Ανάμεσα σε αυτά τα 4,000 άτομα, βρίσκονταν «πελάται» κάθε ηλικίας, στους οποίους είχαν προστεθεί και τα καχεκτικά παιδιά οικογενειών που επωφελούνταν ήδη από τις παροχές της ιταλικής διοίκησης! Ο χώρος στον οποίο πραγματοποιούνταν η διανομή ήταν το παλαιό θέατρο «Ποικιλιών», στην πρόσοψη του οποίου υπήρχε η φράση « Η διαταγή μου είναι πλησιάσατε τον λαόν»²⁴³. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι ο υποσιτισμός που προκλήθηκε στο νησί της Κέρκυρας, λόγω της διοίκησης των Ιταλών, είχε ως αποτέλεσμα την κατακόρυφη αύξηση ασθενειών σε ποσοστό 100%

Αυτοδιοίκηση. Ειδικότερα, οι Νομάρχες των νησιών, πριν την είσοδο των Ιταλών, αρνήθηκαν να ανοίξουν τις αποθήκες, ώστε να προμηθευτούν οι κάτοικοι τρόφιμα, σύμφωνα και με το αίτημα των λαϊκών επιτροπών που είχαν συγκροτηθεί, με αποτέλεσμα να κατασχεθούν αυτά από τους Ιταλούς με την είσοδό τους στα Επτάνησα. Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 23

²⁴⁰ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 32 & 45

²⁴¹ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 26 και 74

²⁴² Στο ίδιο, σελ.37

²⁴³ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Τέσσαρες χιλ. μερίδες θερμής τροφής διανέμονται ημερησίως εκ μέρους του Γραφείου Πολιτ. Υποθέσεων», 30/1/1942, αρ.φ. 26, σελ. 2.

τον πρώτο χρόνο της Κατοχής, 130% τον δεύτερο χρόνο και 115% τον τρίτο χρόνο, ενώ καταγράφηκαν και περιστατικά αυτοκτονιών εξαιτίας της λιμοκτονίας²⁴⁴

Η βασικότερη έλλειψη εντοπίζονταν στην ανεπάρκεια των αποθεμάτων του σιταριού. Η δέσμευση αυτού από τους κατακτητές από τα τέλη Ιουλίου του 1941²⁴⁵, συνέβαλε τα μέγιστα στην εξαθλίωση των κατοίκων ήδη από τους πρώτους μήνες της Κατοχής. Οι ποσότητες του σιταριού που καλλιεργούνταν, σύμφωνα με διάταγμα του Παρίσι, έπρεπε να δηλώνονταν από τους παραγωγούς πάραυτα. Η μεγαλύτερη ποσότητα κάθε παραγωγής συγκεντρώνονταν από τον Αγροτικό Συνεταιρισμό, αφήνοντας μόνο ένα μικρό μέρος για τις ανάγκες του παραγωγού²⁴⁶. Αν και είχε δρομολογηθεί η εισαγωγή σιταριού και καλαμποκιού από την Αλβανία και την Ιταλία, απ' όπου οι κατακτητές μπορούσαν να τα προμηθευτούν σε χαμηλές τιμές, πωλούνταν ακριβά στους Επτανήσιους, γεμίζοντας τους λογαριασμούς των μετόχων του Αγροτικού Συνεταιρισμού²⁴⁷.

Ακόμη, η απαγόρευση της εξαγωγής λαδιού στην Ήπειρο, η οποία αποτελούσε για τους κατοίκους των Ιονίων, και κυρίως του μικρού νησιού των Παξών²⁴⁸ αλλά και της Λευκάδας, τρόπος ανταλλαγής για την προμήθεια κρέατος και σιταριού από την Ήπειρο και την Στερεά Ελλάδα²⁴⁹, όξυνε ακόμα περισσότερο την κατάσταση. Οι εξελίξεις αυτές έδιναν την ευκαιρία στους Ιταλούς να ασκούν την προπαγανδιστική τους πολιτική, με τη διανομή άρτου στους πολίτες, η οποία σαφώς δεν επαρκούσε να

---

²⁴⁴ Μαγκριώτης Δ., *ό.π.*, σελ. 197

²⁴⁵ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 76

²⁴⁶ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 66

²⁴⁷ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 183

²⁴⁸ Ζέρμπας Δ., *ό.π.*, σσ. 15 & 18-19

²⁴⁹ Κάθε νησί είχε ως ανταλλακτική βάση διαφορετική περιοχή, ανάλογα με την απόσταση που το χώριζε από τον προορισμό στον οποίο γίνονταν οι συναλλαγές. Για παράδειγμα οι κάτοικοι των Παξών πήγαιναν στην Ήπειρο, ενώ οι κάτοικοι της Λευκάδας στην γειτονική Αιτωλοακαρνανία. (Ζέρμπας Δ., *ό.π.*, σελ. 14, Λογοθέτης Π., *ό.π.*, σσ. 30-31. Στη Λευκάδα, οι Ιταλοί κατέγραψαν ίσως την μεγαλύτερη αποτυχία τους, όσον αφορά την συγκομιδή του λαδιού, αφού σύμφωνα με τον Ζώη Κουτσαύτη, από τους συνολικά 8.000 τόνους δέσμευσαν μόνο τους 500. Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 33. Παρόμοια ήταν η κατάσταση και στην Κεφαλονιά, όπου σύμφωνα με άρθρο που φιλοξένησε η εφημερίδα Νέα Κεφαλληνία, με τίτλο « Η ελαιοπαραγωγή και η συγκέντρωσις», παρότι η συγκομιδή ήταν ικανοποιητική, οι παραγωγοί δεν προέβησαν σε ανάλογες δηλώσεις και κατ' επέκταση οι αρχές δεν κατάφεραν να συγκεντρώσουν τις επιθυμητές ποσότητες λαδιού. Αρ.φ. 62, 1/8/1942, σελ. 1

καλύψει τις ανάγκες τους²⁵⁰. Ο Στραβόλεμος στο βιβλίο του, με αφορμή ακριβώς ένα τέτοιο περιστατικό διανομής άρτου από τον Στρατιωτικό Διοικητή της Ζακύνθου, κατέγραψε ότι ήδη από τον Ιούλιο του 1941, η επισιτιστική κατάσταση των κατοίκων ήταν απογοητευτική²⁵¹.

Με την πάροδο του χρόνου, την επιδείνωση της επισιτιστικής κρίσης και η επίγνωση των κατοίκων των νησιών, ότι οι Ιταλοί καταλήστευαν τους παραγωγούς, δίδοντας τους ως αντάλλαγμα τα πληθωριστικά και χωρίς αντίκρισμα μεσογειακά νομίσματα, ξεκίνησαν το λαθρεμπόριο. Με νυχτερινά δρομολόγια προς την Ήπειρο με σκοπό την ανταλλαγή του λαδιού με οποιοδήποτε είδος τροφής μπορούσαν να τους εφοδιάσουν. Ήταν μια ριψοκίνδυνη διαδικασία²⁵², αφού οι μεταφορείς δεν είχαν να αντιμετωπίσουν μόνον την ιταλική αστυνομία αλλά και τους Τουρκαλβανούς, οι οποίοι εκβιάζοντας τους, τους ανάγκαζαν να πωλούν σε αυτούς το λάδι σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές²⁵³.

Από τα μέσα του 1942 όμως τα διατάγματα που εξέδιδαν οι κατακτητές γίνονταν όλο και πιο αυστηρά, με ποινές για όσους δεν συμμορφώνονταν. Παρόλα αυτά, οι επιθυμητές ποσότητες δεν συγκεντρώθηκαν ποτέ λόγω της αντίστασης των παραγωγών με την καθοδήγηση των οργανώσεων του ΕΑΜ.

Αρωγός στον έλεγχο που ασκούνταν από τους κατακτητές και πραγματικός εφιάλτης για τους κατοίκους, ήταν η Βασιλική Οικονομική Αστυνομία. Ιδρύθηκε πιθανόν το Φθινόπωρο του 1941, λάμβανε διαταγές από την Εταιρεία Ανώνυμου Εμπορίου καθώς και από τον Αγροτικό Συνεταιρισμό. Τα μέλη της, ειδικά εκπαιδευμένα, εισέβαλαν χωρίς περιορισμούς στα σπίτια των κατοίκων, κυρίως των αγροτικών περιοχών, απαιτώντας δια της βίας την παράδοση των τροφίμων που είχαν²⁵⁴.

---

²⁵⁰ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ.83. Από την αρχή της Κατοχής χορηγούνταν στους κατοίκους 130 γραμμάρια αλευριού, η οποία μετά την άφιξη του Παρίνι αυξήθηκε σε 180 γραμμάρια.

²⁵¹ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ. 45-48 . « εν τω μεταξύ ο λαός πεινά. Τα τρόφιμά του κατεσπαταλήθησαν από τους μελανοχιτώνες. Κανείς δεν φροντίζει από τους αρχηγούς της νέας καταστάσεως να φέρη ψωμί για τον λοιμοκτονούντα πληθυσμό». «Στην πλατεία ο κόσμος κτυπιέται. Γυναίκες του λαού λιποθυμούν, γέροντες ποδοπατούνται, παιδάκια θρηνούν. Πληρώνουν με το αίμα τους το λίγο ψωμί που τους δίδει, για πρώτη φορά, η Φασιστική Ιταλία του Μουσσολίνι».

²⁵² Ροντογιάννης Π. *ό.π.*, σελ. 761

²⁵³ Ζέρμπας Δ., *ό.π.*, σσ.16-17

²⁵⁴ Λουκάτος Σπ.,1987, *ό.π.*, σελ. 53 & 66. Στην Κεφαλονιά εμφανίστηκε στα τέλη του 1941.

Εν τέλει, κρίνοντας από την συμπεριφορά των ιθυνόντων, απεδείχθη ότι οι ηθικές δεσμεύσεις των Ιταλών για την φροντίδα των επισιτιστικών αναγκών των Επτανήσων, στερούνταν περιεχομένου και αποσκοπούσαν στην εξαπάτηση των κατοίκων. Αφενός, διότι η οι προμήθειες οι οποίες κατέφθαναν στα νησιά, χρησιμοποιούνταν καταχρηστικά από τους Διοικητές και αφετέρου λόγω της αδυναμίας της ίδιας της Ιταλίας να αντεπεξέλθει στις ανάγκες που είχαν δημιουργηθεί²⁵⁵.

2.5. Εκπαίδευση²⁵⁶

Το μοντέλο εκπαιδευτικής πολιτικής που επέβαλαν οι Ιταλοί στα Επτάνησα ήταν παρόμοιο για όλα τα νησιά, εφαρμόστηκε αμέσως και μοναδικός σκοπός τους ήταν ο εξιταλισμός των μαθητών και η αποκοπή από τις ελληνικές ρίζες. Ωστόσο, στα τέσσερα μεγάλα νησιά, Κέρκυρα, Κεφαλονιά, Ζάκυνθο και Λευκάδα, παρουσιάστηκαν ορισμένες παρεκκλίσεις, οι οποίες ήταν ιδιαίτερος αισθητές στη Λευκάδα, όπως θα δούμε παρακάτω. Σε κάθε περίπτωση, έμφαση δόθηκε στη

---

²⁵⁵ Σύμφωνα με αναφορά του Υπουργείου Δημόσιας Ασφάλειας, συνταχθείσα τον Μάρτιο του 1941, Έλληνες υπήκοοι οι οποίοι κρατούνταν σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στην Φλωρεντία, ανέφεραν μετά την επιστροφή τους στην πατρίδα, την κάκιστη οικονομική κατάσταση της Ιταλίας και την όξυνση των εκεί ελλείψεων σε τρόφιμα, ήδη πριν την έναρξη της Κατοχής. Οι πολίτες αυτοί ήταν στην πλειοψηφία τους Έλληνες ναυτικοί που υπηρετούσαν στα πλοία «Αθήναι» και «Μαρία Νομικού» τα οποία είχαν κατασχεθεί από τους Ιταλούς, ενώ ανάμεσα τους βρίσκονταν ο Τυπάλδος Διονύσιος, Έλληνας Πρόξενος της Νεάπολης, ο Κλεάνθης Παππάς, διπλωματικός υπάλληλος της Ελληνικής Πρεσβείας στα Τυράννα, ο Σαρίδης Κων/νος, πλοίαρχος του ατμόπλοιου Αθήναι. Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, 1941, αρ.φ. 22, υπόφ. 9,» Έλληνες πολίτες κρατούμενοι σε ιταλικό στρατόπεδο στη Φλωρεντία/ οικονομική κατάσταση Ιταλίας». Δελτίο Πληροφοριών, Αριθ. Πρωτ. 108/24/7/292.

²⁵⁶ Το κεφάλαιο αυτό αναφέρεται στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και όχι στην Τριτοβάθμια. Για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, με βάση τα λίγα στοιχεία που βρίσκονται στα διαθέσιμά μας, γνωρίζουμε ότι απαγορεύθηκε στους φοιτητές να αναχωρήσουν για σπουδές στα ελληνικά πανεπιστήμια, ενώ παράλληλα τους παρότρυναν να επιλέξουν ιταλικά πανεπιστήμια. Γατόπουλος Δ., ό.π., σελ.282. Βέβαια, η Μαραγκού περιέγραψε στο βιβλίο της, την αναχώρησή της τον Σεπτέμβριο του 1941 από τη Λευκάδα για την Αθήνα για να συνεχίσει τις σπουδές. Η ίδια δε συνάντησε καμιά δυσκολία στην αίτηση της για χορήγηση άδειας, όπως επίσης και για την εξαγωγή από το νησί χρηματικού ποσού το οποίο προοριζόνταν να καλύψει τις ανάγκες των σπουδών της. Η ευκολία αυτή της Μαραγκού, ίσως οφείλονταν στις προσωπικές γνωριμίες με τον διερμηνέα του Καστίλια, δικηγόρο Κ. Μαχαίρα, ή για στην διαλλακτικότητα του Καστίλια. Είναι δύσκολο να τοποθετεί χρονικά αλλά και τοπικά ανά νησί, η απαγόρευση αυτή των κατακτητών προς τους φοιτητές. Μαραγκού Σ.Φ., ό.π., σσ.153-154

δημοτική εκπαίδευση, αφού τα μικρά παιδιά ήταν ο πιο προσεγγίσιμος στόχος, εκείνα που θα συνήθιζαν πρώτα στις νέες συνθήκες και θα μετεξελίσσονταν σε σημαιοφόρους των προπαγανδιστικών βλέψεων αργότερα. Εδώ αξίζει να λεχθεί ότι είναι τόσο έντονα φορτισμένες συναισθηματικά οι αναμνήσεις των συγγραφέων, ώστε χρησιμοποίησαν τις λέξεις «γενίτσαροι» και «παιδομάζωμα», για να περιγράψουν τις προσπάθειες των Ιταλών²⁵⁷.

Απαγόρευσαν αμέσως οποιαδήποτε επαφή των δασκάλων και καθηγητών με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων που έδρευε στην Αθήνα²⁵⁸ αλλά και τις προϊστάμενες τους αρχές, δηλαδή το Γενικό Επιθεωρητή της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Μέσης Εκπαίδευσης με έδρα το Μεσολόγγι²⁵⁹. Στη θέση τους ίδρυσαν Σχολική Εποπτεία για τα νησιά, η οποία έδρευε στην Κέρκυρα²⁶⁰, ενώ Σχολικοί Επόπτες θα τοποθετούνταν σε κάθε νησί, όπως θα δούμε παρακάτω.

Το έργο της υπονόμευσης της ελληνικής παράδοσης και της μητρικής γλώσσας, ανατέθηκε σε υψηλούς αξιωματούχους, εκπαιδευτικούς αλλά και «φιλέλληνες», γεγονός που δηλώνει τη σημασία που απέδιδαν στην επιτυχία των σχεδίων τους. Οι άνθρωποι αυτοί έφτασαν στα νησιά ως Σχολικοί Επόπτες²⁶¹ με πολυμερείς ρόλους. Στις αρμοδιότητες τους υπάγονταν ο στενός έλεγχος των Ελλήνων εκπαιδευτικών, οι τροποποιήσεις στο πρόγραμμα διδασκαλίας, η εισαγωγή νέου συστήματος προαγωγής των μαθητών. Την ίδια στιγμή ήταν αυτοί που εισηγούνταν προτάσεις για διώξεις και εξορισμούς εκπαιδευτικών και μαθητών που δε συμμορφώνονταν με τις υποδείξεις τους.

Από τους Ιταλούς πρωτεργάτες, οι πιο αφοσιωμένοι ήταν ο Ιταλός εκπαιδευτικός Κάρολος Μπριγκέντι²⁶², ο οποίος υπηρέτησε από τη θέση του Γενικού Επόπτη Παιδείας των Ιονίων Νήσων, ο Τζιοβόνι Ρουφίνι, σχολικός επιθεωρητής Κεφαλονιάς²⁶³ και ο Γούντο Φάμπρις, Σχολικός Επόπτης Ζακύνθου. Οι Ρουφίνι και Φάμπρις είχαν ασχοληθεί και με την έκδοση του τοπικού προπαγανδιστικού τύπου,

---

²⁵⁷ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 75

²⁵⁸ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 146, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 51

²⁵⁹ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 77

²⁶⁰ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 157

²⁶¹ Γατόπουλος Δ., *ό.π.*, σελ. 281

²⁶² Ο Μπριγκέτι παρουσιάστηκε ο φιλέλληνας και μέσω αυτής της ιδιότητας προσπάθησε να προσεταιριστεί τον εκπαιδευτικό κόσμο της Κέρκυρας. Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 161

²⁶³ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ.37

ενώ ο τελευταίος δεν παρέλειψε κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο νησί, να φροντίσει για την αύξηση των περιουσιακών του στοιχείων.²⁶⁴

2.5.1 Δημοτική Εκπαίδευση

Η περίοδος της Εκπαιδευτικής Προπαγάνδας διακρίνεται σε δύο μέρη σύμφωνα με τον διαχωρισμό που προτείνει ο Ζώης Κουτσαύτης²⁶⁵. Η πρώτη ξεκινά με την αρχή της Κατοχής και φτάνει μέχρι τα μέσα του 1942, οπότε και τα μέτρα που έλαβαν οι κατακτητές στόχευαν στην κλιμακούμενη αποσάθρωση των ελληνικών δομών εκ των έσω. Η δεύτερη φάση ξεκίνησε στα μέσα του 1942 και έληξε με την συνθηκολόγηση των Ιταλών από τα Επτάνησα και περιλαμβάνει αφενός την περίοδο των διωγμών των ανυπάκουων δασκάλων και αφετέρου των παροχών στους περισσότερο διαλλακτικούς, με στόχο τον προσεταιρισμό τους²⁶⁶.

Εξαιτίας του πολέμου, το Υπουργείο Παιδείας είχε λάβει την απόφαση το σχολικό έτος 1940-41 να λήξει στις 31 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους. Τα μαθήματα τα οποία είχαν διακοπεί, θα ξεκινούσαν ξανά τον Ιούνιο και θα διακόπτονταν στα μέσα Ιουλίου, ενώ θα συνεχίζονταν την πρώτη Σεπτέμβρη²⁶⁷. Στην Κέρκυρα οι οδηγίες αυτές υιοθετήθηκαν και τα σχολεία άρχισαν να λειτουργούν ξανά στα μέσα Ιουνίου του 1941²⁶⁸. Ωστόσο, στη Λευκάδα, η απόφαση αυτή έπρεπε να επικυρωθεί και από τις δυνάμεις Κατοχής, η οποία δεν έδωσε άδεια λειτουργίας των σχολείων μέχρι και

---

²⁶⁴ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 145

²⁶⁵ Ο διαχωρισμός αυτός, θα υιοθετηθεί στην παρούσα εργασία, μόνον για την περίοδο της Δημοτικής Εκπαίδευσης, αφού οι αναφορές σε αυτή είναι πιο ξεκάθαρες.

²⁶⁶ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σσ. 158-159. Τον ίδιο διαχωρισμό έκανε και ο Δάφνης, περιορίζοντας τον όμως στη δημοτική εκπαίδευση και αναφερόμενος αποκλειστικά στην Κέρκυρα. Ωστόσο, και οι δύο συγγραφείς επικαλέστηκαν παρόμοια επιχειρήματα στο συλλογισμό τους. Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 163. Αντιθέτως, ο Αναγνώστου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο διαχωρισμός αυτός δεν ήταν αποτέλεσμα οργανωμένου σχεδίου, αλλά οφείλονταν στην γενικότερη διαλλακτική στάση που είχε ο σχολικός Επόπτης της Λευκάδας αλλά και ο Καστίλια καθ' όλη τη διάρκεια της διοίκησής του, γεγονός το οποίο ανέφερε και ο Κουτσαύτης. Αναγνώστου Ι., *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα (1941-1944)*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2002, σελ. 39

²⁶⁷ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 768

²⁶⁸ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 161

τις αρχές του Σεπτέμβρη του 1941²⁶⁹. Στην Κεφαλονιά τα σχολεία άνοιξαν μόλις τον Οκτώβρη του 1941²⁷⁰, όπως και στη Ζάκυνθο²⁷¹.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που αντλούνται από αναλυτικό άρθρο της Εφημερίδας των Ιονίων ο αριθμός των σχολείων που λειτούργησαν, των μαθητών οι οποίοι φοίτησαν σε αυτά, καθώς και του διδακτικού προσωπικού, έχει ως εξής :

Πίνακας 2.5.1 ²⁷²

Νησί	Σχολεία	Αριθμός μαθητών	Αριθμός δασκάλων
Κεφαλονιά	101	8.899	179
Ιθάκη	13	955	21
Ζάκυνθος	58	5.480	94
Κέρκυρα και Παξοί	133	13.811	258
Λευκάδα	48	4.116	73
Σύνολο	351	33.261	624

Αρχικά, στην Δημοτική Εκπαίδευση δεν απομακρύνθηκαν οι Επιθεωρητές των Σχολείων. Στην Κέρκυρα²⁷³, όσοι δάσκαλοι είχαν αποσυρθεί από την ενεργό δράση,

²⁶⁹ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 768

²⁷⁰ *Νέα Κεφαλληνία*, «Το άνοιγμα των σχολείων», 25/10/1941, Αρ.φ. 22, σελ.2

²⁷¹ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 72

²⁷² Εφημερίς των Ιονίων, « Η δράσις των σχολείων της νήσου», αρ.φ. 8, 9/1/1943, σελ. 2. Τα στοιχεία αφορούν το σχολικό έτος 1942-1943 και δημοσιεύθηκε στο πλαίσιο του απολογισμού που έκανε η φασιστική εφημερίδα για το 1942.

²⁷³ Στην Κέρκυρα , στο Ε΄ Δημοτικό Σχολείο της πόλης, φιλοξενούνταν οι Εβραίοι μαθητές της πόλης, ενώ σε αυτό περιλαμβάνονταν και τμήμα νηπιαγωγείου. Πριν την έναρξη της Κατοχής, στο σχολείο φοιτούσαν 208 μαθητές και 76 νήπια, ενώ μετά την έναρξη του πολέμου υπολειτουργούσε. Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από την επίσημη ιστοσελίδα του Κεντρικού Ισραηλίτικου Συμβουλίου, διαθέσιμη στο

http://www.kis.gr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=43&Itemid=56.

Η Εβραϊκή κοινότητα των Ιονίων αριθμούσε περίπου 2.300 άτομα. Χανιώτης Γ, «Οι Εβραίοι στον Ελληνικό χώρο : Ζητήματα Ιστορίας στη μακρά διάρκεια», Πρακτικά του Α΄ Συμποσίου Ιστορίας, Αθήνα, Γαβριηλίδης, 1995, σελ. 72. 275 από αυτούς βρίσκονταν στην Ζάκυνθο. Fleming K.E., *Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων*, μεταφρ. Γάσπαρης Ν., Αθήνα, Οδυσσέας, 2009, σελ. 170. Οι Ιταλοί αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στα σχέδια των Γερμανών για εκδίωξη των Εβραίων και η στάση τους απέναντι τους δεν διαφοροποιήθηκε σε σχέση με τους υπόλοιπους Έλληνες πολίτες. Φρεζής Ρ.Α.,

αντικαταστάθηκαν σύμφωνα με τις αποφάσεις του Επιθεωρητή Ε. Παπαϊωάννου για διορισμό αναπληρωτών, με προσωρινό χαρακτήρα, χωρίς να σημειωθεί ανάμειξη από το Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων. Ομοίως στην Κεφαλονιά, ο Ρουφίνι, δεν προέβη σε αντικατάσταση του Επιθεωρητή Αθ. Δημόπουλου, όμως έθεσε σε αυτόν περιορισμούς στη λήψη αποφάσεων²⁷⁴.

Τα πρώτα μέτρα αφορούσαν την προσπάθεια εισαγωγής της ιταλικής γλώσσας στις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού, χωρίς όμως επιτυχία. Στην Κέρκυρα, κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς 1941-1942, διανεμόταν στους μαθητές ένα μικρό κομμάτι άρτου, βάρους 70 γραμμαρίων. Στην Κεφαλονιά, λειτούργησαν μαθητικά συσσίτια, τα οποία ξεκίνησαν τη διανομή άρτου και σταφίδας στα τέλη Δεκεμβρίου του 1941, στο πλαίσιο της «φιλανθρωπικής δράσης» του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων για τις γιορτές των Χριστουγέννων. Τα συσσίτια αυτά, οργανώθηκαν συστηματικά από τον Μάρτιο του 1942, οπότε και η διανομή γινόταν πιθανώς σε καθημερινή βάση στην πλειονότητα των σχολείων του νησιού²⁷⁵. Ακόμη, ο Γενικός

Ψηφίδες Ιστορίας του Ελληνικού Εβραϊσμού, Αθήνα, Τυποτεχνική, 2007, σελ. 382. Rodogno D., 2006, ό.π., σελ. 389. Σε αυτό συνηγορούν και τα στοιχεία που δίνει και ο Τσανταρίδης, σύμφωνα με τα οποία τον Σεπτέμβριο του 1943, η εβραϊκή κοινότητα της Κέρκυρας αριθμούσε 2,100 άτομα. Τσανταρίδης Γ., *Η Ιστορία της Κέρκυρας*, Ελληνοεκδοτική, 1992, σελ. 73. Οι σχέσεις των ντόπιων με το εβραϊκό στοιχείο διέφεραν. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ενώ στη Ζάκυνθο η Εβραϊκή κοινότητα διασώθηκε, στην Κέρκυρα παραδόθηκε στους Γερμανούς. Pierron B., *Εβραίοι και Χριστιανοί στην Νεότερη Ελλάδα*, Αθήνα, Πόλις, 2004, σελ. 291. Στο βιβλίο του ο Μητροπολίτης Κερκύρας, τον Απρίλιο του 1943, καλούσε τους Κερκυραίους που βεβήλωναν τους εβραϊκούς τάφους σε συμμόρφωση. Κοντοστάνας Μ., ό.π., σελ. 152. Τον Ιούνιο του 1944, με κοινή ανακοίνωση τους προς το λαό της Κέρκυρας, ο δήμαρχος Κόλλας, ο Νομάρχης Κομιανός και ο Διευθυντής της Αστυνομίας Δεδόπουλος, καλούσαν τους Εβραίους να παρουσιαστούν στη Διεύθυνση της Αστυνομίας, ενώ σε αντίθετη περίπτωση θα τουφεκίζονταν. Σε λόγο του ο Κόλλας, είπε χαρακτηριστικά ότι «οι μεγάλοι φίλοι μας οι Γερμανοί, ξεκαθάρισαν το νησί μας από την εβραϊκή πλεμπάγια. Στο εξής θα μπορούμε να τρώμε, εμείς οι ίδιοι, τη συγκομιδή των αγρών μας», συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην καταγραφή μιας αποφράδας ημέρας για την νεότερη ελληνική ιστορία. Φρεζής Ρ.Α., ό.π., σελ. 245

²⁷⁴ Λουκάτος Σπ., 1987, ό.π., σελ. 78

²⁷⁵ *Νέα Κεφαλληνία*, «Υπέρ των Μαθητών», αρ.φ. 31, 27/12/1941, σελ. 1, Στην ίδια, «Η φασιστική Πρόνοια», αρ.φ. 37, 3/2/1942, σελ. 1, Στην ίδια, «Μερικά Τοπικά», αρ.φ. 38, 14αρ/1942, σελ. 2, Στην ίδια, «Μερικά Τοπικά», αρ.φ. 41, 1/3/1942, σελ. 2, Στην ίδια, «Η Φασιστική Πρόνοια», αρ.φ. 42, 14/3/1942, σελ. 1. Στην Κέρκυρα δε, σύμφωνα με πληροφορίες της εφημερίδας *Εφημερίς των Ιονίων*, η διανομή του σχολικού γλυκίσματος είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί ο αριθμός των μαθητών από 1.500 σε 2.200, φτάνοντας τα προπολεμικά επίπεδα. «Το σχολικόν Γλύκισμα, Οι μαθηταί ηυξήθησαν

Επόπτης Παιδείας Μπριγκέντι, απαγόρευσε στις στρατιωτικές δυνάμεις την ανάληψη πρωτοβουλιών για την προσέγγιση των παιδιών, όπως ήταν η διανομή του περισσεύματος του συσσιτίου τους²⁷⁶. Ανεπιτυχής ήταν και η επιβολή παρακολούθησης μαθημάτων της ιταλικής γλώσσας για τους δασκάλους κατά τις βραδινές ώρες²⁷⁷, ενώ Η προσπάθεια του να προσεγγίσει τους δασκάλους επικαλούμενος την συναδελφική του ιδιότητα και τα φιλελληνικά του αισθήματα, δεν απέφερε καρπούς.

Τον Ιούνιο του 1942 με διαταγή κατεπείγοντος χαρακτήρα, ο Νομάρχης Ι. Καποδίστριας απευθυνόμενος στον Επιθεωρητή Ε. Παπαϊωάννου, του επέστησε την προσοχή, διότι ο τελευταίος παραβλέποντας τις εντολές του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων για παύση κάθε επικοινωνίας με το Υπουργείο Παιδείας, συνέχιζε να ενημερώνει τις προϊσταμένες αρχές. Στην ίδια διαταγή, με Αρ. Πρωτ. 4025, ο Νομάρχης προειδοποιούσε τον Επιθεωρητή, ότι ενδεχόμενη παραβίαση εκ νέου της εντολής του Παρίνι, θα επέσυρε κυρώσεις. Επιπλέον, επεσήμανε ότι η αξίωση του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων στηριζόταν στο Διεθνές Δίκαιο.

Ο Ε. Παπαϊωάννου, απάντησε στον Καποδίστρια με την υπ' αριθμ. 1066/ 16-6-42 επιστολή του, στην οποία καθιστούσε σαφές ότι « προϊστάμενοι εκπαιδευτικά Αρχαί δι' ημάς είναι το Υπουργείον Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας της Ελληνικής Πολιτείας και ο Γενικός Επιθεωρητής της Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως της Η' Περιφέρειας (εδρεύων στα Ιωάννινα)». Άμεσο επακόλουθο της στάσης που κράτησε ο Παπαϊωάννου, ήταν να προκαλέσει την οργή του Παρίνι, ο οποίος αμέσως διέταξε την αποπομπή του από τη θέση του Επιθεωρητή. Ωστόσο, ακόμα και υπό αυτές τις συνθήκες ο Παπαϊωάννου, δεν έλαβε υπόψη του την διαταγή του Παρίνι και συνέχισε να ασκεί τα καθήκοντά του. Το αποτέλεσμα αυτού ήταν να επέμβει και πάλι ο Καποδίστριας με την κατεπείγουσα διαταγή, υπ' αριθμ. 4266 στην οποία κοινοποιούσε στον Επιθεωρητή, ότι από την 20^η Ιουνίου του 1942, θεωρούνταν απαλλαγμένος από τα καθήκοντά του. Με αυτό την απόφαση, έληξε και η περίοδος της ελληνικής παρουσίας στη Διεύθυνση της Δημοτικής Εκπαίδευσης της Κέρκυρας, της οποίας πλέον επικεφαλής τέθηκε ο ίδιος ο Μπριγκέντι²⁷⁸.

από 1.500 σε 2.000», 1/2/1942, αρ.φ , 28, σελ. 2. Στην ίδια, «Τα μαθητικά συσσίτια», 1/12/1942, αρ.φ. 287, σελ. 2

²⁷⁶ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σσ. 164-165

²⁷⁷ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Και οι διδάσκαλοι πηγαίνουν σχολείο», 6/3/1942, αρ.φ. 56, σελ. 2

²⁷⁸ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σσ. 165-166

Οι Ιταλοί εκμεταλλευόμενοι την ανέχεια των κατοίκων, εξαιτίας και των λεηλασιών στις οποίες επιδίδονταν καθημερινά, διοργάνωσαν παιδικές κατασκηνώσεις, τις λεγόμενες «Παιδικές Εξοχές», οι οποίες άρχισαν να λειτουργούν ήδη από το καλοκαίρι του 1941²⁷⁹. Οι κατασκηνώσεις αυτές απευθύνονταν μόνο σε μαθητές Δημοτικού²⁸⁰, λόγω της μικρής τους ηλικίας και του ευκολότερου έργου της μύησης στο φασιστικό *imperiūm*.

Ο πρώτος, ο οποίος εμπνεύστηκε τη λειτουργία των παιδικών εξοχών ήταν ο πολιτικός διοικητής της Κεφαλονιάς, Σάλβο Σαλβόνι. Με ανακοίνωση που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Νέα Κεφαλληνία, στις 30 Αυγούστου του 1941, «φέρεται εις γνώσιν του πληθυσμού του Αργοστολίου ότι από της 1^{ης} Σεπτεμβρίου έτους XIX τη φροντίδι του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων θα οργανωθούν καλοκαιριναί ναυτικά εξοχαί διά τα παιδιά αμφοτέρων των φύλων ηλικίας από 6 μέχρι 9 ετών»²⁸¹.

Στις 9 Σεπτεμβρίου του 1941, ξεκίνησε η πρώτη «παιδική εξοχή», στην οποία συμμετείχαν 100 μαθητές²⁸². Διήρκησε έντεκα μέρες και έληξε με «τεράστιαν επιτυχίαν»²⁸³. Τα παιδιά, όφειλαν να συμμετέχουν υποχρεωτικά, ενώ στην περίπτωση που κάποιος γονέας δεν ενέκρινε τη συμμετοχή του παιδιού του στις εξοχές, καλούνταν σε απολογία από την Καραμπινερία²⁸⁴.

Κατά τη διάρκεια αυτών των εξοχών, οι μαθητές οδηγούνταν το πρωί με οχήματα των Ιταλών σε κοντινή παραλία και επέστρεφαν το απόγευμα. Εκεί τα παιδιά μάθαιναν να τραγουδούν ιταλικά τραγούδια, ενώ παράλληλα οι Ιταλοί συνοδοί τους, επιδίδονταν σε προπαγανδιστικούς λόγους υπέρ της Ιταλίας και κατά της

---

²⁷⁹ Λουκάτος Σπ., 1987, ό.π., σελ. 82

²⁸⁰ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Αι θεριναί παιδικαί εξοχαί εις την Κέρκυραν θα οργανωθούν υπό του Φάσιου», 31/5/1942, αρ.φ. 130, σελ. 3

²⁸¹ *Νέα Κεφαλληνία*, «Πρόνοια της Φασιστικής Ιταλίας», αρ.φ. 14, 30/8/142, σελ. 1. Η ανακοίνωση καλούσε τους γονείς να προσέλθουν στο Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων προκειμένου να εγγράψουν τα παιδιά στις εξοχές την ίδια μέρα, κατά τις πρωινές ώρες. Δεν είναι γνωστό, αν η ανακοίνωση είχε δημοσιευθεί νωρίτερα στους πίνακες ανακοινώσεων των αρχών κατοχής, ωστόσο είναι εύλογο να καταλήξει κανείς σε αυτό το συμπέρασμα, λόγω των κωλυμάτων που θα προέκυπταν από την αυθημερόν εντολή προσέλευσης.

²⁸² *Νέα Κεφαλληνία*, «Αι παιδικαί εξοχαί», αρ.φ. 16, 13/9/1941, σελ. 2

²⁸³ *Νέα Κεφαλληνία*, «Παιδικαί Εξοχαί», αρ.φ. 17, 20/9/1942, σελ. 2. Στο άρθρο αυτό αναφέρεται ότι ο αριθμός των παιδιών που συμμετείχαν ξεπέρασε τα 110.

²⁸⁴ Κονόμος Ντ., ό.π., σελ. 146

Ελλάδος. Για να είναι περισσότερο ευχάριστη στα παιδιά η συμμετοχή τους, παρέχονταν καθημερινά σε αυτά ένα μικρό γεύμα²⁸⁵. Ακόμα, τις εξοχές μπορούσαν να παρακολουθούν δάσκαλοι, οι οποίοι συνήθως συμμετείχαν στα ιταλικά «μορφωτικά μαθήματα» και τραγούδια τα οποία μάθαιναν στους μικρούς μαθητές²⁸⁶.

Η κατασκήνωση αυτή πραγματοποιούνταν υπό την εποπτεία καθηγητών και ονομάστηκε από τους Ιταλούς «αποικία»²⁸⁷ καταδεικνύοντας ακριβώς το περιεχόμενο τους, την προσδοκία ότι πάνω σε αυτή την μικρή αποικία θα χτιστεί η μετέπειτα μεγαλύτερη. Στη Ζάκυνθο η παιδική εξοχή έλαβε το όνομα «Μπρούνο Μουσολίνι» προς τιμή του γιου του Ιταλού δικτάτορα και διοργανώνονταν στην παραθαλάσσια περιοχή Βυζαντίδα και λειτούργησε και το καλοκαίρι του 1943²⁸⁸. Στο πλαίσιο της προπαγάνδας λειτούργησε το καλοκαίρι του 1942, η θερινή κατασκήνωση των αδελφών Μπαντιέρα, η οποία σε αντίθεση με τις άλλες πραγματοποιήθηκε μέσα στην πόλη και στην οποία συμμετείχαν 40 παιδιά²⁸⁹.

Η επίμονη προσπάθεια των Ιταλών να προσεταιριστούν την παιδική ηλικία, συνεχίστηκε με την ίδρυση τον Μάρτιο του 1943 του Ιδρύματος Παιδικής Φωλιάς και Κοινωνικής Πρόνοιας, ευρύτερα γνωστό ως «παιδική φωλιά». Σε αυτά τα ιδρύματα φιλοξενούνταν παιδιά ηλικίας 2-5 ετών²⁹⁰ και ένας μικρός αριθμός μαθητριών Γυμνασίου. Τα μεγαλύτερα κορίτσια μάθαιναν κοπτική και ραπτική, ενώ όλοι ήταν υποχρεωμένοι να απευθύνονται στην Διευθύντρια του Ιδρύματος ιταλίδα Γκαβάλα, με την προσωνυμία «μάννα» και να τραγουδούν τον ύμνο της φασιστικής ιταλικής νεολαίας Giovinetta²⁹¹. Δεν αναφέρεται αν τα μικρά παιδιά ήταν ορφανά, ωστόσο μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι αυτή ήταν η πραγματικότητα, αφού ο Λουκάτος κάνει λόγο για τελετές βαπτίσεως νεογνών.

---

²⁸⁵ Στην Κεφαλονιά, σύμφωνα πάντα με τις πληροφορίες των κατακτητών, το γεύμα συμπεριελάμβανε, μακαρόνια, ρύζι, κρέας, σταφύλια, τυρί και ψωμί. *Νέα Κεφαλληνία*, «Παιδικαί Εξοχαί», αρ.φ. 17, 20/9/1942, σελ. 2

²⁸⁶ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 146, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 59

²⁸⁷ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 82

²⁸⁸ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 58 & 208.

²⁸⁹ *Εφημερίς των Ιονίων*, « Η θερινή κατασκήνωσις «Αδελφοί Μπαντιέρα» », 29/6/1942, αρ.φ.155, σελ. 2

²⁹⁰ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η πρώτη Φωλέα των μικρών», 16/6/1942, αρ.φ. 143, σελ.2

²⁹¹ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 84

Επιπρόσθετα, δεν ήταν λίγες οι φορές που οι κατακτητές προχωρούσαν σε διανομές διαφόρων δώρων στους μαθητές κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς²⁹². Κυρίως με αφορμή τις γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα, οι Ιταλοί δεν παρέλειπαν να μοιράζουν δώρα στους μικρούς μαθητές των Δημοτικών Σχολείων. Τα δώρα αυτά ήταν κυρίως τρόφιμα, τα οποία, σύμφωνα με τα γραφόμενα των εφημερίδων, οι μαθητές «όρθιοι και υπερήφανοι χαιρετώντες φασιστικά εδεικνυον με τα χαρούμενα πρόσωπά των την ευχαρίστησιν δια το γενναιόδωρον και στοργικόν δώρον»²⁹³. Τέλος, δεν ήταν λίγες οι φορές που συσσίτια διοργανώνονταν αποκλειστικά για τους μαθητές²⁹⁴.

2.5.2 Μέση εκπαίδευση

Η εφαρμογή των σχεδίων για την Παιδεία, αποδείχθηκε δυσχερής στα Γυμνάσια της χώρας, τα οποία στα περισσότερα νησιά, λειτούργησαν ως σθεναροί φορείς Αντίστασης, όχι μόνο των καθηγητών αλλά και των ίδιων των μαθητών. Συνολικά λειτούργησαν 18 Γυμνάσια σε όλα τα Επτάνησα, εκ των οποίων τρία στην Κέρκυρα, ένα στη Λευκάδα, τέσσερα στην Κεφαλονιά και ένα στη Ζάκυνθο. Ακόμη, την ίδια περίοδο λειτούργούσαν δύο Εμπορικές Σχολές, μία στην Κέρκυρα και μία στο Αργοστόλι, μία Επαγγελματική Σχολή στο Ληξούρι, τέσσερα αστικά σχολεία από οποία ένα στην Κέρκυρα, ένα στους Παξούς και δύο στην Κεφαλονιά. Τέλος στην Κέρκυρα ήδη από το 1924, είχε ιδρυθεί το Πρακτικό Λύκειο²⁹⁵. Ο αριθμός των μαθητών οι οποίοι φοιτούσαν στα παραπάνω σχολεία και τις σχολές διαμορφώνονταν ως εξής :

Πίνακας 2.5.2. ²⁹⁶

²⁹² *Εφημερίς των Ιονίων*, «Διανομή ξυλοπέδλων εις τους πτωχούς μαθητάς της νήσου», 18/12/1942, αρ.φ. 302, σελ. 2

²⁹³ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Τα πασχαλινά δώρα των μαθητών των δημοτικών σχολείων», 11/4/1942, αρ.φ. 87, σελ. 2. Στην ίδια, «Ηρchiσεν η διανομή του χριστουγεννιάτικου γλυκίσματος εις όλους τους μαθητάς των σχολείων την νήσου», 20/12/1942, αρ.φ. 301, σελ. 4

²⁹⁴ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Μια επίσκεψις εις το υπαίθριον συσσίτιον των καχεκτικών παιδιών εις το δάσος της «Ρολίνας» », 11/6/1942, αρ.φ 139, σελ. 4

²⁹⁵ Στην Κέρκυρα τον Νοέμβριο του 1942, με τη Διαταγή του Παρίνι υπ' αριθ. 171, ιδρύθηκε η «Ιόνια Σχολή Καλών Τεχνών», υπό τη Διεύθυνση του ζωγράφου Τεν Φλωριάν. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Για μια νέα Ιόνια Σχολή», 15/4/1942, αρ.φ. 90, σελ. 2. Στην ίδια, «Σύστασις «Ιονίου Σχολής Καλών Τεχνών», 6/12/1943, αρ. φ. 291, σελ. 4

²⁹⁶ *Εφημερίς των Ιονίων*, « Η δράσις των σχολείων της νήσου», αρ.φ. 8, 9/1/1943, σελ. 2

Νησί	Αριθμός μαθητών	Αριθμός καθηγητών
Κέρκυρα	1.405	35
Κεφαλονιά	1.625	69
Ζάκυνθος	77	14
Ιθάκη	143	8
Λευκάδα	508	12
Σύνολο	4.459	138

Σε αυτή τη βαθμίδα εκπαίδευσης, ήδη από την αρχή σημειώθηκαν μεμονωμένα περιστατικά αντικατάστασης Διευθυντών Σχολείων²⁹⁷ από τον Μπριγκέτι. Λόγω της αποστασιοποιημένης στάσης που κράτησαν οι Διευθυντές των Σχολείων απέναντι στην «φιλική διάθεση» του Μπριγκέντι, απομακρύνθηκαν από τις θέσεις τους, ο διευθυντής της Εμπορικής Σχολής της Κέρκυρας καθώς και του Β' Γυμνασίου Αρρένων, των οποίων τη Διεύθυνση ανέλαβε ο ίδιος ο Ιταλός εκπαιδευτικός. Επίσης, στη Διεύθυνση του Πρακτικού Λυκείου τοποθετήθηκε ο Βιζάνι, ενώ στη ίδια θέση διορίστηκε η ιταλίδα καθηγήτρια Τζαμπάλντι στο Γυμνάσιο Θηλέων.

Στην Κεφαλονιά, ο Ρουφίνι, μετέφερε τον Διευθυντή του Γυμνασίου Αρρένων Θ. Γιαννάτο, που έδραζε στο Αργοστόλι, στη θέση της Διεύθυνσης της Εμπορικής Σχολής, αναλαμβάνοντας ο ίδιος καθήκοντα Διευθυντή. Η κίνηση αυτή του Ρουφίνι, δεν ήταν τυχαία, καθώς μέσω του Διευθυντή του Γυμνασίου Αρρένων διεξάγονταν η επικοινωνία με τις προϊστάμενες αρχές του Μεσολογγίου, τις εντολές της οποίας όφειλε να μεταφέρει στα υπόλοιπα ιδρύματα της Μέσης Εκπαίδευσης.

Επιπρόσθετα, η ιταλίδα καθηγήτρια Τεσκάρι ανέλαβε τη Διεύθυνση του Γυμνασίου Θηλέων, εκτοπίζοντας τον μέχρι πρότινος Διευθυντή Γ. Γερολυμάτο. Παρόμοια ενέργεια σημειώθηκε και στην Εμπορική Σχολή, τη Διεύθυνση της οποίας ανέλαβε επίσης ιταλίδα καθηγήτρια, η Γκαβάλα, ενώ τέλος στις θέσεις τους παρέμειναν οι υπόλοιποι Διευθυντές των ιδρυμάτων της Μέσης Εκπαίδευσης λόγω έλλειψης Ιταλών εκπαιδευτικών²⁹⁸. Στη Ζάκυνθο, ο Διευθυντής του Γυμνασίου Θεόδωρος Παπακωνσταντίνου, συνελήφθη και οδηγήθηκε στις φυλακές του νησιού.

²⁹⁷ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 162

²⁹⁸ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σσ., 77-78

Στη θέση του διορίστηκε ο καθηγητής Πέτρος Παπαδάτος. Το φθινόπωρο του 1942 τη Διεύθυνση του Γυμνασίου ανέλαβε η ιταλίδα καθηγήτρια Σύλβια Ντόλια²⁹⁹.

Κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους οι Ιταλοί Επόπτες, κινήθηκαν στην κατεύθυνση της αναδιάρθρωσης του προγράμματος διδασκαλίας. Προσαρμόζοντας τη λειτουργία των ελληνικών σχολείων όσον το δυνατόν περισσότερο στα ιταλικά πρότυπα, τροποποίησαν σε μεγάλο βαθμό την διδακτέα ύλη μειώνοντας τις ώρες διδασκαλίας της Ιστορίας και των αρχαίων ελληνικών³⁰⁰. Το κενό των ωρών για τα μαθήματα αυτά καλύφθηκε από την εισαγωγή της διδασκαλίας της ιταλικής γλώσσας, η οποία πλέον ήταν ισότιμη της ελληνικής³⁰¹, και την αύξηση των ωρών διδασκαλίας για τα λατινικά³⁰².

Παράλληλα, εκλήθησαν Ιταλοί εκπαιδευτικοί να καλύψουν τις θέσεις ντόπιων, ώστε να λειτουργήσει πιο αποτελεσματικά η προπαγανδιστική διδασκαλία τους³⁰³. Μαζί με τους εκπαιδευτικούς, στάλθηκαν στα νησιά και ιταλικά βιβλία για την εκμάθηση της ιταλικής³⁰⁴, η οποία είχε γίνει πλέον υποχρεωτική για τους καθηγητές.

Πρακτικές όπως η απομάκρυνση των πορτρέτων των ηρώων της Επανάστασης³⁰⁵ και η αντικατάσταση τους με αυτών του Μουσολίνι, του βασιλιά των Ιταλών Βίκτωρα Εμμανουήλ Γ΄ και άλλων φασιστών που ανήκαν στη νεολαία του κόμματος, η αναγραφή συνθημάτων που αντιπροσώπευαν την ναζιστική τους ιδεολογία, με ιδιαίτερη αγάπη στα *Vinceremo* και *Salutare romanamente*³⁰⁶ καθώς και η επιβολή του φασιστικού χαιρετισμού στα σχολεία για μαθητές και δασκάλους³⁰⁷, αρχικά χωρίς υποχρεωτικό χαρακτήρα, καταδεικνύουν με τον καλύτερο τρόπο τις διαθέσεις των κατακτητών.

---

²⁹⁹ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ 63 & 170

³⁰⁰ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 157

³⁰¹ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 162

³⁰² Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 79

³⁰³ Στην Κεφαλονιά στις αρχές Ιανουαρίου του 1943, οι Ιταλοί καθηγητές και Ιταλίδες Καθηγήτριες αριθμούσαν 45 τον αριθμό. Δεδομένου ότι οι Έλληνες και Ελληνίδες συνάδελφοί τους ήταν συνολικά 69, αντιλαμβάνεται κανείς την παρουσία τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Λουκάτος Σπ., *ό.π.*, σελ. 79. Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 170

³⁰⁴ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 147

³⁰⁵ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 162

³⁰⁶ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 157, Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 167

³⁰⁷ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 147, Γατόπουλος Δ., *ό.π.*, σελ. 282, Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 157, Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 167, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 181

Πρόσθετα επικουρικά μέτρα τα οποία εφαρμόστηκαν ήταν η κατάργηση του ελληνικού Ορθόδοξου Σχολικού εορτολογίου³⁰⁸ και η αντικατάστασή του από το φασιστικό³⁰⁹, ενώ δημιουργήθηκαν θεατρικές ομάδες με προπαγανδιστικούς σκοπούς. Στην Κέρκυρα διοργανώθηκαν και σχολικές εορτές και εκθέσεις γυμναστικής και χειροτεχνίας. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι ένα από τα εργόχειρα που παρουσιάστηκαν σε αντίστοιχη έκθεση, προερχόμενο από επαρχιακό σχολείο της Κέρκυρας, αναπαριστούσε την ένωση των Επτανήσων με την Ιταλία³¹⁰. Πέραν αυτών, υιοθετήθηκαν πρακτικές οι οποίες θα καθιστούσαν για τους Ιταλούς ολοένα και περισσότερο ωφέλιμη την αξιοποίηση των Ιταλικών Σχολών που έδρευαν στα Επτάνησα³¹¹.

Η επέμβαση των Ιταλών στα ελληνικά σχολεία δεν περιορίστηκε στην αποσύνθεση του προγράμματος διδασκαλίας. Μετά την έναρξη του σχολικού έτους 1942-1943, με έγγραφο της 1^{ης} Δεκεμβρίου του 1941, γνωστοποιήθηκε στους εκπαιδευτικούς η αντικατάσταση του παλιού συστήματος προαγωγής των μαθητών, με νέο³¹². Επίσης, κατά τη διάρκεια αυτού του έτους πολλαπλασιάστηκαν στα σχολεία τα ιταλικά συνθήματα και τα πορτρέτα που κοσμούσαν τους τοίχους των τάξεων.

Σε όλες τις προσπάθειες των Ιταλών, η εκπαιδευτική κοινότητα των Ιονίων νήσων απάντησε μαχητικά. Η αδυναμία κάλυψης των θέσεων των πατριωτών εκπαιδευτικών από Ιταλούς λόγω έλλειψης προσωπικού προκάλεσε πολλά προβλήματα στους κατακτητές, αναγκάζοντας τους να διατηρήσουν στις θέσεις τους, τους ήδη διδάσκοντες, ελέγχοντας τους στενά και αδιάλειπτα. Η προσπάθεια γαλούχησης και η άσκηση τρομοκρατίας στην εκπαιδευτική κοινότητα είχε ξεκινήσει από νωρίς. Σύμφωνα με τον Στραβόλεμο, στη Ζάκυνθο είχαν φυλακισθεί ο Γυμνασιάρχης Θεόδωρος Παπακωνσταντίνου, καθώς και οι καθηγητές Νικόλαος

---

³⁰⁸ Ο Μητροπολίτης Κοντοστάνας στο Αρχείο του ανέφερε ότι ένα από τα ζητήματα τα οποία είχε θέσει προς συζήτηση με τον Παρίνι, ήταν η επαναφορά του Ορθόδοξου Σχολικού Εορτολογίου. Κοντοστάνας Μ., *ό.π.*, σσ. 43-44

³⁰⁹ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 157

³¹⁰ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 168

³¹¹ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 147

³¹² Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ.772 & Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ.80. Στο ζήτημα αυτό στάθηκε περισσότερο ο Λουκάτος, χαρακτηρίζοντας τα μέτρα ως «σκληρά». Αντιθέτως, για τους υπόλοιπους συγγραφείς οι αλλαγές στο ζήτημα προαγωγής δεν ήταν πρωτεύον.

Λευτάκης, Διονύσιος Κορφιάτης, Παναγιώτης Μπελούσης, κατηγορούμενοι όλοι για διατήρηση φιλικών διαθέσεων προς τους αντιπάλους των Ιταλών. Αν και αποφυλακίστηκαν μετά από παρέμβαση του Μητροπολίτη Ζακύνθου, ο Παπακωνσταντίνου διατάχθηκε να εγκαταλείψει το νησί. Στις αρχές του 1943 ο καθηγητής Θεολογίας Δ. Λάτας απολύθηκε με απόφαση του Παρίσι, επειδή κατά τη διάρκεια του Εορτασμού των Τριών Ιεραρχών εκφώνησε τον πανηγυρικό λόγο με αναφορές στην Ελλάδα. Οι κατακτητές σε αυτή την περίπτωση δεν περιορίστηκαν μόνο στην απόλυση του καθηγητή, συνέλαβαν και τους δύο γιους του επιβάλλοντας τους και οικονομικό αποκλεισμό, με αποτέλεσμα η σύζυγος του καθηγητή να χάσει τη ζωή της από τις κακουχίες. Την ίδια περίοδο εξορίστηκε στους Παξούς ο καθηγητής Γ. Πατρινός, επειδή επέτρεψε σε μαθήτριάς του να διαβάσουν μέσα στην τάξη εκθέσεις τους στις οποίες ανέφεραν τα δεινά που περνούσαν³¹³.

Καθόλη τη διάρκεια της επέμβασης των Ιταλών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και των προσπαθειών ανατροπής και αλλοίωσής του, αξιωσημείωτη υπήρξε η σθεναρή αντίδραση των καθηγητών, γεγονός που επέφερε όχι μόνο την απομάκρυνση από τις θέσεις τους αλλά και τον εκτοπισμό τους από τα νησιά, πολλές φορές όχι μόνο των ιδίων αλλά και των οικογενειών τους.³¹⁴ Αυτό το «καθηγητικό» ζήτημα, όπως αποκλήθηκε οι Ιταλοί το αντιμετώπισαν με την επιστράτευση συνταξιούχων καθηγητών ή με την «προαγωγή» δασκάλων σε καθηγητές³¹⁵. Ακόμη, ο όρκος στο Μουσολίνι, ο οποίος είχε επιβληθεί³¹⁶, δεν υιοθετήθηκε από τους εκπαιδευτικούς, με αποτέλεσμα ακόμα και οι ίδιοι οι Ιταλοί να μην επιμείνουν στην εκτέλεση της διαταγής αυτής. Οι εκπαιδευτικοί ορκίζονταν πριν αναλάβουν τα καθήκοντά τους, με βάση την διαταγή που είχε εκδώσει το Υπουργείο Παιδείας της Κυβέρνησης των Αθηνών, με την απόφαση υπ' αριθμόν 52921/1941. Σύμφωνα με

---

³¹³ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ. 62 & 220-221 & 228-229

³¹⁴ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 147, Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 158, Κοντοστάνας Μ., *ό.π.*, σσ. 144-147

Στην Κέρκυρα, οι διώξεις των καθηγητών εντάθηκαν κατά την δεύτερη φάση της εφαρμογής των σχεδίων για την εκπαίδευση, όταν οι κατακτητές προσπάθησαν να επιβάλλουν το φασιστικό χαιρετισμό. Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 162, Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 169

³¹⁵ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 162. Στην Κεφαλονιά, δεν προκύπτει ότι δημιουργήθηκαν πολλά κενά λόγω εκτοπίσεων, ωστόσο, και εκεί οι Ιταλοί αναζήτησαν ανθρώπους οι οποίοι θα υπηρετούσαν τα σχέδιά τους, βασιζόμενοι στην κάκιστη οικονομική τους κατάσταση, χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα. Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 79

³¹⁶ Στο άρθρο 45 της Συμβάσεως της Χάγης, περιλαμβάνονταν η καθολική απαγόρευση προς εξαναγκασμό των κατοίκων να δώσουν όρκο στον εχθρό. Μαγκριώτης Δ., *ό.π.*, σελ. 21

αυτή θα εκτελούσαν τα καθήκοντά τους « προς εξυπηρέτησιν των συμφερόντων του Δικαίου και του Λαού»³¹⁷.

Και οι ίδιοι οι μαθητές όμως δεν υπέκυψαν στην φασιστική προπαγάνδα και τιμωρήθηκαν με φυλακίσεις³¹⁸ και ξυλοδαρμούς³¹⁹. Σημαντικό ποσοστό αυτών που εντάχθηκαν στον αντιστασιακό αγώνα, προέρχονταν από την μαθητιώσα νεολαία³²⁰, ενώ και πριν την οργάνωσή τους οι μαθητές αυθόρμητα προέβαιναν σε πράξεις αμφισβήτησης των κατοχικών αρχών και των συνεργατών τους εκπαιδευτικών³²¹. Στην Κέρκυρα σήμερα, στην πλατεία Νικολάου Πολίτη, υπάρχει επιγραφή στην οποία αναγράφεται το εξής: «Στη μικρή αυτή πλατεία το πρωτοκύριακο του Νοέμβρη μέρα του μήνα τρεις στα 1941 τα μαθητικά νειάτα της Κέρκυρας πραγματοποίησαν αυθόρμητα την πρώτη μαζική αντιφασιστική εκδήλωση στη σκλαβωμένη Ευρώπη».³²²

Στη Ζάκυνθο δέκα μαθητές αποβλήθηκαν οριστικά από το Γυμνάσιο του νησιού, επειδή παρευρέθησαν, χωρίς να έχουν λάβει τη σχετική άδεια που είχαν ζητήσει, στην κηδεία ενός νεαρού, αδελφού συμμαθήτριάς τους, γνωστού για την εθνικιστική του δράση. Η πρωτοβουλία των μαθητών εξόργισε τον Φάμπρις, ο οποίος δεν αρκέστηκε στην οκταήμερη αποβολή που εισηγήθηκε ο Σύλλογος των Καθηγητών. Μάλιστα αρκετοί από αυτούς φυλακίστηκαν ενώ οι υπόλοιποι τέθηκαν υπό την επίβλεψη των Καραμπινιέρων³²³.

Στην Κεφαλονιά, τον Μάρτιο του 1942, με αφορμή την επέτειο της Εθνικής Απελευθέρωσης, μαθήτριες και μαθητές της Μέσης Εκπαίδευσης ξεσηκώθηκαν και έγγραψαν στους τοίχους και στους διαδρόμους των σχολείων τους αντιφασιστικά και αντιστασιακά συνθήματα, προκαλώντας την αντίδραση των κατακτητών, οι οποίοι

---

³¹⁷ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σσ.745-746

³¹⁸ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ.162, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 173

³¹⁹ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σελ. 147

³²⁰ Λογοθέτης Π., *ό.π.*, σσ., 31-32, Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 163

³²¹ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σσ. 158 & 162

³²² Πρόκειται για τα επεισόδια που προκλήθηκαν μετά τη Λιτανεία του Αγίου Σπυρίδωνα, όπως σημειώθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

³²³ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ.213-214. Η συμπαράσταση των μαθητριών και μαθητών του Γυμνασίου Ζακύνθου προς εκείνους που διώκονταν για τα πατριωτικά τους αισθήματα εκδηλώθηκε και με έναν άλλο τρόπο. Όταν ο Φάμπρις εξόρισε τους Έφεδρους Αξιωματούχους στην Ιταλία, οι μαθητές συγκέντρωναν το ψωμί που διανέμονταν στο σχολείο κάθε πρωί από τους κατακτητές και το έδιναν στις οικογένειες τους. Στο ίδιο, σσ. 224-225

ωστόσο περιορίστηκαν σε απλή επίπληξη των συμμετεχόντων. Ένα μήνα αργότερα, την πρωτομαγιά του 1942, πραγματοποιήθηκε στο Αργοστόλι η πρώτη μαθητική απεργία³²⁴, με σημαντική συμμετοχή μαθητριών και μαθητών της Εμπορικής Σχολής, των Γυμνασίων Αρρένων και Θηλέων, ενώ δεν ήταν μαζική η συμμετοχή των παιδιών που φοιτούσαν στα σχολεία του Ληξουρίου και των Κεραμείων. Τα παιδιά συγκεντρώθηκαν σε ορισμένα σημεία της πόλης απαγγέλλοντας πατριωτικά τραγούδια και πρωτομαγιάτικα ποιήματα. Αυτή τη φορά, η αντίδραση των κατακτητών ήταν οργισμένη. Προχώρησαν σε συλλήψεις μαθητών, οι οποίοι ξυλοκοπήθηκαν από τους Καραβινιέρους, ενώ άμεση συνέπεια της απεργίας αυτής ήταν η τοποθέτηση φρουρών στα σχολεία.

Τον Οκτώβριο του 1942 με αφορμή και πάλι την επέτειο του «όχι», ξέσπασε ανάμεσα στους μαθητές ισχυρό κίνημα αμφισβήτησης του προγράμματος που προωθούνταν στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης από τους Ιταλούς, το οποίο κατέληξε ακόμη μια φορά σε απεργία. Η δεύτερη αυτή απεργία έλαβε μαζικό χαρακτήρα, με τα αιτήματα των μαθητών αυτή τη φορά να είναι ξεκάθαρα. Ως αφετηριακή βάση των αιτημάτων τους τέθηκε η επαναφορά όσων καθηγητών είχαν απομακρυνθεί, η αποκατάσταση του προγράμματος διδασκαλίας και η εξομοίωσή του με αυτό της υπόλοιπης επικράτειας. Ταυτόχρονα, απαιτούσαν την κατάργηση της διδασκαλίας της ιταλικής γλώσσας, των ιταλικών βιβλίων καθώς και του ρωμαϊκού χαιρετισμού. Τέλος, εισηγούνταν την απομάκρυνση των ιταλικών πορτρέτων και συνθημάτων από τα σχολεία τους.

Η απεργία κράτησε οκτώ ημέρες και έληξε μετά από παρέμβαση των αρχών κατοχής. Οι φυλακές γέμισαν από παιδιά που συμμετείχαν στην απεργία. Στο διάστημα αυτό, μαθητές του Γυμνασίου Αρρένων, το οποίο είχε αποτελέσει και πυρήνα της απεργίας, κατέβασαν από το σχολείο τους τα ιταλικά πορτρέτα και συνθήματα και ανέγραψαν στους τοίχους συνθήματα όπως «Αέρα», «Όχι», «Λευτεριά στο λαό» και «Θάνατος στο φασισμό». Η τελευταία πράξη της οργανωμένης μαθητικής αντίστασης, πραγματοποιήθηκε την 25^η Μαρτίου του 1943, όταν ακούστηκε από τα στόματα των μαθητών ο εθνικός ύμνος και οι τοίχοι γέμισαν

---

³²⁴ Παρέντης Ευ., *Εθνική Αντίσταση και Εμφύλιος Πόλεμος στην Κεφαλονιά* (1941-1950), Αθήνα, 1984, σελ. 31

ξανά με πατριωτικά και αντιφασιστικά συνθήματα. Αυτή τη φορά, ο Ρουφίνι υιοθέτησε ως μέσο τιμωρίας των μαθητών την αποβολή τους από τα σχολεία.³²⁵

Οι Ιταλοί μέσα στο πλαίσιο εφαρμογής μια πολιτικής παροχών προς τους μαθητές, διένειμαν ένα πενιχρό πρωινό, το οποίο αποτελούνταν από ένα μικρό κομμάτι άρτου, την λεγόμενη μπομποτά³²⁶. Ωστόσο, η δωρεά αυτή δεν επαρκούσε να καλύψει τις ανάγκες σίτισης των μικρών μαθητών. Περισσότερο πειστική φάνηκε η πολιτική παροχών που εφαρμόστηκε για τους δασκάλους. Πιο συγκεκριμένα, οι Ιταλοί Ελεγκτές υποσχέθηκαν διάφορα προνόμια στους δασκάλους και κατάφεραν, εισάγοντας νέα εγκύκλιο στις 4 Αυγούστου του 1942, να προσεταιριστούν ένα μέρος της ήδη ενεργής κοινότητάς, το οποίο κινήθηκε με ιδιοτελείς σκοπούς³²⁷. Όσον αφορά τους αδιόριστους εκπαιδευτικούς, όταν κλήθηκαν να αναλάβουν καθήκοντα, ανταποκρίθηκαν ελάχιστοι³²⁸.

Παρόλα αυτά, η αδυναμία αυτή δεν καταγράφηκε ως ουσιαστική επιτυχία των κατακτητών ούτε ως μεμπτή ενέργεια από μέρους των δασκάλων παρά μόνο ως «ανθρώπινη αδυναμία», ενώ ο Επιθεωρητής Παπαϊωάννου σε έκθεσή του προς το Υπουργείο Παιδείας στο τέλος του σχολικού έτους 1942-43, ανέφερε πως το σύνολο του σώματος των δασκάλων δεν υπέκυψε στις πιέσεις ούτε παρασύρθηκε από τις προσφορές των Ιταλών³²⁹.

2.5.3 Η περίπτωση της Λευκάδας

Σύμφωνα με τις πληροφορίες της εξεταζόμενης βιβλιογραφίας, η εκπαιδευτική πολιτική των Ιταλών στη Λευκάδα, εκδηλώθηκε μάλλον με ηπιότερους τρόπους, αφού στα σχολεία της, σε αντίθεση με τα τρία άλλα μεγάλα νησιά, δεν τοποθετήθηκαν πορτραίτα Ιταλών και ιταλικά συνθήματα³³⁰. Επίσης, το σχολικό

---

³²⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την αντίδραση των μαθητριών και μαθητών των σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης στην Κεφαλονιά, βλ. Λουκάτος Σπ., 1987, ό.π., σσ., 217-223

³²⁶ Κουτσαύτης Ζ., ό.π., σελ. 167. Εφημερίς των Ιονίων, «Διανομή του σχολικού γλυκίσματος εις τους μαθητάς των Κερκυραϊκών Σχολείων», 27/1/1942, αρ.φ. 23, σελ. 2

³²⁷ Οι αιτήσεις που έφτασαν στα χέρια των ιταλικών αρχών αφορούσαν κυρίως μεταθέσεις και αποσπάσεις.

³²⁸ Σύμφωνα με τον Λουκάτο, στην Κεφαλονιά κανένας εκπαιδευτικός δεν δελεάστηκε από την πρόταση των Ιταλών, αντιλαμβανόμενοι προφανώς τους υποβόσκοντες σκοπούς τους. Λουκάτος Σπ., 1987, ό.π., σελ. 78

³²⁹ Δαφνής Κ., ό.π., σσ. 167-169

³³⁰ Κουτσαύτης Ζ., ό.π., σελ. 158 και 170

πρόγραμμα δεν διαστρεβλώθηκε σε μεγάλο βαθμό³³¹, ενώ στο νησί κατέφθασε μόνον ένας καθηγητής ιταλικών, για τα υποχρεωτικά μαθήματα της γλώσσας που είχαν εισαχθεί³³² για τις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού. Ακόμη, ο σχολικός επιθεωρητής Αλδουϊνος Αλμπανέζε, ο οποίος χαρακτηρίστηκε «μάλλον αντιφασίστας», τήρησε στάση διαλλακτική και γι αυτό αντικαταστάθηκε τον Σεπτέμβριο του 1942 από τον Αμόντεο Γκαετάνο, σκληροπυρηνικό μέλος του φασιστικού κόμματος³³³. Πιθανώς το μικρό ποσοστό που απάρτιζε τη μικρή κοινότητα του νησιού λειτούργησε ανασταλτικά στην εφαρμογή της αμιγούς πολιτικής ιταλοποίησης της εκπαίδευσης που δρομολογήθηκε στην υπόλοιπη Ιόνια Πολιτεία³³⁴.

Το καλοκαίρι του 1942 ανακοινώθηκε η λειτουργία της παιδικής εξοχής για μαθητές 8-12 ετών. Δεν γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό των μαθητών που συμμετείχαν, ωστόσο η εξοχή αυτή άρχισε τις εργασίες της στις 15 Ιουνίου. Αρχικά φιλοξενήθηκαν σε αυτή τα αγόρια μαθητές για διάστημα ενός μήνα και έπειτα τα κορίτσια. Οι συνθήκες λειτουργίας, οι υποχρεώσεις των μαθητών και οι παροχές των κατακτητών ήταν παρόμοιες με αυτές των υπολοίπων νησιών³³⁵.

Το σοβαρότερο πρόβλημα που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι δάσκαλοι και οι καθηγητές της Λευκάδας, ήταν ο υποσιτισμός των μαθητών³³⁶. Ο Καστίλια ήδη από το καλοκαίρι του 1941, με την υπ' αριθμ.118 Διαταγή είχε ζητήσει αναφορά από τον Ν. Σπάθη, Επιθεωρητή της Δημοτικής Εκπαίδευσης σχετικά με την ισχύουσα κατάσταση στις σχολικές μονάδες. Η απάντηση του Σπάθη ήταν αναλυτική και περιελάμβανε τον ακριβή αριθμό των σχολείων που λειτουργούσαν υπό την

---

³³¹ Και εδώ ίσχυσε η υποχρεωτική εισαγωγή της ιταλικής γλώσσας ως βασικής στα σχολεία, αλλά και η εσκεμμένη προσπάθεια για αποφυγή της διδασκαλίας της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 162, Μαραγκού Σ.Φ., *ό.π.*, σελ. 224

³³² Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ.170

³³³ Μαραγκού Σ.Φ., *ό.π.*, σελ. 20, 224. Την ήπια στάση του Αλμπανέζε, καθώς και τη στάση των καθηγητών του Γυμνασίου Λευκάδας, μαρτυρεί η άρνηση των τελευταίων να δώσουν όρκο στον κατακτητή. Σκλαβενίτης Δ., Σολδάτος Ντ., & Τσερές Δ., *Αφιέρωμα στο Γυμνάσιο Λευκάδας*, Λευκάδα, Εταιρεία Λευκαδίτικων Μελετών, 2002, σελ. 19

³³⁴ Επί ιταλικής κατοχής στην Λευκάδα τα σχολεία τα οποία άνοιξαν ήταν 48 Δημοτικής Εκπαίδευσης καθώς και το Γυμνάσιο. Αναγνώστου Ι., *ό.π.*, σελ. 38

³³⁵ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 167, Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 773. Στη Λευκάδα οι παιδικές εξοχές ονομάστηκαν Kolonia Marina. Κονιδάρης Δ.Ε., *ό.π.*, σελ. 47

³³⁶ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 159, Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σσ. 768-769

προϊστάμενη αρχή του ίδιου καθώς και τον μισθό που λάμβαναν οι διορισμένοι δάσκαλοι. Ο Σπάθης επανήλθε με δική του πρωτοβουλία ζητώντας επανειλημμένα την λειτουργία των μαθητικών συσσιτίων, όπως προσφέρονταν κατά το παρελθόν σύμφωνα με το Ν. 1787/39 και κάλυπταν κατά περίπτωση μέχρι και το 20% του συνόλου των μαθητών³³⁷.

Ο Καστίλια, μετά τις προσπάθειες του Σπάθη, ζήτησε λεπτομέρειες για τον τρόπο διεξαγωγής των συσσιτίων. Η απάντηση του Επιθεωρητή περιελάμβανε ένα πίνακα με τον ακριβή τον αριθμό των μαθητών οι οποίοι επωφελούνταν από το πρόγραμμα αυτό, την δαπάνη η οποία απαιτούνταν αλλά κυρίως τη χρησιμότητα που είχε για τους μαθητές. Ωστόσο, ο Καστίλια, δεν δρομολόγησε τις διαδικασίες για την επαναλειτουργία των συσσιτίων, παρά μόνο προχώρησε στην έκδοση κουπονιών, με τα οποία οι μαθητές μπορούσαν μετά το πέρας των μαθημάτων να προμηθευθούν ένα μικρό ψωμί, καταβάλλοντας μάλιστα και ένα μικρό αντίτιμο.

Σύμφωνα με τον Ροντογιάννη ένας από τους λόγους για τους οποίους οι Ιταλοί δεν επέμειναν στην επιβολή των μέτρων ήταν η μαχητικότητα μαθητών και καθηγητών του Γυμνασίου Λευκάδος. Ειδική μνεία στην αντίσταση που επέδειξε εν συνόλω το Γυμνάσιο Λευκάδας, έκανε και ο Κουτσαύτης. Ήδη από τον πρώτο χρόνο της Κατοχής, έκδηλη ήταν η αντιφασιστική διάθεση των μαθητριών και των μαθητών. Με αφορμή τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που είχαν ετοιμάσει οι Ιταλοί λόγω της επετείου της εθνικής τους εορτής για την «πορεία προς τη Ρώμη», οι μαθήτριες του Γυμνασίου και με την συμπαράσταση γονέων και καθηγητών, αρνήθηκαν να λάβουν μέρος στις φασιστικές εκδηλώσεις. Μερικούς μήνες αργότερα, κυκλοφόρησε δακτυλογραφημένο κείμενο το οποίο είχε συνταχθεί από άγνωστη μαθητική ομάδα και το οποίο περιείχε πατριωτικά ποιήματα. Αν και το διάστημα που το κείμενο κυκλοφόρησε δεν ξεπέρασε τις δύο ημέρες, από μόνο του το γεγονός ότι δακτυλογραφήθηκε στη γραφομηχανή του ίδιου του Καστίλια, δείχνει την αγωνιστικότητα και το θάρρος που διέκρινε τη μαθητική νεολαία. Τέλος, υπήρξαν περιπτώσεις μαθητών, οι οποίοι είχαν καταταχθεί στον ΕΛΑΣ³³⁸.

---

³³⁷ Ροντογιάννης Π., *ό.π.*, σελ. 770

³³⁸ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σσ. 60, 67

Κεφάλαιο 3. Προπαγάνδα μέσω του Φασιστικού Τύπου και των Παροχών

3.1 Πολιτική παροχών

Οι κατακτητές, αφού φρόντισαν με τα μέτρα που είχαν λάβει να προκαλέσουν την εξαθλίωση των κατοίκων, ειδικά εκείνων που διέμεναν στις πόλεις, ταυτόχρονα προχώρησαν σε μια πολιτική παροχών. Οι παροχές αυτές αφορούσαν αφενός ολόκληρο τον πληθυσμό της Επτανήσου³³⁹ και αφετέρου τους υπαλλήλους, τους οποίους προσπάθησαν να προσεταιριστούν, εν όψει και της επικείμενης ένωσης. Στόχος τους ήταν να καταφέρουν να δημιουργήσουν την εντύπωση τους Επτανήσιους ότι η προσάρτηση στην ιταλική αυτοκρατορία, θα είχε μόνο θετικές συνέπειες στη ζωή τους. Μάλιστα, ήταν πεπεισμένοι, ότι η προπαγάνδα τους λειτουργούσε σε τέτοιο βαθμό, ώστε μόνοι τους οι κάτοικοι θα ζητούσαν την ένωση.

Ήδη από τα τέλη Αυγούστου του 1941, ο Παρίνι προχώρησε στην καθιέρωση ατομικού δελτίου διανομής ειδών πρώτης ανάγκης, μέτρο το οποίο εφαρμόστηκε αρχικά στην Κέρκυρα και αργότερα επεκτάθηκε και στα υπόλοιπα Επτάνησα³⁴⁰. Σύμφωνα με το μέτρο αυτό, οι κάτοικοι θα προμηθεύονταν αρχικά « από καιρού εις καιρόν εν αρτίδιον 30 δραμιών» ενώ στη συνέχεια και μετά από επανειλημμένες εκκλήσεις των Μητροπολιτών, οι κάτοικοι θα λάμβαναν «ολίγων ουγγίων ρυζιού και δύο λίτρων (αγγλικών) σίτου επί πέντε ημέρας κατ' άτομον»³⁴¹. Οι πολίτες μπορούσαν να προμηθευτούν τα δελτία από τη Νομαρχία, η οποία προηγουμένως είχε προμηθευτεί πιστοποιητικά για τον αριθμό των μελών κάθε οικογένειας από τις εκκλησιαστικές αρχές³⁴², ενώ σε περίπτωση απώλειας, δεν χορηγούνταν νέο.

³³⁹ Στις 17/3/1942 δημοσιεύθηκε στην *Εφημερίδα των Ιονίων* άρθρο με τίτλο «Παραχώρησις Αμνηστίας και Απαλλαγής δι' αδικήματα διαπραχθέντα επί ελληνικού εδάφους» και περιελάμβανε την απόφαση του βασιλιά της Ιταλίας για χορήγηση αμνηστίας για αδικήματα τα οποία είχαν γίνει επί ελληνικού εδάφους. Η διαταγή αυτή όμως δεν παρουσιάζεται ως ευνοϊκή μόνο υπέρ των Επτανήσων, αφού είχε ισχύ για όλη την ελληνική επικράτεια που βρίσκονταν στην ιταλική ζώνη κατοχής. Αρ.φ. 65, σελ. 2

³⁴⁰ Ο Στραβόλεμος ανέφερε ότι στη Ζάκυνθο, η διανομή τροφίμων με δελτίο, είχε ξεκινήσει ήδη από τα τέλη Ιουλίου του 1941, ενώ ο άρτος των 30 δραμιών διανέμονταν καθημερινά. Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 60. Στην Κεφαλονιά αντιθέτως, η χρήση των ατομικών δελτίων ξεκίνησε στις αρχές Οκτωβρίου του 1941. Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 31

³⁴¹ Κονόμος Ντ., *ό.π.*, σσ.78-79

³⁴² Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 85

Οι ποσότητες των τροφίμων που παρέχονταν με την χρήση του ατομικού δελτίου παρουσιάζονται αναλυτικά στον ακόλουθο πίνακα³⁴³ :

Πίνακας 3.1.1

Προϊόντα	Γραμμάρια	Συχνότητα διανομής
Άρτος	133	Καθημερινά
Ζυμαρικά	200	Ανά 15νθήμερο
Ρύζι	250	Ανά 15νθήμερο
Ζάχαρη	150	Ανά 15νθήμερο
Λάδι	500	Ανά 15νθήμερο

Ακόμη, οι κατακτητές με την ευκαιρία των θρησκευτικών εορτών και κατόπιν των διαβημάτων των Μητροπολιτών, προχωρούσαν στη διανομή μικρής ποσότητας τροφίμων, ώστε να αποδείξουν τις καλές τους προθέσεις³⁴⁴.

Μετά το καλοκαίρι του 1942, με μια σειρά από μέτρα, όπως η υπογραφή συλλογικών συμβάσεων εργασίας, οι οποίες αύξησαν τις αποδοχές των εργαζομένων κατά 200% εν συγκρίσει με το έτος 1939, οι Ιταλοί προσπάθησαν να αλλάξουν την εικόνα που μέχρι τότε είχε αποτυπωθεί στον ντόπιο πληθυσμό. Λίγο νωρίτερα, τον Ιούλιο του 1942, οι αρχές χορήγησαν στους δημόσιους υπάλληλους, μηνιαίο επίδομα της τάξεως των 2,000 ιονικών δραχμών, αύξηση 10% επί του καθαρού μισθού καθώς και επίδομα 1,000 ιονικών δραχμών στους συνταξιούχους και 50% αύξηση στις συντάξεις³⁴⁵. Επιπρόσθετα, ήδη από τον Μάρτιο λειτουργούσε Γραφείο Εργασίας «για την εξομάλυνση των εμφανιζομένων μεταξύ εργατών και εργοδοτών διαφορών»³⁴⁶. Τέλος, δόθηκαν επιδόματα ενοικίου σε υπαλλήλους των δικαστικών Υπηρεσιών³⁴⁷.

³⁴³ Αναγνώστου Ι., *ό.π.*, σελ. 36

³⁴⁴ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 81

³⁴⁵ Διαταγή Αρ. 128, *Εφημερίς των Ιονίων*, «Οι μισθοί και οι συντάξεις των κρατικών υπαλλήλων αυξάνονται από πρώτης Ιουλίου», 21/6/1942, αρ.φ. 148, σελ. 4. Ήδη από τον Μάρτιο του 1942, ο Παρίνι είχε διπλασιάσει τους μισθούς και τις συντάξεις. Στην ίδια, «Οι μισθοί και οι συντάξεις διπλασιάζονται από της πρώτης Μαρτίου», 28/2/1942, αρ.φ. 51 σελ. 2

³⁴⁶ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Σύστασις Γραφείου Εργασίας», 4/3/1942, αρ.φ. 54, σελ. 2

³⁴⁷ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Επιδόματα ενοικίου των Γραμματέων των Δικαστ. Υπηρεσιών», 18/6/1942, αρ.φ. 139, σελ. 2

Οι παροχές αυτές, αν και παρουσιάστηκαν ως εξαιρετικά βοηθητικές, ουσιαστικά δεν είχαν κανένα αντίκρισμα. Το γεγονός ότι ο τιμάρριθμος παρέμενε σε δυσθεώρητα ύψη εξανέμισε την δυναμική των αυξήσεων³⁴⁸. Γι αυτό το λόγο και για να αποδείξουν στους κατοίκους τις καλές τους προθέσεις, συγκρότησαν συνεταιριστικά πρατήρια του Εργατικού Κέντρου και Συνεταιρισμού Τροφίμων των Δημοσίων Υπαλλήλων³⁴⁹. Η οργάνωση οικονομικών συσσιτίων στα οποία οι εργαζόμενοι μπορούσαν να προμηθευτούν τρόφιμα σε χαμηλές τιμές υπήρξε ένα ακόμη μέτρο στην προσπάθεια εξωραϊσμού της εικόνας τους. Τα συσσίτια αυτά λειτούργησαν υπό την χορηγία του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων.

Οι κατακτητές ίδρυσαν το Γραφείο Κοινωνικής Πρόνοιας, το οποίο λειτούργησε σε όλα τα Επτάνησα. Στην Κεφαλονιά, άρχισε τις εργασίες του στις αρχές Ιουλίου του 1942, με επικεφαλής τις Φραγκισκανές Καλόγριες καθώς και ιταλίδες και ελληνίδες γυναίκες, προσωπικής επιλογής του Λούπις. Η επιλογή των Καλογριών δεν ήταν τυχαία, αφού με βάση τη σχολή την οποία διεύθυναν στην Κεφαλονιά, είχαν αποκτήσει κύρος στην τοπική κοινωνία. Το κύρος τους αυτό αναγνώρισε εξ αρχής η Πολιτική Διοίκηση του νησιού. Η ανταπόκριση των Καλογριών ήταν άμεση και στο πλευρό τους ο κατακτητής βρήκε έναν πολύτιμο βοηθό για την άσκηση του προπαγανδιστικού του έργου. Ήταν όμως τόσο εμφανής η υποστήριξη που παρείχαν στους Ιταλούς, που αμέσως μετά τη λήξη της Κατοχής, η Σχολή έκλεισε και οι μοναχές απομακρύνθηκαν από το νησί³⁵⁰.

Στη Ζάκυνθο με απόφαση του Οργανισμού Δημόσιας Αντίληψης, δρομολογήθηκαν οι διαδικασίες για την δημιουργία ενός ιδρύματος με σκοπό την παροχή βοήθειας σε μητέρες και βρέφη. Το ίδρυμα ονομάστηκε «Maternita», τη

---

³⁴⁸ Ήδη από τον Ιούλιο του 1941, οι τιμές των αγαθών είχαν αυξηθεί κατά 1000%, ενώ οι μισθοί παρέμεναν καθηλωμένοι. Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 61

³⁴⁹ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Ο εργατικός συνεταιρισμός καταναλώσεως τροφίμων, τα 5.000.000 του αρχικού κεφαλαίου», 30/10/1942, αρ.φ. 260, σελ. 2. *Nuova Cefalonia*, «Συσσίτια διά τους υπαλλήλους & τους εργάτας», 17/3/1943, αρ.φ. 94, σελ. 1

³⁵⁰ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 86. Για τη δράση τους *Nuova Cefalonia*, «Αι Φραγκισκαναί Μοναχαί, Η κοινωφελής των δράσις», 27/2/1943, αρ.φ. 92, σελ. 2. Σύμφωνα με τη Λειβαδά –Ντούκα, η Σχολή των Φραγκισκανών Καλογριών «αναφέρεται πως ήταν κέντρο κατασκοπείας πριν από τον πόλεμο», *ό.π.*, σελ. 70

φροντίδα των ενδιαφερομένων ανέλαβε Ιταλός γιατρός και δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στη λειτουργία του³⁵¹.

Η οικονομική κατάσταση των δημοσίων υπαλλήλων παρέμενε κακή, γεγονός που αποδεικνύεται και από την αναφορά που στάλθηκε από τους δημόσιους υπάλληλους της Λευκάδας στη Γενική Διοίκηση Ηπείρου. Στην αναφορά αυτή, οι υπάλληλοι εξέθεταν την κατάσταση τους και ζητούσαν την παρέμβαση της Γενικής Διοίκησης. Χαρακτηριστικά ανέφεραν τις τιμές των τροφίμων όπως ίσχυαν τότε καθώς και το ύψος του μισθού τους, ενώ κατέγραψαν ότι υπήρξαν περιπτώσεις ανθρώπων οι οποίοι έχασαν τη ζωή τους λόγω του λιμού που έπληξε το νησί³⁵². Η αναφορά αυτή έγινε γνωστή και στον Καστίλια, ο οποίος ζήτησε από το Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων της Κέρκυρας να δοθεί άδεια διακίνησης του απλού δελτίου τροφίμων και για τους δημόσιους υπάλληλους της Λευκάδας³⁵³. Στην Κέρκυρα, οι δημόσιοι υπάλληλοι, ζήτησαν από τον Παρίνι, την άδεια να συστήσουν ένα Καταναλωτικό Συνεταιρισμό, ο οποίος θα αναλάμβανε να προμηθευτεί τα απαραίτητα αγαθά για την διατροφή των ίδιων και των οικογενειών τους³⁵⁴. Στα 1943, ο τιμάρημος σε σύγκριση με την προπολεμική περίοδο είχε αυξηθεί κατά 150-200 φορές, ενώ οι μισθοί είχαν μόνο διπλασιαστεί. Τον Μάιο του 1943 στη Λευκάδα με απόφαση του Παρίνι και μετά από εισήγηση του Καστίλια, αποφασίστηκε η δημιουργία μιας Λέσχης, δηλαδή ενός εστιατορίου, στο οποίο οι δημόσιοι υπάλληλοι μπορούσαν να προμηθευτούν σε χαμηλή τιμή το γεύμα τους³⁵⁵.

Παρόμοια ήταν η κατάσταση και στην Ζάκυνθο, όπου οι δημόσιοι υπάλληλοι ήδη από τον Ιούλιο του 1941, είχαν ζητήσει από το Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων να μεριμνήσει για αύξηση των αποδοχών τους, μιας και η αύξηση των τιμών των αγαθών είχε φτάσει στο 1000%. Η απάντηση ήταν όχι μόνο αρνητική αλλά συνοδεύτηκε από την υπενθύμιση του Παρίνι ότι «η Ιταλία μοιράζεται μαζί σου το ψωμί της, αυτό μην το ξεχνάς ποτέ». Λίγο αργότερα, οι υπάλληλοι, εξαιτίας της όλο και μεγαλύτερης οικονομικής ανέχειας, πωλούσαν τα υπάρχοντά τους στους

---

³⁵¹ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 180

³⁵² ΓΑΚ Λευκάδας, Αίτησις Δημοσίων Υπαλλήλων Νήσου Λευκάδος, 10/2/1943

³⁵³ Ροντογιάννης Π.Γ., *ό.π.*, σσ. 763-764

³⁵⁴ Κονόμος Ντ. *ό.π.*, σελ. 103

³⁵⁵ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Το ενδιαφέρον του εξοχ. Παρίνι δια τους δημ. Υπαλλήλους», (sic) 3/6/1943, αρ.φ. 132, σελ. 2

μαυραγορίτες προκειμένου να εξασφαλίσουν τα απολύτως απαραίτητα για την επιβίωσή τους³⁵⁶.

Τον Ιούνιο του 1942, αποφασίστηκε η ίδρυση ενός Προμηθευτικού Εργατικού Συνεταιρισμού, παρόμοιου με αυτού που λειτουργούσε στην Αθήνα και του Καταναλωτικού που ιδρύθηκε στη Ζάκυνθο. Μέσω αυτών διανεμόνταν με πολλές δυσκολίες μικρές ποσότητες τροφίμων ανά διαστήματα. Στις αρχές του 1943 έπαυσε η διανομή τροφίμων και πλέον η μόνη δυνατότητα που είχαν οι υπάλληλοι ήταν μια μερίδα έτοιμου φαγητού 200 γραμμαρίων από μακαρόνια και 30 δραμιών ψωμιού, καταβάλλοντας ένα μικρό αντίτιμο. Η κίνηση αυτή του Πολιτικού Γραφείου, εξυπηρετούσε τα συμφέροντα λίγων που θα επωφελούνταν οικονομικά με την παροχή του γεύματος και όχι των πολλών³⁵⁷.

Οι λόγοι για τους οποίους οι Ιταλοί δεν προέβησαν στις απαραίτητες αυξήσεις των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων ήταν προφανείς και δηλώνονταν ανοιχτά από τους κατακτητές³⁵⁸. Η άρνηση να συνεργαστούν με τον κατακτητή στην υλοποίηση των σχεδίων του και η δημιουργία σκοπέλων με κάθε ευκαιρία, προκαλούσε το μένος τους, το οποίο αποτυπώθηκε στην Εγκύκλιο που απέστειλε το Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων στις Δημόσιες Υπηρεσίες της Ζακύνθου:

«Οποία υπήρξε η θέσις σας έναντι του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων Ζακύνθου εις διάστημα ενός και πλέον έτους κατοχής; Το φως των γεγονότων αποδεικνύει ότι εκτός της ατάκτου συνεργασίας, ελάβομεν την εντύπωσιν της διοικήσεως μιας ομοσπονδιακής Δημοκρατίας αποτελούμενης από τόσα σχηματικά κρατίδια. Όπως αποσπά τις από τα πτηνά απροσδοκίτως την κεφαλήν και αυτά, μετά την πράξιν ταύτην, συνεχίζουν δια μερικής στιγμάς να πτερυγίζουν και να σφαδάζουν, ούτω μερικά γραφεία εσυνέχισαν να προσανατολίζου την δράσιν των προς ένα Κέντρο το

---

³⁵⁶ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σελ. 62, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ.61, 117, 162

³⁵⁷ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ. 222-223. Στην Κέρκυρα ο Προμηθευτικός Συνεταιρισμός εγκαινιάστηκε τον Δεκέμβριο του 1942, *Εφημερίς των Ιονίων*, «Σήμερα εγκαινιάζεται ο Προμηθευτικός Εργατικός Συνεταιρισμός», 11/12/1942, αρ.φ. 296, σελ. 2. Στην ίδια, «Αι πραγματοποιήσεις επί του πεδίου της εξασφαλίσεως του επισιτισμού», 6/2/1943, αρ.φ. 32, σελ. 2

³⁵⁸ Βέβαια, σύμφωνα με τον Δάφνη, ο ίδιος ο Παρίνι, δεν παρέλειπε να αποδίδει την αδυναμία ικανοποίησης των αιτημάτων των υπαλλήλων σε λόγους «γενικότερου συμφέροντος». Παράλληλα, το Γραφείο Πολιτικών Υποθέσεων ήταν πάντα πρόθυμο να παράσχει κάθε είδους διευκόλυνση στους αγανακτισμένους υπαλλήλους, οι οποίοι θα αποφάσιζαν να εγκαταλείψουν τα Επάνησα και να μετακινηθούν στην Ήπειρο. Οι προσδοκίες των κατακτητών ούτε εδώ βρήκαν αντίκρισμα. Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 184

οποίον δεν διοικούσε πλέον, προσφέροντα αντιθέτως, εις τας Πολιτικάς Υποθέσεις, συνεργασίαν ρουτίνας και νοθράν, ήτις εφείνετο να υπαγορεύεται από τον φόβον έναν. Τι του ισχυροτέρου και ουχί από την σκέψιν ότι η πράξις των δεν εδημιουργήθη δια να υπηρετήση εν ιδεώδες, η μια σημαίαν, αλλά δια να είναι χρήσιμος εις τας 45,000 κατοίκους της Νήσου ταύτης.

Επομένως, η ΝΕΑ ΤΑΞΙΣ δεν είναι επ' άπειρον μουσική επανάληψις δύο λέξεων άνευ εννοίας. Αυτή είναι μια πραγματικότητα την οποία όλοι εγγίζουσιν δια τη χειρός. Όστις δεν θέλει να το εννοήση, είναι προορισμένος να εξολοθρευθή. Ως εκ τούτου , από της λήψεως της παρούσης ΝΕΑ ΖΩΗ»³⁵⁹.

Οι αρνήσεις των κατακτητών οφείλονταν και στην αδυναμία της Ιταλίας να ανταποκριθεί στις ολοένα και μεγαλύτερες απαιτήσεις της επεκτατικής της πολιτικής. Η ανεπάρκειά της αυτή ήταν εμφανής και στους κατοίκους, γεγονός που έγινε αντιληπτό από τους κατακτητές. Με άρθρο τους τον Απρίλιο του 1943, είχαν σπεύσει να διαψεύσουν τις φήμες για την κακή επισιτιστική κατάσταση της χώρας τους και να καθησυχάσουν τους πολίτες για την επάρκεια των τροφίμων³⁶⁰.

3.2 Η προπαγάνδα μέσω του Τύπου

Ο φασιστικός Τύπος των Επτανήσων είχε πολυπρισματικό ρόλο και αποτέλεσε βασικό όργανο της προπαγάνδας των Ιταλών αλλά και πολύτιμο αρχείο στο οποίο δημοσιεύονταν οι προκηρύξεις και τα διατάγματα της φασιστικής διοίκησης. Εφημερίδες εκδόθηκαν και κυκλοφόρησαν σε καθημερινή, εβδομαδιαία ή τρισεβδομαδιαία βάση στα νησιά της Κέρκυρας, της Κεφαλονιάς και της Ζακύνθου. Στη Λευκάδα αντιθέτως δεν κυκλοφόρησαν έντυπα ιταλικά μέσα. Οι Ιταλοί εξάλλου, αμέσως είχαν απαγορεύσει την κυκλοφορία στα νησιά ελληνικών εφημερίδων, περιοδικών αλλά και βιβλίων. Κατά συνέπεια είναι εύλογο ότι είχε απαγορευθεί και η έκδοση ελληνικών εντύπων στα Επτάνησα³⁶¹.

---

³⁵⁹ Στραβόλεμος Δ., ό.π., σσ. 165-166

³⁶⁰ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η επισιτιστική κατάσταση της Ιταλίας δεν προξενεί ανησυχίας, 6/4/1943, αρ.φ. 82, σελ. 4

³⁶¹ Κόνομος Ντ., ό.π., σελ.32. Φύλλα εφημερίδων έφταναν στα νησιά μέσω ιδιωτών. Το γεγονός ανέφερε ο Ζώης Κουτσαύτης για την Λευκάδα, ενώ είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι το ίδιο ίσχυε και για τα υπόλοιπα νησιά, ίσως με μεγαλύτερη δυσκολία. Κουτσαύτης Ζ., ό.π., σελ. 60. Ο Μητροπολίτης Κερκύρας το 1943 είχε ζητήσει από τον Παρίνι να επιτρέψει κατ' εξαίρεση την εισαγωγή των

Στη Ζάκυνθο, αμέσως μετά την κατάληψή της, άρχισε η έκδοση της «Gazetta del Popolo delle Isole Ionie», «Εφημερίς του Λαού των Ιονίων Νήσων»³⁶², ενώ παράλληλα εκδίδονταν και το εβδομαδιαίο φασιστικό περιοδικό *Il Littorio*³⁶³. Η εφημερίδα ήταν ελληνόφωνη και στη θέση του διευθυντή τοποθετήθηκε ο Ιταλός Πάολο Φάμπρι και αρχισυντάκτες οι Μάριο Ντεμιτσέλι και Πίνο Βιόλα. Ωστόσο, εκδόθηκε μόνο ένα φύλλο της, χωρίς να γίνονται γνωστοί οι λόγοι για τους οποίους σταμάτησε η κυκλοφορία της.

Στο φύλλο αυτό, με ημερομηνία 1-2 Μαΐου 1941, οι κάτοικοι της Ζακύνθου πληροφορούνταν για την ανάληψη της Διοίκησης του νησιού από τους Ιταλούς, Ακόμη, φιλοξενούνταν άρθρο του Φάμπρι, με τίτλο «Υπόσχεσις Ειρήνης», στο οποίο γινόταν λόγος για την ανάγκη να επιστρέψουν οι κάτοικοι στην καθημερινότητα τους, αφού πλέον στο νησί είχε επέλθει ειρήνη. Στο ίδιο άρθρο, ο Φάμπρι, δεν παρέλειψε να κατηγορήσει την Κυβέρνηση των Αθηνών ότι έσυρε την χώρα σε έναν επώδυνο πόλεμο, μόνο και μόνο για να ικανοποιήσει τα αγγλικά συμφέροντα, θέση πάγια στην προπαγανδιστική ατζέντα της Ιταλίας³⁶⁴. Στο ίδιο μοτίβο, δημοσιεύονταν άρθρα τα οποία «αποκάλυπταν το πραγματικό» πρόσωπο της βρετανικής πολιτικής³⁶⁵.

Η δεύτερη εφημερίδα που κυκλοφόρησε ήταν η «Jonio» στην Κέρκυρα, με το πρώτο φύλλο να έχει ημερομηνία 19 Μαΐου 1941. Η εφημερίδα αυτή εκδίδονταν

θρησκευτικών περιοδικών «Εκκλησία», «Ζωή» και «Τρεις Ιεράρχαι». Κοντοστάνας Μ., ό.π., σελ. 172. Μάλιστα, τον Δεκέμβριο του 1941, στην πόλη της Κέρκυρας, πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια του βιβλιοπωλείου «Άγιος Μάρκος». *Εφημερίς των Ιονίων*, «Τα εγκαίνια του βιβλιοπωλείου Άγιος Μάρκος», 23/12/1941, αρ.φ 45, σελ. 42

³⁶² Κόνομος Ντ., ό.π., σελ. 22 και 110

³⁶³ Το πρώτο φύλλο του κυκλοφόρησε στις 8 Ιουνίου του 1941. Διευθυντής ήταν ο Αρθούρος Μπρουνέλι, μέλος του σώματος των Μελανοχιτώνων, ενώ αργότερα τη διεύθυνση ανέλαβε ο στρατιώτης Μπρούνο Τζιοβανόλι. Στραβόλεμος, Δ., ό.π., σελ. 35. Τον Τζιοβανέλι αντικατέστησε ο Ελληνοϊταλός Τζιοβάνι Κοσταντίνι. Το περιοδικό σταμάτησε να εκδίδεται στις 25 Ιουλίου του 1943 και έμοιαζε στη σύνθεση και τη θεματολογία με την *Gazzeta Ionica*. Κονόμος Ντ., ό.π., σελ. 113

³⁶⁴ Το πρώτο φύλλο της εφημερίδας σώζεται στη βιβλιοθήκη της Ζακύνθου. Σε άρθρο που δημοσιεύθηκε σε φύλλο της εφημερίδας *Jonio*, αναφέρονταν ότι ο πόλεμος εξυπηρετούσε βρετανικά οικονομικά συμφέροντα, όπως του βασιλιά της Αγγλίας, ο οποίος φέροταν να ήταν μέτοχος σε πολεμικά εργοστάσια. «Ο βασιλεύς της Αγγλίας μέτοχος σε μεγάλα πολεμικά εργοστάσια», σελ. 3. Στην ίδια, «Τα αίτια μιας καταστροφής, Γνώμαι ενός Κερκυραίου», 23/7/1941, αρ.φ. 29, σελ. 1. Στην ίδια «Κριτική επί της ανοιχτής επιστολής του Κερκυραίου Πολίτου», 26/7/1941, αρ.φ. 30, σελ. 1

Νέα Κεφαλληνία, «Ελλάς και Αγγλία», 21/3/1942, αρ.φ. 43, σελ. 1

³⁶⁵ *Nuova Cefalonia*, «Άγγλοι και Έλληνες», 17/3/1943, αρ.φ. 90, σελ. 1

τρεις φορές την εβδομάδα, ήταν δισέλιδη και πρώτος συντάκτης της ήταν ο Σπ. Παπαδάτος. Συνολικά κυκλοφόρησαν 71 φύλλα της, με το τελευταίο να έχει ημερομηνία 29^η Οκτωβρίου 1941³⁶⁶. Τον Σπ. Παπαδάτο στη θέση του Υπεύθυνου Σύνταξης αντικατέστησε ο Ιερ. Παπόλας. Ωστόσο, η θέση και των δύο δεν ήταν παρά μόνο τυπικές. Την ουσιαστική ευθύνη για τη σύνταξη και έκδοση της εφημερίδας είχε ο Ιταλός Ρετζινάλδο Σκόντρο.

Η «Jonio» αποτέλεσε κατ' ουσίαν τον προπομπό της καθημερινής εφημερίδας *Gazetta Ionica* ή *Εφημερίς των Ιονίων*, η κυκλοφορία της οποίας ξεκίνησε αμέσως μετά την παύση της *Jonio*. Η *Εφημερίς των Ιονίων*, εκδίδονταν σε διπλή έκδοση, ελληνική και ιταλική και διευθυντής της ήταν ο Πάολο Βερονέζε, υπεύθυνος του Γραφείου Τύπου, προπαγάνδας και Τουρισμού του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων. Ο ίδιος το 1943, εξέδωσε το βιβλίο “*La dominazione Veneziana nell Isole Ionie*”, στο οποίο εξέθετε την πάγια θέση του για ιστορική σχέση³⁶⁷ των Επτανήσων με την Ιταλία. Την άποψη αυτή προπαγάνδιζε συχνά μέσω των άρθρων του στην εφημερίδα. Οι αρθρογράφοι ήταν στην πλειονότητά τους Κερκυραίοι.

Στην Κεφαλονιά, στις 29 Μαΐου του 1941, κυκλοφόρησε η εβδομαδιαία εφημερίδα «*Νέα Κεφαλληνία*». Αν και δεν έφερε κάποιο έμβλημα, στην πάνω αριστερή γωνία του εξώφυλλου έγραφε «*Να πηγαίνει τις Προς τον Λαόν, ΜΟΥΣΣΟΛΙΝΙ*» και ακριβώς από κάτω «*Συνεργασία, Εμπιστοσύνη, Χρηστότης*». Από την 1^η Νοεμβρίου του 1941, τα παραπάνω αντικαταστάθηκαν από τη φράση «*la guerra continua contro l' Inghilterra e continuera fino alla Vittoria, MUSSOLINI*». Κύριος συντάκτης της, για όσο καιρό παρέμεινε στην Κεφαλονιά ήταν ο Σαλβόνι³⁶⁸, αν και το όνομά του δεν είχε καταγραφεί ως υπεύθυνου σύνταξης. Από το Σεπτέμβριο του 1942 μετονομάζεται σε *Nuova Cefalonia* ενώ από το φύλλο της 6^{ης} Φεβρουαρίου του 1943, ο καθηγ. Ιωάννης Ρουφίνι καταγράφεται και ως Υπεύθυνος Διευθυντής της εφημερίδας. Το τελευταίο φύλλο της *Nuova Cefalonia* εκδόθηκε στις 4 Σεπτεμβρίου του 1943

Δεν είναι γνωστή η απήχηση που είχαν αυτές οι εφημερίδες στο κοινό, καθώς επίσης άγνωστος παραμένει και ο αριθμός των φύλλων που κυκλοφορούσαν από τους

---

³⁶⁶ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 188

³⁶⁷ Ακόμα και το έμβλημα της εφημερίδας, το φτερωτό λιοντάρι της Βενετίας, έκανε αναγωγή στο παρελθόν και στη σύνδεση που υπονοούνταν. Χριστοφοράτος Χριστ., «*Η Εφημερίς των Ιονίων και η ιταλική κατοχή στα Επτάνησα*», *Κυμοθόη*, τευχ. 2, 1992

³⁶⁸ Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σελ. 29

κατακτητές. Στις σελίδες τους δεν δημοσιεύθηκε κάποια προτροπή προς τους κατοίκους να αγοράσουν τα όργανα της προπαγάνδας, ενώ και από την εξέταση των πηγών, δεν προέκυψαν αναφορές σε ζητήματα τα οποία είχαν πιθανώς προκύψει από την ύπαρξη αυτών των εφημερίδων. Η έντυπη προπαγάνδα των κατακτητών, μάλλον περνούσε απαρατήρητη στους κατοίκους ενώ ακόμα και οι ντόπιοι που εργάστηκαν για την έκδοση των εφημερίδων το έπραξαν κυρίως για επισιτιστικούς λόγους και όχι λόγω ανθελληνικών αισθημάτων.

Τα πρωτοσέλιδα και των δύο εφημερίδων αποτελούνταν σχεδόν πάντοτε από άρθρα τα οποία αναφέρονταν στον πόλεμο που βρίσκονταν σε εξέλιξη. Πολεμικές ανταποκρίσεις από όλα τα μέτωπα, τα οποία πανηγύριζαν τις θριαμβευτικές νίκες του Άξονα, εναντίον των καταχθόνιων εχθρών του, που στέκονταν εμπόδια στην ολοκλήρωση του νέου παγκόσμιου χάρτη, βομβάρδιζαν τους πολίτες. Είναι εύλογο να υποθέσεις κανείς ότι αυτές οι ανταποκρίσεις δεν αποτύπωναν την πραγματικότητα σε όλο της το μέγεθος, ωστόσο, η ακρίβεια τους δε θα εξετασθεί στην παρούσα εργασία.

Στις επόμενες σελίδες των εφημερίδων, οι Ιταλοί αναφέρονταν σε τοπικά νέα που αφορούσαν το εκάστοτε νησί, ενημέρωναν τους πολίτες για τις νέες αποφάσεις του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων, ενώ όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, σχεδόν σε όλα τα φύλλα των εφημερίδων φιλοξενούνταν συμβουλές και προειδοποιήσεις που αφορούσαν την παραγωγή και την συλλογή των αγροτικών προϊόντων. Άλλες ανακοινώσεις των εφημερίδων αφορούσαν την ενημέρωση σχετικά με την διεξαγωγή μαθημάτων ιταλικής γλώσσας, τις αποφάσεις των στρατοδικείων καθώς και κοινωνικά γεγονότα. Η Εφημερίδα των Ιονίων και το περιοδικό *Il Littorio*, φιλοξενούσαν άρθρα ιστορικά – προπαγανδιστικά - και φιλολογικά, επιδιώκοντας να προσδώσουν μία κατ' ευφημισμό εικόνα κανονικότητας στον φασιστικό τύπο.

Κομβικό σημείο της φασιστικής προπαγάνδας αποτέλεσε η προσπάθεια στήριξης του βασικού επιχειρήματος των κατακτητών για ύπαρξη ιστορικών, πολιτισμικών και φυλετικών δεσμών μεταξύ των Επτανήσων και της Ιταλίας³⁶⁹. Η ιστορική τυχαίότητα της ενετικής παρουσίας στο Ιόνιο, ευδοκίμησε στα χείλη των προπαγανδιστών. Σε ένα από αυτά τα άρθρα, οι αρθρογράφοι έκαναν επίκληση στην αυθεντία, χρησιμοποιώντας ένα απόσπασμα από μια επιστολή που είχε γράψει ο Επτανήσιος ποιητής Ιούλιος Τυπάλδος και η οποία είχε ως αποδέκτη κάποιο Ιταλό φίλο του. Ο

---

³⁶⁹ *Νέα Κεφαλληνία*, «Οι αδιάρρηκτοι δεσμοί φιλίας μεταξύ των Ιταλών και Κεφαλληνίων», 7/6/1941, αρ.φ. 2, σελ. 2. Στην ίδια, «Το Ιόνιον Πέλαγος», 9/5/1942, αρ.φ. 50, σελ. 2.

Τυπάλδος, έχοντας περάσει μέρος της ζωής του στην Ιταλία ως φοιτητής, είχε αναπτύξει φιλικά αισθήματα για τη χώρα και τους κατοίκους της. Το γεγονός ότι ο ποιητής ανέφερε ότι «αγαπά ζωνρώς την Ιταλία» και ότι «ο σημερινός Ελληνικός πολιτισμός..ενεπνεύσθη υπό του ιταλικού», έδωσε λαβή να δημοσιευθεί ακόμα ένα ανακριβές άρθρο για την σχέση των δύο λαών. Για πολλοστή φορά, εκφράζονταν τα οφέλη της παρουσίας των Ιταλών στα Επτάνησα, οι οποίοι πέραν του γεγονότος ότι «μοιράζονται μαζί μας τον άρτον των», προνοούν για την ανάπτυξη του τόπου και την ευημερία των κατοίκων μέσω του έργου τους³⁷⁰. Άρθρα τα οποία επικαλούνταν την ιστορική παρουσία των Ενετών στα Επτάνησα ήταν συχνό φαινόμενο στις στήλες αυτών των εφημερίδων³⁷¹.

Επίσης, μέσω του Τύπου, οι Ιταλοί προετοίμαζαν σε κάθε ευκαιρία τους κατοίκους, εμμέσως πάντα, για την μελλοντική προσάρτηση. Στα κείμενά τους, περιγράφεται η «νέα εποχή» η οποία θα ξεκινούσε μετά το τέλος του πολέμου και η οποία θα ήταν εκ διαμέτρου αντίθετη με την κατάσταση που ίσχυε πριν από αυτόν. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το άρθρο «Ας είμεθα έτοιμοι» που δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο του 1942. Η ανάπτυξη του άρθρου τονίζει τους βασικούς σκοπούς των Ιταλών και αναδεικνύει την στοχευόμενη προσπάθεια από την πλευρά τους, να προκαλέσουν στους κατοίκους αισθήματα προσαρμογής σε ένα νέο περιβάλλον, μεσογειακό. Η ανάγκη δε της εξοικείωσης φαίνεται και από τον επίλογο του άρθρου, όταν χαρακτηριστικά αναφέρει ο ανώνυμος συγγραφέας «συμφέρει να ατενίζουμε (την πραγματικότητα) με ρεαλιστική θετικότητα, δια να μη αφυπνισθώμεν εξ απροόπτου και ευρεθώμεν ούτως αιφνιδίως εις κόσμον διάφορον τελείως απροετοίμαστοι, χωρίς να έχωμεν δε βαπτισθή εις το νέον φως και να ρίγωμεν εις τον παγερό αέρα του καιρού ο οποίος θα προκύψη εκ του μεγάλου δράματος του πολέμου»³⁷².

Σε ορισμένα άρθρα, οι προθέσεις εκφράζονται πιο ξεκάθαρα, αφού επικαλέσθηκαν την φωνή ντόπιων. Για παράδειγμα, στην «Εφημερίδα των Ιονίων

---

³⁷⁰ *Νέα Κεφαλληνία*, «Κεφαλλήνες και Ιταλοί, 25/7/1942, αρ.φ. 61, σελ. 2

³⁷¹ Ενδεικτικά βλ. τα άρθρα, *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η Ενετία και Η Ιθάκη», 31/5/1942, αρ.φ. 130, σελ. 2. Στην ίδια, «Ιστορικά Σημειώματα, Πώς ήλθαν οι Ενετοί στη Κεφαλληνία», 7/6/1942, αρ.φ. 136, σελ. 2. Οι Ενετοί και τα έργα των εν Κεφαλληνία», 26/6/1942, αρ.φ. 152, σελ. 2. *Νέα Κεφαλληνία*, «Οι Ενετοί εις τας Νήσους του Ιονίου Πελάγους», 16/5/1942, αρ.φ.51, σελ. 1. Στην ίδια, «Η συμμετοχή των Κεφαλληνίων εις την περίφημον ναυμαχίαν της Ναυπάκτου», 8/8/1942, αρ.φ. 63, σελ. 2

³⁷² *Εφημερίς των Ιονίων*, «Ας είμεθα έτοιμοι», 28/1/1942, αρ.φ. 24, σελ. 1

Νήσων», τον Μάιο του 1942, σε άρθρο με τίτλο «Νέα Εποχή», ο συγγραφέας εκφράζει την ευχαρίστηση του, αφού μετά από 154 χρόνια η Ζάκυνθος «ξαναγίνεται ιταλική». Σε διθυραμβικούς τόνους, δίδεται το κλίμα χαράς και αισιοδοξίας που κατέκλυσε τον γράφοντα, ο οποίος είναι πεπεισμένος ότι η πλειονότητα του ζακυνθινού κόσμου ασπάστηκε τις απόψεις του και συνέβαλε στον αγώνα διατήρησης αυτής της ελευθερίας που τόσο απρόσμενα χαρίστηκε³⁷³.

Ωστόσο, ο φασιστικός Τύπος δεν περιορίστηκε μόνον στην υποστήριξη θεωριών που επικύρωναν ψευδεπίγραφες ιστορικές καταβολές. Μέρος της προπαγάνδας που ασκούσαν οι Ιταλοί ήταν και οι πομπώδεις επισκέψεις Ιταλών Στρατιωτικών Αξιωματούχων στα νησιά, οι οποίες συνοδεύονταν από εξίσου βαρύγδουπα άρθρα στις εφημερίδες των νησιών. Στα άρθρα αυτά, παρουσιάζονταν η θερμή υποδοχή που επεφύλασσαν οι κάτοικοι σε αυτούς τους επισκέπτες και ο ενθουσιασμός τους, που αποτυπώνονταν με τη συμμετοχή τους στις γιορτές που ακολουθούσαν κάθε φορά³⁷⁴.

Βέβαια δεν ήταν μόνο Ιταλοί αξιωματούχοι, ερχόμενοι από την Ιταλία ή το μέτωπο του πολέμου, που επιδίδονταν στον αγώνα της προπαγάνδας. Ο ίδιος ο Παρίνι, από τις πρώτες κιόλας μέρες ανάληψης των καθηκόντων του, επισκεπτόταν τα υπόλοιπα νησιά των Επτανήσων και υποσχόταν λύσεις στα προβλήματα των κατοίκων και ιδιαίτερος σε αυτό του επισιτισμού που ταλάνιζε τον κατεχόμενο λαό. Κάθε επίσκεψή του συνοδευόταν από χορηγίες σε κοινωφελή ιδρύματα και από διανομή τροφίμων³⁷⁵.

Επιπρόσθετα, αν και οι Ιταλοί, αρκετές φορές είχαν τονίσει την ανικανότητα των ελληνικών κυβερνήσεων να προστατεύσουν τον δοκιμαζόμενο λαό. Ωστόσο, ευκαιρίας δοθείσης, επικαλούνταν αναφορές τους, που συνέβαλαν στον αποπροσανατολισμό των κατοίκων των Επτανήσων, προβάλλοντας μια εικόνα στήριξης της πολιτικής τους και της ανθρωπιστικής τους δράσης. Τέτοιο παράδειγμα είναι η δημοσίευση μιας δήλωσης του Τσολάκογλου σχετικά με την εισαγωγή τροφίμων από την Ιταλία και τη Γερμανία για την κάλυψη των αναγκών του ελληνικού λαού καθώς και διαφόρων άλλων πρώτων υλών. Αυτή η δήλωση εξυπηρετούσε στο έπακρο τα συμφέροντά τους και φιλοξενήθηκε στο πρωτοσέλιδο της Νέας Κεφαλληνίας τον Ιανουάριο του 1942, για προπαγανδιστικούς σκοπούς.

---

³⁷³ *Εφημερίς των Ιονίων*, αρ.φ.115, 14/5/1942, σελ. 1

³⁷⁴ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σσ. 26, 75

³⁷⁵ Στο ίδιο, σελ.41, Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σελ. 178

Είναι χαρακτηριστική η διατύπωση ότι «η αποστολή των άνω ειδών, καθώς επίσης και του σίτου και αλεύρων, είνε μια ακόμη απόδειξις του ανθρωπιστικού ενδιαφέροντος της Ιταλίας δια τον ελληνικόν λαόν, όπερ από μηνών συνεχίζεται» και «αι βοήθεια αυταί...συνωδεύθησαν από γενναιοδωρίαν και αφιλοκέρδειαν παραδειγματικήν...χωρίς καμμίαν εκδήλωσιν θορυβώδη και προπαγανδιστικήν εκμετάλλευσιν»³⁷⁶.

Εν μέσω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης που επικρατούσαν, οι κατακτητές προέβαιναν σε «δωρεές» υπέρ των φτωχών των πόλεων, υπέρ των Νοσοκομείων, υπέρ των Ορφανοτροφείων, υπέρ οποιουδήποτε φορέα ή ιδρύματος που νόμιζαν ότι θα προκαλούσε το γενικό αίσθημα και θα μπορούσε να προπαγανδιστεί αναλόγως από τις εφημερίδες³⁷⁷. Μάλιστα, δεν ήταν λίγες οι φορές που αρθρογράφοι, ανώνυμα κατά βάση, δημοσίευαν άρθρα στα οποία εξέφραζαν την ευγνωμοσύνη τους στους κατακτητές για το φιλανθρωπικό τους έργο και την συμβολή τους στην βελτίωση των συνθηκών ζωής των κατοίκων³⁷⁸.

Κατά τον τρίτο χρόνο κατοχής, το κλίμα του πολέμου άρχισε να αλλάζει υπέρ των Συμμάχων, γεγονός που αποτυπώθηκε και στις εφημερίδες. Μετά τις πρώτες νίκες των Συμμάχων και τις συνεχείς ήττες των Δυνάμεων του Άξονα, στην πλειοψηφία των φύλλων που εκδόθηκαν, κυριαρχούσαν άρθρα που αφορούσαν τις εξελίξεις στο μέτωπο του πολέμου, ενώ οι αναφορές στα ζητήματα της Κέρκυρας και των Επτανήσων, αφορούσαν κυρίως ζητήματα για τα δημόσια έργα και τις

---

³⁷⁶ *Νέα Κεφαλληνία*, «Δηλώσεις του Έλληνοσ Πρωθυπουργού», 10/1/1942, αρ.φ. 33, σελ. 1. Την ίδια περίοδο η επισιτιστική κατάσταση της χώρας ήταν απελπιστική. Για λεπτομέρειες βλ. Τσουδερού Ε.Ι., «Ο επισιτισμός 1941-1944», Αθήνα, Παπαζήσης, 1946, σσ. 33-39. Για ποσότητες τροφίμων που είχαν εισαχθεί από την Ιταλία το καλοκαίρι του 1942, βλ. Burgwyn H. J., *Mussolini Warlord : Failed Dreams of Empire, 1940-1943*, Enigma Books, 2012, σελ. 202

³⁷⁷ Κόνομος Ντ., *ό.π.*, σσ. 83-84. *Εφημερίς των Ιονίων*, «Η ανθρωπιστική δράσις του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων», 8/3/1942, αρ.φ. 58, σελ. 4. Στην ίδια, «Το μέγα Λαχείον υπέρ των Πτωχών συμπολιτών μας θα κληρωθεί το Πάσχα», 18/3/1942, αρ.φ. 66, σελ. 2. Στην ίδια, «η διανομή βοηθημάτων εις τους ανέργους», 8/4/1942, αρ.φ. 84, σελ. 2. Στην ίδια, «Η διανομή των δεμάτων με τρόφιμα εις 3.500 ανέργους», 4/4/1942, αρ.φ. 80, σελ. 2. Στην ίδια, «100.000 δρ. διετέθησαν υπό των πολιτικών υποθέσεων δια τας πτωχάς Ορθοδόξους Εκκλησίας», 5/4/1942, αρ.φ. 81, σελ. 2. Στην ίδια, «Διανομή Δώρων, Το Πάσχα εις τα Φιλανθρωπικά Ιδρύματα, η επίσκεψις του Αρχηγού των Πολιτικών Υποθέσεων», 7/4/1942, αρ.φ. 83, σελ. 2. *Νουνα Cefalonia*, «Δωρεά της Τραπεζής της Ιταλίας», 31/10/1942, αρ.φ. 75, σελ. 2

³⁷⁸ *Νέα Κεφαλληνία*, «Είμεθα ευγνώμονες», 18/4/1942, αρ.φ. 92, σελ. 1

προσπάθειες βελτίωσης των βιοτικών συνθηκών των κατοίκων μέσω αυτών³⁷⁹. Μόνον το «δελτίο αδικημάτων» μπορούσε να μαρτυρήσει ότι το ίδιο διάστημα εγκαινιάστηκε μια νέα περίοδος κατά την οποία οι πιέσεις προς τους κατοίκους εντεινόταν, με νέους εκτοπισμούς και με την ίδρυση στρατοπέδου συγκεντρώσεως στο Λαζαρέτο τον Φεβρουάριο του 1943. Το στρατόπεδο αυτό φιλοξένησε μέχρι και 500 εξόριστους, η πλειονότητα των οποίων δεν ήταν Επτανήσιοι, αλλά προέρχονταν κυρίως από την Ήπειρο και το στρατόπεδο της Ακροναυπλίας. Ο αριθμός των Κερκυραίων που βρέθηκαν εκεί άγγιξε τους 90 και κατά τραγική σύμπτωση βρέθηκαν εκεί, επειδή ήταν μέλη της ερανικής επιτροπής, η οποία είχε δημιουργηθεί με σκοπό την υποστήριξη των εξόριστων και των οικογενειών τους³⁸⁰.

---

³⁷⁹ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Τα δημόσια έργα εις Κέρκυραν», 11/3/1943, αρ.φ. 43, σελ. 2. Στην ίδια, «Η δι' αυτοκινήτων συγκοινωνία πόλεως και εξοχής», 10/3/1943, αρ.φ. 59, σελ. 2. Στην ίδια, «Δημόσια έργα και σχέδια δια την Κέρκυραν», 2/4/1943, αρ.φ. 79, σελ. 2. Στην ίδια, «Η επανοικοδόμησις του Υδραγωγείου Κερκύρας», 9/5/1943, αρ.φ., 108, σελ. 2. Στην ίδια, «Τα έργα οικοδομής και αι επιδιορθώσεις των οδών», 19/12/1942, αρ.φ. 303, σελ. 2. Στην ίδια, «Τα έργα επεκτάσεως και ανακαινίσεως του αστικού νοσοκομείου Κερκύρας», 4/8/1943, αρ.φ. 185, σελ. 2

³⁸⁰ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σσ. , 203 & 206-207

Κεφάλαιο 4. Αντίσταση

4.1 Αντιστασιακές Ομάδες στα Ιταλοκρατούμενα Επτάνησα

Η μορφή που πήρε η Αντίσταση των κατοίκων των Επτανήσων απέναντι στην ιταλική κατοχή, υπήρξε διττή. Από τη μια, ήταν η συνειδητή τους επιλογή να αποστρέψουν το βλέμμα τους από τις προπαγανδιστικές ιδέες που ξεδιπλώνονταν από παντού και στόχο είχαν την αλλοίωση της εθνικής τους ταυτότητας. Από την άλλη η στράτευσή τους στον κοινό αγώνα ενάντια στον κατακτητή. Η αντίσταση αυτή φυσικά δεν ήταν μόνο ηθική, όπως είδαμε, αλλά εκδηλώθηκε με τους διωγμούς και τις φυλακίσεις που υπέστη μεγάλο κομμάτι του δημόσιου υπαλληλικού κλάδου και των απλών πολιτών.

Όλες οι προσπάθειες των κατοίκων των Ιονίων Νήσων που βρίσκονταν υπό την ιταλική κατοχή, συντονίζονταν στην προσπάθεια απόκρυψης των αγροτικών προϊόντων, τα οποία οι κατακτητές επίμονα προσπαθούσαν να συγκεντρώσουν στις αποθήκες τους, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να εξαθλιώσουν τον λαό και να ασκήσουν με μεγαλύτερη ευκολία το προπαγανδιστικό τους έργο. Όσον αφορά δε την αντίσταση απέναντι στους Ιταλούς, αυτή εκδηλώθηκε και με την δημιουργία αντιστασιακών ομάδων.

Σε αυτό τον αγώνα οι κάτοικοι βρήκαν συμπαραστάτες και καθοδηγητές τα μέλη των τοπικών οργανώσεων που δημιουργήθηκαν ήδη από τις αρχές της Κατοχής. Στη Ζάκυνθο, ήδη από τον Ιούνιο του 1941, με την καθοδήγηση ενός Άγγλου αξιωματούχου, ο οποίος είχε καταφθάσει στο νησί υπό άκρα μυστικότητα, είχε δημιουργηθεί ο Εθνικός Στρατιωτικός Σύνδεσμος. Την αρχηγία του Συνδέσμου είχε αναλάβει ο απόστρατος Συνταγματάρχης Αντ. Καποδίστριας ενώ η επίτιμη προεδρία δόθηκε στον Μητροπολίτη Ζακύνθου Χρυσόστομο. Μέλη του ήταν μόνιμοι και έφεδροι Αξιωματικοί. Μέσω του Συνδέσμου δημιουργήθηκε ένα δίκτυο προπαγάνδας, στο οποίο εντάχθηκαν και άλλα μέλη, τα οποία είχαν στην κατοχή τους ραδιόφωνα που είχαν καταφέρει να αποκρύψουν από τους Ιταλούς.

Τα μέλη του Συνδέσμου έδιναν όρκο στο όνομα «της Α.Μ. του Βασιλέως Γεωργίου Β», στο ναό του Αγίου Διονυσίου ή στο ναό της Αναλήψεως συνήθως, ενώ λάμβαναν και κωδικοποιημένα ονόματα. Μέρος της δραστηριότητας του Συνδέσμου της Ζακύνθου ήταν η δημιουργία τοπικού Στρατοδικείου με πρόεδρο τον εν αποστρατεία Συνταγματάρχη Ιω. Κυβετόν.

Με πρωτοβουλία του Συνδέσμου, ιδρύθηκε το Πατριωτικό Μέτωπο Νέων, με σκοπό « την προστασίαν των Ελληνικών δικαίων, την παρακολούθησιν του εχθρού, την μετάδοσιν των εκ Λονδίνου ειδήσεων και την, αντί πάσης θυσίας, παρεμπόδιση της εξαπλώσεως της Ιταλικής φασιστικής προπαγάνδας³⁸¹. Η πλειοψηφία της ηγεσίας του Στρατιωτικού Συνδέσμου, καθώς και πολλά από τα μέλη του, εξαιρουμένου του Μητροπολίτη εξορίστηκαν στην Ιταλία³⁸² μετά από απόφαση του Φάμπρις, ο οποίος είχε αναλάβει προσωρινά τη θέση του Τζανόνι, ο οποίος βρισκόταν σε άδεια. Πιο συγκεκριμένα, τον Δεκέμβριο του 1942 εξαπολύθηκε πογκρόμ από τις ιταλικές αρχές στα σπίτια των Ελλήνων Αξιωματικών, φαρμακοποιών και διευθυντών σχολείων από την αυθημερόν ιδρυθείσα Επιτροπή Ασφαλείας, στην οποία συμμετείχαν και τρεις Έλληνες³⁸³.

Επιπρόσθετα, στη Ζάκυνθο είχε ιδρυθεί το Εθνικό Κομιτάτο Ελλάδος (ΕΚΕ), το οποίο υπαγόταν στον ΕΔΕΣ ενώ αισθητή είχε κάνει την παρουσία του και το ΕΑΜ. Κάθε μία από τις οργανώσεις προχώρησαν στην έκδοση παράνομων εφημερίδων, την «Δράσιν» το ΕΚΕ., την «Φλόγα» και «Ελεύθερη Ζωή» το ΕΑΜ, τον «Ελευθερωτή» το ΚΚΕ, την «Λευτεριά» και το «Εμπρός» η ΕΠΟΝ. Η εφημερίδα η οποία κυκλοφόρησε για περισσότερο χρονικό διάστημα ήταν η «Δράσις»³⁸⁴.

---

³⁸¹ Στραβόλεμος Δ., ό.π., σσ. 36-41

³⁸² Η πλειονότητα των ομήρων αυτών που εξορίστηκαν, έχασαν τη ζωή τους, όταν το πλοίο στο οποίο επέβαιναν δέχτηκε επίθεση στην Αδριατική. Μαραγκού Σ.Φ., ό.π., σσ.225-226. Λαδικός Α., *Μαθητεια στη ζακυνθινή ιστορία: στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια, 1453-2000*, Ζάκυνθος, Τρίμορφο, 2006, σελ. 126. Η πολιτική των εξοριών στην Ιταλία, δεν ήταν γενικευμένη μέχρι και το καλοκαίρι του 1943, όταν πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες αποστολές Ελλήνων ομήρων στην ιταλική επικράτεια. Η πρακτική αυτή αποκλήθηκε « παρακαταθήκη ομήρων δια περίπτωσιν ανάγκης» και προέβλεπε την μεταφορά κρατουμένων, ως μέσο εκφοβισμού των κατοίκων αφενός και ως μέσο εγγύησης της ασφαλούς αποχώρησης των κατοχικών δυνάμεων από τα Επτάνησα, σε ενδεχόμενη ήττα τους. Η απόβαση των συμμαχικών στρατευμάτων στις 18 Ιουλίου ματαίωσε τα σχέδια των Ιταλών. Δαφνής Κ., ό.π., σσ. 204-205

³⁸³ Στραβόλεμος Δ., ό.π., σσ. 187-193. Σε αυτή την Επιτροπή συμμετείχε και ο Φραγκίσκος Μερκάτης, δικηγόρος, συνεργάτης των Ιταλών, ο οποίος υπέδειξε στους Ιταλούς τα άτομα που συνελήφθησαν. Ανάμεσα σε αυτούς ήταν και ο σύζυγος της αδελφής του. Μισητός ανάμεσα στους Ζακυνθινούς λόγω της ανθελληνικής δράσης του, θα μπορούσε να συμβάλει στην απελευθέρωση των κρατουμένων. Δελαπόρτα Π.Γ., Το σημειωματάριο ενός πλάτου, Αθήνα, Θεμέλιο, 1978, σσ. 161-162

³⁸⁴ Στραβόλεμος Δ., ό.π., σσ.282-283

Στην Κέρκυρα, το ΚΚΕ άρχισε να κινητοποιείται για την ίδρυση του τοπικού ΕΑΜ τον Δεκέμβριο του 1941³⁸⁵. Η οργάνωσή του είχε ανατεθεί σε εξέχοντα πρόσωπα της τοπικής κοινωνίας με δημοκρατικά φρονήματα υπεράνω των κομματικών ιδεολογιών, με στόχο τη μεγαλύτερη δυνατή διεύρυνση της οργάνωσης. Ουσιαστικά, τον Μάρτιο του 1942 ξεκίνησε η σύσταση του ΕΑΜ, με επικεφαλής τον γιατρό Σπ. Γλυκιώτη. Ως σκοπός της δημιουργίας του ΕΑΜ παρουσιαζόταν πρωτίστως η οικονομική βοήθεια προς τους εξόριστους και τις οικογένειές τους και δευτερευόντως οι στρατιωτικές ενέργειες, ενώ αποκλείστηκε το ενδεχόμενο διακίνησης έντυπης προπαγάνδας. Ωστόσο, ορισμένα μέλη του ΕΑΜ, αριστερής ιδεολογίας, προχώρησαν στην έκδοση προπαγανδιστικών εντύπων, η οποία έγινε και η αφορμή να ξεκινήσουν συλλήψεις από τις ιταλικές αρχές³⁸⁶.

Σύμφωνα με τον Άνθη, η κερκυραϊκή κοινωνία είχε αγκαλιάσει το ΕΑΜ, γεγονός που αποδεικνύεται αφενός με την συμμετοχή κερκυραίων ανταρτών στον ΕΛΑΣ της Ηπείρου και αφετέρου με την μαζική συμμετοχή στην κηδεία του Σ. Μακρή τον Φεβρουάριο του 1943. Ο Μακρής ανήκε στο ΕΑΜ Νέων και πέθανε κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του στις φυλακές της Κέρκυρας. Η οργάνωση έχασε τη δυναμική της με τις συλλήψεις του Μαρτίου του 1943, ενώ η χαριστική βολή για την λειτουργία της δόθηκε τον Απρίλιο του ίδιου χρόνου, όταν ανακαλύφθηκε το παράνομο τυπογραφείο που διατηρούσαν οι κομμουνιστές³⁸⁷. Το καλοκαίρι του 1943 το ΚΚΕ είχε προσπαθήσει να οργανώσει εκ νέου την αντίσταση στην Κέρκυρα, χωρίς επιτυχία³⁸⁸.

Τον Δεκέμβριο του 1942 ιδρύθηκε η μυστική Εθνική Οργάνωση Κερκύρας, ΕΟΚ, της οποίας μέλη ήταν ο Μητροπολίτης του νησιού, ο διευθυντής του Υποκαταστήματος της Τραπεζής της Ελλάδος, ένας γιατρός και ένας πολίτης. Σκοπός της ήταν να «παρακολουθήσει της εξελίξεως και κατευθύνει των εθνικών μας

---

³⁸⁵ Άνθης Β., *Ένα ταξίδι, μια ζωή*, Αθήνα, Κοροντζή, 1993, σελ. 13. Ο ΕΔΕΣ ιδρύθηκε στην Κέρκυρα μόλις τον Δεκέμβριο του 1943.

³⁸⁶ *Εφημερίς των Ιονίων*, «Παραδειγματική καταδίκη εις το Στρατοδικεϊόν της ομάδος των Κερκυραϊκών Κομμουνιστών», 20/3/1943, αρ.φ. 68, σελ. 2

³⁸⁷ Άνθης Β., ό.π., σσ. 37-38. Το ΕΑΜ Κέρκυρας κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής μέτρησε δύο νεκρούς, τον Οδυσσέα Κοτινά και τον Μπέμπη Βεντούρα.

³⁸⁸ Ζιάγκου Ν., ό.π., σσ. 254-258

πραγμάτων»³⁸⁹. Η μύηση στην οργάνωση γίνονταν με όρκο και μέσα σε λίγους μήνες είχαν ήδη προσχωρήσει σε αυτή έφεδροι αξιωματικοί. Στα επιτεύγματα της οργάνωσης συγκαταλέγεται η διάσωση Κερκυραίων πατριωτών, μέσω του δικτύου πληροφοριών που είχε αναπτύξει και η αποτροπή εκδήλωσης διαθέσεων συνεργασίας με τον κατακτητή. Ακόμη, συνεργαζόταν με την οργάνωση « Η Ελλάς ζει», η οποία είχε ιδρυθεί από τον Σπ. Παπά³⁹⁰ και η οποία αποτελούνταν από Ηπειρώτες και Βορειοηπειρώτες, χωρίς να είναι γνωστά περισσότερα στοιχεία για την χρονολογία ιδρύσεώς της και τη δράση της σε ευρύτερο επίπεδο³⁹¹.

Στην Κεφαλονιά, υπήρχε ήδη πριν τον πόλεμο, η Κομμουνιστική Οργάνωση Κεφαλονιάς – Ιθάκης, ΚΟΚΙ, η οποία αν και θα μπορούσε εξαρχής να συσπειρώσει γύρω της μεγάλο κομμάτι των αντιφασιστικών και πατριωτικών στοιχείων, ταλανίζονταν από εσωτερικές έριδες. Προσπάθειες για την επίλυση των διαφορών των τοπικών οργανώσεων της ΚΟΚΙ έγιναν ήδη από τον Ιούνιο του 1941, χωρίς ωστόσο να αποφέρουν καρπούς. Οι δύο οργανώσεις έλαβαν την ονοματοθεσία τους από την περιοχή στην οποία έδρευαν.

Ήταν δε τόσο μεγάλες οι αποκλίσεις μεταξύ τους, που τον Οκτώβριο του 1941, ανεξάρτητα αντιφασιστικά στοιχεία, αποφάσισαν να ιδρύσουν αυτόνομη αντιστασιακή οργάνωση, με την επωνυμία «Ρήγας Φεραίος». Ωστόσο τα σχέδια των επικεφαλής της ιδέας αυτής δεν προχώρησαν. Οι έριδες μεταξύ των μελών της ΚΟΚΙ δεν αμβλύθηκαν ούτε με την άφιξη στο νησί στελεχών του ΚΚΕ να για να επιτύχουν την ένωση όλων των κομμουνιστικών ομάδων του νησιού. Ο διχασμός οριστικοποιήθηκε τον Μάρτη του 1942. Η συμφιλίωση ήρθε στα μέσα Αυγούστου του 1943, δηλαδή λίγο πριν την αποχώρηση των Ιταλών από το νησί.

Αποτέλεσμα των παραπάνω, ήταν αφενός να διασπαστεί η αντιστασιακή δράση στο νησί και αφετέρου να επικρατήσει αποσυντονισμός στις προσπάθειές τους. Απόρροια αυτού ήταν η ίδρυση δύο οργανώσεων του ΕΑΜ στο νησί, καθεμία

---

³⁸⁹ Κοντοστάνας Μ., *ό.π.*, σελ. 48. Σύμφωνα με τον Άνθη, η ΕΟΚ δεν αποτέλεσε μαζική οργάνωση, αλλά ήταν «κατασκευάσμα» του ιστοριογράφου Κ. Δαφνή και δεν επιτέλεσε κάποιο σοβαρό έργο. Ο Άνθης στο βιβλίο του αμφισβήτησε την αντικειμενικότητα της ιστορίας που έγραψε ο Δαφνής, τόσο όσον αφορά την δράση του ΕΑΜ στην Κέρκυρα, όσο και για την στάση που τήρησε η εργατική τάξη απέναντι στις πολιτικές παροχών των Ιταλών. Άνθης Β., *ό.π.*, σελ. 38 κ. εξ.

³⁹⁰ Σύμφωνα με τον Άνθη, ο Παπάς ήταν αρχηγός «ψευτοανταρτών» της ΕΟΚ και δεν αποτελούσαν ξεχωριστή οργάνωση, όπως την παρουσίασε ο Δαφνής. Άνθης Β., *ό.π.*, σελ. 46

³⁹¹ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σσ.215-217

εξαρτώμενη από την ΚΟΚΙ με την οποία συντάχθηκε ιδεολογικά. Υπό αυτές τις συνθήκες, τον Σεπτέμβρη του 1942, συγκροτήθηκε η Στρατιωτική Οργάνωση Κεφαλονιάς, η οποία εξαπλώθηκε γρήγορα, δημιουργώντας παραρτήματα και στο υπόλοιπο νησί. Στόχος των μελών της Οργάνωσης ήταν να συγκεντρώσουν στοιχεία για τη στρατιωτική και πολεμική δύναμη των Ιταλών.

Εξαιτίας της διάσπασης, δημιουργήθηκαν δύο οργανώσεις ΕΑΜ Νέων, οι οποίες προχώρησαν στη στρατολόγηση όχι μόνον νεαρών ατόμων, αλλά και μελών της μαθητικής κοινότητας. Σε προηγούμενο κεφάλαιο, κατεγράφησαν οι απεργίες που είχαν σημειωθεί στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης της Κεφαλονιάς. Σε αυτές τις απεργίες καθοδηγητικό ρόλο είχαν και οι οργανώσεις ΕΑΜ Νέων, για τις οποίες δεν πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός, ότι με τη δράση τους διέσπασαν και το αντιστασιακό κίνημα των νεοτέρων.

Και οι δύο ΚΟΚΙ κυκλοφόρησαν παράνομο τύπο στην Κεφαλονιά. Η εφημερίδα το «Αγροτικό Βήμα», η οποία εκδιδόταν και κατά την περίοδο της μεταξικής δικτατορίας, στις 3 Αυγούστου του 1941, εξέδωσε το πρώτο φύλλο της. Συνολικά τυπώθηκαν πέντε φύλλα της εφημερίδας, η οποία ολοκλήρωσε τη σύντομη πορεία της τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου. Στις σελίδες της γράφονταν αντιστασιακά συνθήματα, ενώ καλούσε το λαό να ξεσηκωθεί εναντίον των Ιταλών. Βέβαια και σε αυτή την περίπτωση δεν έλειψαν οι προσωπικές διαφορές, με τα δύο τελευταία φύλλα να αφιερώνονται στην αποτύπωση των ερίδων που επικρατούσαν.

Στο ίδιο κλίμα κυκλοφόρησε τον Δεκέμβρη του 1941, η παράνομη εφημερίδα «Φωνή του Σκλάβου», η οποία αν και αρχικά αναλώθηκε στο πρόβλημα των διαφωνιών που είχαν προκύψει στις δυο ΚΟΚΙ, αργότερα εξελίχθηκε σε καθαρό όργανο του ΕΑΜ. Επίσης, στην Κεφαλονιά κυκλοφόρησε ο Ριζοσπάστης, η εφημερίδα «Λευτεριά» και η ΕΑΜική εφημερίδα «Ελεύθερη Κεφαλονιά». Έντυπα τα οποία «μοιράζονταν» στα σχολεία του νησιού ήταν το «Μαθητικό Βήμα» και «Το σάλπισμα της νιότης». Όλες οι παραπάνω εφημερίδες έπαυσαν να κυκλοφορούν μετά την ενοποίηση των δύο ΚΟΚΙ.

Στη θέση τους άρχισαν να εκδίδονται ο «Αγωνιστής» από την ΚΟΚΙ, η «Λαϊκή Θέληση» από το ΕΑΜ και οι εφημερίδες «Νέα Γενιά» και «Εθνική Αλληλεγγύη» από την ΕΠΟΝ. Δεν ήταν γνωστό πόσα αντίγραφα των παραπάνω εφημερίδων τυπώνονταν ή πόσο εύκολο ήταν να φτάσουν στα χέρια των κατοίκων, λαμβάνοντας υπόψη τα αυστηρά μέτρα που είχαν λάβει οι κατακτητές. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της Κατοχής και δεδομένων των

δυσκολιών που είχαν προκύψει, ο αντιστασιακός τύπος της Κεφαλονιάς, είχε δυναμική παρουσία.

Η δράση των δύο οργανώσεων των ΚΟΚΙ, δεν περιορίστηκε στην έκδοση εφημερίδων. Είχαν στην διάθεσή τους παράνομους πολυγράφους και ενημερώνονταν για τις ειδήσεις από τα συμμαχικά ραδιόφωνα. Στη συνέχεια εκτύπωναν τις σημαντικότερες και ορισμένες φορές τις τοιχοκολλούσαν στους τοίχους των σπιτιών, ακόμη και στους πίνακες ανακοινώσεων που είχαν τοποθετήσει οι κατακτητές σε κεντρικά σημεία της πόλης. Επιπρόσθετα, διένειμαν φειγ-βολάν με αντιστασιακό περιεχόμενο και ανέγραφαν αντιφασιστικά συνθήματα σε τοίχους. Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι μέσω του ΚΟΚΙ διατηρήθηκε μια υποτυπώδης επαφή με τον Αντιστασιακό Τύπο της Δυτικής Στερεάς κυρίως, αφού κάθε τι που έφτανε στα χέρια των μελών της, διανέμονταν αμέσως³⁹².

Στη Λευκάδα, σύμφωνα με τον Κουτσαύτη, η αντίσταση των κατοίκων ήταν αισθητή ήδη από τις πρώτες μέρες της ιταλικής κατοχής. Ο ίδιος στο βιβλίο του κατέγραψε ένα περιστατικό που είχε λάβει χώρα σε φούρνο της πόλης, ως την πρώτη αυθόρμητη αντιστασιακή πράξη εναντίον τους³⁹³. Το τρίπτυχο της αρχικής μορφής που είχε πάρει η αντίσταση ήταν «Ψωμί- Λευτεριά- Εθνική Ταυτότητα». Στην επέτειο της 25^{ης} Μαρτίου του 1942 κατατέθηκε από τοπικούς παράγοντες, τον Δεσπότη και άλλους Λευκαδίτες, στεφάνι στην στήλη των πεσόντων, χωρίς να προκληθεί αντίδραση από την πλευρά των Ιταλών³⁹⁴.

Η παρουσία του ΕΑΜ στο νησί ήταν αισθητή ήδη από την άνοιξη του 1942³⁹⁵. Τον Σεπτέμβριο του 1942, πραγματοποιήθηκε σύσκεψη στη θέση Καρφάκη, στην οποία συμμετείχαν μέλη του ΕΑΜ και του ΚΚΕ. Οι αποφάσεις που ελήφθησαν αφορούσαν την ίδρυση Κεντρικής Επιτροπής του ΕΑΜ, την δρομολόγηση διαδικασιών για την δημιουργία αχτιδικής επιτροπής, τη συνέχιση της έκδοσης του παράνομου αντιστασιακού τύπου καθώς και τονίσθηκε η ανάγκη αποσαφήνισης της

---

³⁹² Για τη δημιουργία των δύο ΚΟΧΙ, τους λόγους της διάσπασής τους και τις έριδες που τις ταλάνιζαν αλλά και τη δράση τους κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής βλ. Λουκάτος Σπ., 1987, *ό.π.*, σσ.156-230, καθώς είναι η μόνη πηγή πληροφόρησης και συνειδητά δεν προστέθηκε εκτενής αναφορά για τις ΚΟΧΙ στην παρούσα εργασία.

³⁹³ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 39

³⁹⁴ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 47

³⁹⁵ Μαραγκού Σ.Φ., *ό.π.*, σελ.184. Η Μαραγκού στο βιβλίο της ανέφερε τη σύλληψη του αδελφού της, γιατρού Γιώργου Μαραγκού, από τους Ιταλούς, λόγω της οργάνωσής του στο ΕΑΜ.

ιδεολογικής ταυτότητας της οργάνωσης και των σχέσεών της με το ΚΚΕ³⁹⁶. Τέλος, το Μάιο του 1943 ιδρύθηκε και η ΕΠΟΝ Λευκάδας, η οργάνωση της οποίας ανατέθηκε στον Στρ. Τέγιο. Ο Κουτσαύτης στο βιβλίο του ανέφερε ότι ο Δήμος Μαλακάσης, μέλος της ΕΠΟΝ, μαζί με άλλους ΕΠΟΝίτες, που δεν κατονόμασε, κατέβασαν την ιταλική σημαία από την κεντρική πλατεία της παραλίας και την έκαψαν, χωρίς να καταφέρουν οι Ιταλοί να εντοπίσουν τους δράστες αυτού του εγχειρήματος³⁹⁷.

Η δράση του αναπτύχθηκε κυρίως στο βόρειο τμήμα του νησιού³⁹⁸ και επικεντρώθηκε στην προστασία της αγροτικής παραγωγής και κυρίως του λαδιού. Προς αυτή την κατεύθυνση, το ΕΑΜ έδωσε το σύνθημα για την «απόκρυψη των προϊόντων» και αποφυγή της παράδοσής τους στους Ιταλούς. Σε αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκε το λεγόμενο «κοντραμπάντο», δηλαδή η οργάνωση του λαθρεμπορίου του λαδιού. Η επιτυχία του ΕΑΜ σε αυτό τον τομέα, είχε θετικά αποτελέσματα για τον ντόπιο πληθυσμό, περιορίζοντας σημαντικά τον αριθμό των θυμάτων, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας³⁹⁹.

Το ΕΑΜ Λευκάδας ανέπτυξε και ένοπλη αντίσταση εναντίον των Ιταλών, κυρίως κατά το έτος 1943. Στα τέλη του προηγούμενου χρόνου δύο Ιταλοί στρατιώτες δολοφονήθηκαν από τον Πάνο Γιαννούλη, στην προσπάθεια του τελευταίου να μεταφέρει την παράνομη γραφομηχανή που είχε εκτός πόλης⁴⁰⁰. Στη γραφομηχανή αυτή είχαν δακτυλογραφηθεί προκηρύξεις σχετικές με το Αλβανικό έπος και έθιγαν τους Ιταλούς. Ήταν το πρώτο αιματηρό επεισόδιο της λευκαδίτικης αντίστασης⁴⁰¹.

Το πρώτο θύμα του ΕΑΜ στο νησί ήταν ο Πάνος Φίλιππας, ο οποίος δολοφονήθηκε από συνεργάτη των Ιταλών τον Ιανουάριο του 1943⁴⁰². Αυτό το έτος σημειώθηκαν πολλές συλλήψεις μελών του ΕΑΜ, που υποβάλλονταν σε βασανιστήρια για να αποκαλύψουν πληροφορίες για την δράση της οργάνωσης. Αν

---

³⁹⁶ Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σσ. 50-51. Η οργανωτική επιτροπή που συγκροτήθηκε αποτελούνταν από τους Ξ. Γρηγόρη, Απ. Φατούρο, Ξ. Κούρτη, Ξ. Μαλακάση, Γ. Καλαφάτη, Παπαστάθη Κτενά, Π. Φίλιππα-Πανάγο, Τάσο Πολίτη, Κ. Λιβιτσάνο, Π. Γιαννούλη.

³⁹⁷ Στο ίδιο, σελ. 72

³⁹⁸ Αναγνώστου Ι., *ό.π.*, σελ. 64

³⁹⁹Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 53-57. Παράλληλα, υπό την προστασία του ΕΑΜ άνοιξαν ελαιοτριβεία, η λειτουργία των οποίων είχε απαγορευθεί από τους Ιταλούς, όπως καταγράφηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Το σύνθημα ήταν «ούτε μια σταγόνα λάδι στους Ιταλούς φασίστες».

⁴⁰⁰ Μαραγκού Σ., *ό.π.*, σελ. 226

⁴⁰¹Αναγνώστου Ι., *ό.π.*, σελ. 77

⁴⁰² Κουτσαύτης Ζ., *ό.π.*, σελ. 104

και οι συλλήψεις που πραγματοποιήθηκαν το Πάσχα του ίδιου έτους ,έπληξαν σοβαρά το ΕΑΜ, τα μέλη του κατόρθωσαν να επανακάμψουν σε σύντομο χρόνο.

Τον Ιούλιο του 1943 το ΕΑΜ συγκρούστηκε με τις ιταλικές δυνάμεις του νησιού, με αφορμή την εκτέλεση ενός συνεργάτη των Ιταλών στο χωριό Βαυκερή. Τρεις Ιταλοί στρατιώτες κινήθηκαν προς το χωριό, με σκοπό να περισυλλέξουν το πτώμα. Η άρνηση των κατοίκων, η συμπλοκή ενός εξ αυτών με ένα ντόπιο είχε ως συνέπεια τη γενίκευσή της, όταν μέλη του ΕΛΑΣ κατέφθασαν, αφόπλισαν τους Ιταλούς και τους έθεσαν υπ' ευθύνη τους⁴⁰³.

Στο σημείο κατέφθασε και ομάδα των караμπινιέρων, με επικεφαλής τον διοικητή τους, ο οποίος «παρακάλεσε» να λήξει το περιστατικό με την παράδοση των Ιταλών αιχμαλώτων. Ο αρχηγός των δυνάμεων του ΕΛΑΣ, συμφώνησε με την προϋπόθεση ότι θα χορηγούνταν γραπτή διαβεβαίωση για την ασφάλεια των κατοίκων των χωριών Βαυκερή. Ο Ιταλός διοικητής συμφώνησε με τον όρο των ανταρτών του ΕΛΑΣ και οι Ιταλοί στρατιώτες παραδόθηκαν⁴⁰⁴.

Τέλος, μέσω του ΕΑΜ και του ΚΚΕ κυκλοφόρησε αντιστασιακός τύπος. Η «Σπίθα»⁴⁰⁵, ήταν το επίσημο όργανο του ΚΚΕ και το «Εθνικό Ξύπνημα» του ΕΑΜ. Επίσης, κυκλοφόρησαν η «Νέα Γενιά», η «Γυναίκα» και ο «Φράχτης»⁴⁰⁶.

Στη Λευκάδα ιδρύθηκε και παράρτημα του ΕΔΕΣ, με επικεφαλής τον γιατρό Μιχ. Μελά. Το δυναμικό του ήταν μικρότερο εν συγκρίσει με αυτό του ΕΑΜ, αφενός επειδή τα άτομα τα οποία είχε προσελκύσει ήταν πολίτες που στο παρελθόν είχαν ξεχωρίσει για τα δεξιά φρονήματα και γερμανόφιλα συναισθήματα που τους διακατείχαν και αφετέρου θεωρούνταν ως συνεργάτες των Ιταλών⁴⁰⁷. Μέσω του ΕΔΕΣ κυκλοφόρησε η εφημερίδα «Εδικός Φρουρός», με εκδότη τον Στ. Βρεττό⁴⁰⁸.

---

⁴⁰³ Το αντάρτικο τμήμα του ΕΛΑΣ είχε συγκροτηθεί τον Οκτώβριο του 1942, μετά από απόφαση του ΕΑΜ. Αποτελούνταν από τους Πάνο Γιανούλη (καπετάνιο), Ξ. Κατωπόδη ή Κόττα, Αποστόλη Ζακυνθινό ή Λιαροκάπη, Π. Ζαβιτσάνο ή Ταρζάν και Αποστ. Κουκουμάνη ή Ζακυνθινό. Αναγνώστου Ι., ό.π., σελ. 78

⁴⁰⁴ Κουτσαύτης Ζ., ό.π., σσ.129-134

⁴⁰⁵ Η *Σπίθα* κυκλοφόρησε πρώτη φορά το 1941, όπως και το *Εθνικό Ξύπνημα*. Πριν την ίδρυση του ΕΑΜ κυκλοφορούσε επίσης η εφημερίδα *Εξέγερση*, Κοντομίχης Παντ., *Ο τύπος της Λευκάδας 1800-1987*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2003, σσ. 164-165

⁴⁰⁶ Κουτσαύτης Ζ., ό.π., σσ. 56-57

⁴⁰⁷ Μαραγκού Σ.Φ., ό.π., σσ.198,224,233

⁴⁰⁸ Κουτσαύτης Ζ., ό.π., σελ.80

Στα Κύθηρα, στα τέλη του 1942-1943, επιδιώχθηκε να ιδρυθεί τοπικό ΕΑΜ⁴⁰⁹, από ντόπιους «αριστερής κυρίως απόκλισης» και ήταν η μόνη αντιστασιακή οργάνωση που έδρασε στα Κύθηρα⁴¹⁰. Την ίδια περίοδο δημιουργήθηκε και «κομματική οργάνωση το ΚΚΕ», που μέχρι τότε δεν υπήρχε στο νησί⁴¹¹. Προϋποθέσεις για την ένταξη μελών στο ΕΑΜ δεν τέθηκαν, παρά μόνο η συναίνεση στον κοινό σκοπό της Αντίστασης. Η μορφή που έλαβε ο αντιστασιακός αγώνας των κατοίκων των Κυθίων, ήταν η ενημέρωση για τις εξελίξεις στο μέτωπο του πολέμου, αφού το πολεμικό υλικό που διέθεταν ήταν λιγιστό. Αν και η δράση τους σύμφωνα με τον Χλαμπέα, ήταν γνωστή στους Ιταλούς, δεν διώχθηκαν⁴¹². Μετά την συνθηκολόγηση των Ιταλών, η παρουσία του ΕΑΜ και τους ΕΛΑΣ στο νησί έγινε περισσότερο έντονη. Είναι χαρακτηριστικό ότι η εκκένωση του νησιού από τους Ιταλούς στρατιώτες, έγινε υπό την εποπτεία ανταρτών του ΕΛΑΣ που είχαν καταφθάσει εκεί τον Σεπτέμβριο του 1943⁴¹³.

4.2 Η στάση της Εκκλησίας

Η στάση της Εκκλησίας καθ' όλη τη διάρκεια της Ιταλικής Κατοχής υπήρξε ξεκάθαρη και εμφανώς αντίθετη προς τις βλέψεις των κατακτητών. Το σώμα της Εκκλησίας, στην πλειονότητα του, από τον κατώτατο κλήρο μέχρι και τους Μητροπολίτες των νησιών, επέδειξε καρτερία, δεν συμβιβάστηκε με τις διατάξεις του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων και ενήργησε προς όφελος των πολιτών. Από το Αρχείο του Μητροπολίτη Κοντοστόνου, εξάγει κανείς το συμπέρασμα ότι ο ίδιος, κατέβαλε προσπάθειες να επιλύσει ζητήματα τα οποία βασάνιζαν τους κατοίκους, επιστώντας την προσοχή των ιθυνόντων⁴¹⁴. Ακόμη, δεν ήταν λίγες οι φορές που οι Μητροπολίτες παρενέβησαν για να αποφυλακιστούν πολίτες, οι οποίοι όπως είδαμε και ανωτέρω, συλλαμβάνονταν από τους Ιταλούς σε

---

⁴⁰⁹ Δαποντές Μ., *Ένας αιώνας Κύθηρα*, Κύθηρα, ICC- Ψηφιακές Εκτυπώσεις, 2004, σελ. 61

⁴¹⁰ Lagani Ir., "Post- War Legacies in the Island of Kythera, Oblivion Versus Historical Memory", in *Heritage and Memory of War, Responses from Small Island*, Carr G., & Reeves K., New York & London, Routledge,

⁴¹¹ Χλαμπέας Ι. Γ., *ό.π.*, σελ. 13

⁴¹² Στο ίδιο, σσ. 12-21

⁴¹³ Κασσιμάτης Ι., *ό.π.*, σελ. 229

⁴¹⁴ Κοντοστόνος Μ., *ό.π.*, σσ. 43-44, Αντωνάκος Σ., *ό.π.*, σελ. 554

κάθε ευκαιρία ενώ σε ανάλογα διαβήματα είχαν προβεί και για το ζήτημα της επισιτιστικής κρίσης⁴¹⁵.

Και ο Στραβόλεμος στο βιβλίο του ανέφερε ότι ο Μητροπολίτης Ζακύνθου, στάθηκε επάξια στο ύψος των περιστάσεων και αποτέλεσε στήριγμα για τους Ζακυνθινούς. Μάλιστα, η πατριωτική του στάση προκάλεσε την οργή του Τζανόνι, ο οποίος καταφέρθηκε εναντίον του, με απειλές όταν κατά τη διάρκεια της γιορτής των Θεοφανείων τον Ιανουάριο του 1942, ο Μητροπολίτης μνημόνευσε, σύμφωνα με το τυπικό, τους βασιλείς της Ελλάδος και το Ελληνικό Έθνος. Ο Μητροπολίτης, επιδεικνύοντας θένος, αδιαφόρησε μπροστά στις απειλές του Τζανόνι και συνέχισε την πατριωτική του δράση. Τον Φεβρουάριο του 1943, ο Μητροπολίτης συνελήφθη και οδηγήθηκε στην Αθήνα, όπου και αφέθηκε ελεύθερος. Οι ιταλικές αρχές επεσήμαναν ότι δεν εξόριζαν τον Μητροπολίτη αλλά ότι η αναχώρησή του ήταν αποτέλεσμα της πρόσκλησης που είχε αποστείλει η Κυβέρνηση των Αθηνών να μεταβεί στην πρωτεύουσα «ίνα συνδιαλεχθή μεθ' ημών επί ζητημάτων επειγόντων». Για να το επιβεβαιώσουν, δημοσίευσαν ένα τηλεγράφημα του Λογοθετόπουλου προς τον Μητροπολίτη, στο οποίο αναφέρονταν τα παραπάνω. Ωστόσο, το τηλεγράφημα αυτό, σύμφωνα με τον Στραβόλεμο ήταν πλαστό και ο πρωθυπουργός δεν είχε λάβει εις γνώση του το ζήτημα το οποίο είχε προκύψει⁴¹⁶.

Η στάση αυτή των επικεφαλής της Εκκλησίας αντανάκλούσε το γενικό αίσθημα του λαού. Χαρακτηριστική ήταν η αντίδραση των κατοίκων της Κεφαλληνίας, όταν ο Μητροπολίτης Γερμανός Ρουμπάνης, παρευρέθη μία και μοναδική φορά, στην εκδήλωση που είχαν οργανώσει οι Ιταλοί, ευλογώντας τους κατακτητές. Μετά τη λήξη της Κατοχής, συνέταξαν επιστολή διαμαρτυρίας, υπογεγραμμένη από μερίδα των κατοίκων, την οποία και απέστειλαν στην Ιερά Σύνοδο, αναφερόμενοι στο περιστατικό. Ο ίδιος Μητροπολίτης τον Νοέμβριο του 1941, με Εγκύκλιό του, προέτρεπε τους κατοίκους «όπως συμμορφωθώσι ακριβώς προς τας διαταγάς» των αρχών Κατοχής και οι οποίες αφορούσαν την απαγόρευση της κυκλοφορίας⁴¹⁷.

---

⁴¹⁵ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ.47, 65, 77, 81, 136, 189-190, Κοντοστάνας Μ., *ό.π.*, σσ. 43, 57-61, 68-71, 75,97, 99-100, 135,144, 156, 172

⁴¹⁶ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ. 62, 105-106, 136-137, 146, 229-239. Ο Μητροπολίτης επέστρεψε στο νησί τον Νοέμβριο του 1943, μετά την κατάληξή του από τους Γερμανούς. Ο ίδιος, καθώς και ο δήμαρχος Λουκάς Καρρέρ, έσωσαν την εβραϊκή κοινότητα του νησιού, όταν αρνήθηκαν να παραδώσουν λίστα με τα ονόματά των Εβραίων της Ζακύνθου.

⁴¹⁷ Αναγνώστου Ι., *ό.π.*, σελ. 43

Διαφορετική παρουσιάζεται η εικόνα του Μητροπολίτη Λευκάδας Δωρόθεου, σύμφωνα με Εγκύκλιο, που είχε βγάλει επίσης τον Νοέμβριο του 1941 και την οποία παραθέτει ο Ι. Αναγνώστου στην εργασία του. Πιο συγκεκριμένα, ο Μητροπολίτης προέτρεπε το ποίμνιο του να τηρήσει στάση υποτακτική και μάλλον αδιάφορη μπροστά στις εξελίξεις⁴¹⁸. Ο Μητροπολίτης ήταν μέλος του ΕΔΕΣ Λευκάδος, γνωστού για το «αντικομμουνιστικό του πάθος»⁴¹⁹.

Ο κατώτερος κλήρος, ο οποίος επλήγη περισσότερο, όχι μόνο δεν ενέδωσε στις απαιτήσεις των Ιταλών, αλλά ρισκάροντας την προσωπική τους ασφάλεια, δεν ήταν λίγες οι φορές που ιερείς προσέφεραν καταφύγιο στους συμμάχους και συνέβαλαν στην ολοκλήρωση μυστικών αποστολών που πραγματοποιούνταν από τους τελευταίους⁴²⁰. Στη Ζάκυνθο κατέγραψε ο Στραβόλεμος ένα περιστατικό ιερέα, ο οποίος προσχώρησε στη φασιστική προπαγάνδα και δημοσίευσε ενυπόγραφο άρθρο στο περιοδικό «Λιττόριο». Το μόνο που γνωρίζουμε για το άρθρο αυτό είναι το τίτλος του, ο οποίος κατά ειρωνικό τρόπο ήταν «Η Προπαγάνδα» και η ημερομηνία δημοσίευσής του. Η κίνηση αυτή του ιερέα, προκάλεσε την αντίδραση του Μητροπολίτη, ο οποίος ζήτησε την συμμόρφωση του. Ο ίδιος ιερέας επανήλθε τον Ιανουάριο του 1943, με νέο άρθρο τιτλοφορούμενο «Περί αδίκου Κρίσεως», στο οποίο απαριθμούσε τους λόγους για τους οποίους επέλεξε να συνταχθεί με την Ιταλική Διοίκηση⁴²¹.

---

⁴¹⁸ Αναγνώστου Ι., *ό.π.*, σελ. 43

⁴¹⁹ Μαραγκού Σ.Φ., *ό.π.*, σελ. 231

⁴²⁰ Στραβόλεμος Δ., *ό.π.*, σσ., 36-37 και 157

⁴²¹ Στο ίδιο, σελ. 212

Συμπεράσματα

Η περίπτωση της ιταλικής κατοχής των Επτανήσων κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, υπήρξε ιδιαίζουσα. Η φασιστική κυβέρνηση κατεργαζόταν εναντίον των κατοίκων των Επτανήσων ένα πλάνο ανθελληνικό, που ως στόχο είχε την αλλοτρίωση της εθνικής τους ταυτότητας και την υπαγωγή σε ένα νέο γεωγραφικό και πολιτιστικό χάρτη. Η εργασία αυτή έθεσε ως στόχο να αναδείξει τις αποφάσεις της ιταλικής διοίκησης, οι οποίες θα αποδείκνυαν ότι κατά την περίοδο της ιταλικής κατοχής των Επτανήσων, 1941-1943, εφαρμόστηκε ένα πλάνο ιταλοποίησης των κατοίκων, κατάργησης των ελληνικών θεσμών, κατάργησης των ελληνικών φορέων(οικονομικών, διοικητικών) ή αποδυνάμωσης αυτών και η ένταξη τους σε ιταλικούς, με σκοπό την προσάρτηση.

Κατά τη διάρκεια της έρευνας για το θέμα αυτό, το μεγαλύτερο εμπόδιο της γράφουσας για την εύρεση του εναπομείναντος υλικού, ήταν η άρνηση της ύπαρξης του από αρμόδιους φορείς. Η λήθη που επήλθε με την πάροδο των χρόνων, το γεγονός ότι οι Ιταλοί κατά τη διάρκεια της Κατοχής είχαν προχωρήσει σε ορισμένα έργα κοινής ωφελείας στο πλαίσιο της προπαγάνδας τους, η συνθηκολόγηση τον Σεπτέμβριο του 1943, είναι μερικοί από τους λόγους για τους οποίους η προσπάθεια εξιταλισμού των Επτανήσων δεν αποτέλεσε κομβικό σημείο στην ελληνική ιστορία του Β΄ΠΠ. Ωστόσο, αυτό δεν συνεπάγεται ότι οι προσπάθειες των Ιταλών ήταν αμελητέες ή ότι αυτές δεν θα είχαν ευοδωθεί εάν η κατοχή των Επτανήσων είχε διαρκέσει μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Το γεγονός ότι τα σχέδια των Ιταλών επικεντρώθηκαν και στην περιοχή αυτή, δεν ήταν απόρροια στρατιωτικών αναγκών που προέκυψαν από τον πόλεμο. Αντικατόπτριζαν υποκρυπτόμενες πολιτικές βασισμένες στην ιστορική τυχαιότητα της ενετικής παρουσίας στα Επτάνησα κατά το παρελθόν, οι οποίες ουσιαστικά εξυπηρετούσαν στρατηγικούς σκοπούς, δηλαδή την ενδυνάμωση της Ιταλίας στην περιοχή της Αδριατικής. Η κατάληψη της Κέρκυρας το 1923, κατά την οποία εκδόθηκαν γραμματόσημα αλλά και επιβλήθηκε η ιταλική γλώσσα στα σχολεία, παρά το σύντομο χρονικό διάστημα της κατοχής, δεν άφησε περιθώρια αμφιβολίας των βλέψεων που υπόβοσκαν πίσω από τις κινήσεις αυτές ήδη από τότε

Η σύσταση ξεχωριστού φορέα για την διοίκηση των Επτανήσων, του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων, με επικεφαλής έναν από τους στενότερους συνεργάτες του Μουσολίνι, ο οποίος ρύθμιζε κάθε πτυχή της ζωής των Επτανήσων και ο οποίος είχε δικαίωμα να εκδίδει νόμους, καταργώντας την ισχύ της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, έδειξε ότι το συγκεκριμένο γεωγραφικό διαμέρισμα της Ελλάδας είχε ιδιαίτερη σημασία για την Ιταλία. Από τη στιγμή που δημιουργήθηκε, αποτέλεσε το μέσο για την διακοπή της επικοινωνίας των Επτανήσων με τον υπόλοιπο ελληνικό κορμό, όχι μόνο με την κατοχική κυβέρνηση αλλά ακόμα και των γειτονικών περιοχών.

Το σχέδιο εξιταλισμού ήταν διττό, παρουσιάζοντας από τη μία βίαιες εκφάνσεις, με διώξεις εκείνων που δεν συμμορφώνονταν στις υποδείξεις των Ιταλών διοικητών και από την άλλη εκδηλώθηκε έμμεσα, μέσω της προπαγάνδας που ασκήθηκε.

Όπως είδαμε, στο διοικητικό τομέα, επιδιώχθηκε αφενός η εξωτερική απομόνωση των Επτανήσων, με την απαγόρευση εισόδου στα νησιά χωρίς ειδική άδεια και την απαγόρευση αλληλογραφίας με την υπόλοιπη χώρα. Αφετέρου επιδιώχθηκε εσωτερική απομόνωση, με την αντικατάσταση πατριωτών Νομαρχών και Δημάρχων και την αντικατάστασή τους από φίλα προσκείμενους ντόπιους. Η κατάργηση των ελληνικών Σωμάτων Ασφαλείας, όπως της Χωροφυλακής, ή η πλήρης αποδυνάμωση και αντικατάσταση των μελών τους, όπως της Αστυφυλακής, αποσκοπούσαν να εξυπηρετήσουν βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα συμφέροντα και κινήθηκαν σε αυτό κλίμα.

Ωστόσο, οι αποφάσεις τους σχετικά με την ανάρτηση υποχρεωτικών ιταλικών επιγραφών δίπλα σε ελληνικές, η μετονομασία κεντρικών δρόμων με ιταλικά ονόματα των μελών του Βασιλικού Οίκου, η υποχρέωση των δημοσίων υπαλλήλων να παρακολουθήσουν υποχρεωτικά μαθήματα για την εκμάθηση της ιταλικής γλώσσας, η κατάργηση της ελληνικής νομοθεσίας, έκαναν προφανή την προσπάθεια των Ιταλών για μονιμότερη εγκατάσταση στα Επτάνησα.

Ακόμα, στον οικονομικό τομέα η αντικατάσταση της ελληνικής δραχμής από τον ιονική, προσέβλεπε στην αποκοπή των Επτανήσων από τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα και τον προσανατολισμό τους στα ιταλικά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην προστασία των περιουσιών των κατοίκων. Επιπρόσθετα, η κυκλοφορία γραμματοσήμων με την επιγραφή Isole Jonie, υπονόμει τα οικονομικά συμφέροντα της Ελλάδας και κυρίως έδειχνε για ακόμη μία φορά τις

προθέσεις των Ιταλών, όπως και η επιγραφή L' Jonio s' unisce al destino di Roma στα κουτιά των σπύρων που πλέον εισάγονταν από το Μονοπώλιο για τα Ιόνια Νησιά.

Ο αγροτικός τομέας, όπως και αυτός της εκπαίδευσης, αποτέλεσαν πρόσφορα πεδία εκδήλωσης διαφορούμενων πολιτικών και άσκησης σημαντικού μέρους της προπαγάνδας των Ιταλών. Όσον αφορά τον αγροτικό τομέα, το δήτην ενδιαφέρον των κατακτητών για την κάλυψη των επισιτιστικών αναγκών των κατοίκων, οι προσπάθειες για αύξηση της αγροτικής παραγωγής, αντέκρουαν στην έντονη τάση τους για συγκέντρωση των προϊόντων και την αποστολή τους στην Ιταλία ή την πώληση τους με γνώμονα το προσωπικό κέρδος. Η ίδρυση διαφόρων φορέων που φαινομενικά ανταποκρίνονταν στις συνθήκες του πολέμου, ήταν όργανα καταλήστευσης της παραγωγής, ενώ η κατάργηση των ελληνικών αγροτικών συνεταιρισμών και η δημιουργία ιταλικών συμπλήρωναν τις ιταλικές προσπάθειες.

Στο εκπαιδευτικό κομμάτι, μαθητές, και καθηγητές βρέθηκαν στο στόχαστρο της ιταλικής προπαγάνδας, για διαφορετικούς λόγους. Οι μαθητές, κυρίως των μικρότερων ηλικιών, ως αποδέκτες της ιταλικής πολιτικής αλλοίωσης της ελληνικής ταυτότητας, με τη δρομολόγηση αλλαγών στο πρόγραμμα διδασκαλίας, την καθιέρωση κατασκηνώσεων, την εισαγωγή της διδασκαλίας της ιταλικής ως υποχρεωτικό μάθημα και την μείωση των ωρών διδασκαλίας βασικών ελληνικών μαθημάτων, όπως των αρχαίων ελληνικών και της Ιστορίας στα Γυμνάσια. Οι καθηγητές, θεωρητικά ως πομποί που θα μεταλαμπάδευαν τη «νέα κληρονομιά» και ουσιαστικά ως διωκόμενοι, λόγω της άρνησής τους να την εφαρμόσουν.

Η κυκλοφορία εφημερίδων και περιοδικών, μάλιστα σε καθημερινή βάση, τόσο στα ελληνικά όσο και στα ιταλικά, δεν ήταν μόνο μέσο ενημέρωσης των πολιτών για τις αποφάσεις του Γραφείου Πολιτικών Υποθέσεων. Ήταν μέσο συνεντισμού, αφού στις σελίδες τους φιλοξενούνταν οι αποφάσεις των στρατοδικείων, παραπλάνησης σχετικά με τις πολεμικές επιχειρήσεις, προπαγάνδας σχετικά με τη φιλανθρωπική δράση του Διευθυντή του Πολιτικού Γραφείου και της φασιστικής διοίκησης κατ' επέκταση και αποτελούν για τον ερευνητή βασική πηγή πληροφοριών για την περίοδο αυτή.

Επιπρόσθετα, ο φασιστικός τύπος των Επτανήσων, είναι το μέσο από το οποίο επιβεβαιώνεται συχνά η μελλοντική προσάρτηση που επιδιώκεται. Η άσκηση της φασιστικής προπαγάνδας περί σύνδεσης των Επτανήσων με την Ιταλία, εκδηλώθηκε κυρίως μέσα από τις σελίδες των εφημερίδων. Άρθρα τα οποία επικαλούνταν την

πρότερη παρουσία των Ενετών στα Επτάνησα, αποτύπωναν τη βάση των επιχειρημάτων των κατακτητών για την ανάγκη ένωσης των Ιονίων Νήσων με την Ιταλία. Η παρουσία τους μαρτυρεί ακόμα μια φορά τα μακρόχρονα ιταλικά σχέδια.

Οι κάτοικοι των Επτανήσων εν συνόλω και με μικρές μόνο εξαιρέσεις, αντιστάθηκαν στον κατακτητή και δεν ενέδωσαν στις προσπάθειες προσέγγισης. Το αντιστασιακό τους φρόνημα αποδεικνύεται από τις διώξεις που υπέστησαν τόσο οι δημόσιοι υπάλληλοι, όσο και οι απλοί πολίτες. Ειδικά, όσον αφορά τη στάση των κρατικών λειτουργών και των δημοσίων υπαλλήλων κατά την περίοδο της Κατοχής, διαμορφώθηκε από την διάθεση αντίστασης στον κατακτητή, κυρίως λόγω της συνειδητοποίησης της προσπάθειας ιταλοποίησης που συντελούνταν, παρόλο που εκδιώχθηκαν όχι μόνο οι ίδιοι αλλά και οι οικογένειές τους, αδιαφορώντας για την πολιτική των δήθεν παροχών που εφαρμοζόταν⁴²².

Ουσιώδης ήταν και η οργανωμένη αντίσταση, η οποία αν και κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής δεν ανέπτυξε ένοπλη δράση, παρά σε μικρό βαθμό, ήταν η κύρια πηγή πληροφόρησης μέσω των αντιστασιακών εντύπων που κυκλοφορούσαν και της γενικότερης οργάνωσης για την προστασία της αγροτικής παραγωγής.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, είναι εύλογο να υποστηριχθεί ότι το διάστημα 1941-1943, στα Επτάνησα εκτελέστηκε ένα συντονισμένο και καλά οργανωμένο σχέδιο εξιταλισμού. Δρομολογήθηκαν οι διαδικασίες για την εγκατάσταση μιας νέας Ιταλικής Διοίκησης, η οποία επισκίαζε την εθνική κυριαρχία της Ελλάδας. Είναι πιθανόν οι Ιταλοί να περίμεναν ότι στο πλευρό τους θα συντάσσονταν και οι κάτοικοι των Επτανήσων, αν όχι όλοι τουλάχιστον ένα σημαντικό ποσοστό τους, αν λάβει κανείς υπόψη την πολιτική «παροχών» που υιοθετήθηκε, κυρίως προς τους υπαλλήλους αλλά και την προσπάθεια προσεταιρισμού επιφανών προσώπων⁴²³, όπως του κόμη Ι. Καποδίστρια⁴²⁴.

---

⁴²² Η θέση των υπαλλήλων διέφερε από αυτή της υπόλοιπης Ελλάδας, αφού οι διαταγές στις οποίες καλούνταν να υπακούσουν δεν υπαγορεύονταν από τις κατοχικές κυβερνήσεις, αλλά από μια νέα Πολιτική Διοίκηση, η οποία δεν συμβάδιζε με τους διεθνείς κανόνες. Κατά συνέπεια, τους δίδονταν η δυνατότητα να επικαλεστούν το Διεθνές Δίκαιο, όταν θεωρούσαν ότι οι εντολές που καλούνταν να εκτελέσουν δεν εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα της χώρας.

⁴²³ Δαφνής Κ., *ό.π.*, σελ. 106.

⁴²⁴ Δηλώσεις όπως αυτή του Καποδίστρια, σύμφωνα με τις οποίες οι κάτοικοι των Επτανήσων δεν επιθυμούσαν να επιστρέψουν στην ελληνική επικράτεια αλλά να ενταχθούν στο ιταλικό κράτος,

Η κατοχή των Επτανήσων από τις ιταλικές δυνάμεις, θα μπορούσε να είχε εξελιχθεί σε μια *de facto* προσάρτηση, αφού οι Ιταλοί είχαν εξαρχής δείξει τις προθέσεις τους. Οι αντιρρήσεις των Γερμανών για μη κατακερματισμό των συνόρων μέχρι το τέλος του πολέμου⁴²⁵, ίσως ήταν ο μοναδικός λόγος που η προσάρτηση δεν έλαβε επίσημο χαρακτήρα. Ωστόσο, ήταν γνωστό ακόμα και στις κατοχικές κυβερνήσεις, ότι η Ιταλία επιθυμούσε να οδηγήσει προ τετελεσμένων γεγονότων. Η αδυναμία της να επιβληθεί στον πόλεμο και να ανταποκριθεί επαρκώς στα μέτωπα τα οποία είχε ανοίξει, καθώς και το γεγονός ότι εξαρχής αποτελούσε σκιά της Γερμανίας, οδήγησαν σε συνθηκολόγηση και στην οριστική εγκατάλειψη των φασιστικών σχεδίων.

γεγονός το οποίο θα αποδεικνύονταν και μέσω ενός δημοψηφίσματος, είναι αμφίβολο αν λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη από τις ιταλικές αρχές. Βελλιάδης Ανν., (2008) *ό.π.*, σελ. 119

⁴²⁵Rodogno D., *Il Nuovo ordine Mediterraneo, La politiche di occupazione dell' Italia fascista in Europa (1940-1943)*, Bollati Boringhieri, 2003, σελ. 115

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αναγνώστου Ι., *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα (1941-1944)*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2002
- Αντωνάκος Σ., *Ο Γολγοθάς ενός λαού: 27 Απριλίου 1941- 18 Οκτωβρίου 1944*, Σπάρτη, Λακωνικές Εκδόσεις, 2001
- Βελλιάδης Ανν., *Μεταξάς – Χίτλερ , Ελληνογερμανικές σχέσεις στην Μεταξική δικτατορία, 1936-1941*, Αθήνα, Ενάλιος, 2003
- Βελλιάδης Ανν., *Κατοχή, Γερμανική Πολιτική Διοίκηση στην κατεχόμενη Ελλάδα, 1941-1944*, Αθήνα, Ενάλιος, 2008
- Βερέμης Θ., *Οικονομία και Δικτατορία, Η συγκυρία 1925-1926*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, 1982
- Βόλγης Πολ., *Η ελληνική κοινωνία στην Κατοχή, 1941-1944*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2010
- Boreijsza Jerzy W., «Η Ελλάδα και η βαλκανική πολιτική της φασιστικής Ιταλίας, 1936-1940», στο *Η Ελλάδα 1936-44, Δικτατορία, Κατοχή, Αντίσταση, Πρακτικά του Διεθνούς Ιστορικού Συνεδρίου*, Β. εκδ., Αθήνα, Μορφωτικό Ινστιτούτο ΑΤΕ, 1989
- Γάγγας Σ.Δ., *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο των Ενόπλων Συγκρούσεων*, Γ΄ έκδοση, Αθήνα, Σιδέρης, 2008
- Γασπαρινάτος Σπ. Γ., *Η Κατοχή*, Αθήνα, Σιδέρης, 1998
- Γατόπουλος Δ., *Ιστορία της Κατοχής : μετά συλλογής ιστορικών και λαογραφικών ανεκδότων των ετών 1940-1944*, Αθήνα, Μέλισσα, 1996
- Γκίκας Ι.Ε., *Ο Μουσολίνι και η Ελλάδα*, Αθήνα, Εστία, 1982
- Γρηγοριάδη Σ., *Τα φοβερά ντοκουμέντα, Υπόθεση Κερκύρας , Αύγουστος 1923*, Αθήνα, Φυτράκης 1976
- Γρηγοριάδης Σ., *Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας, 1941-1974, Κατοχή, Ι.*, Καθημερινή, Αθήνα, 2011
- Δάφνης Γρ., *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων, 1923-1940, Α΄ Ο βενιζελισμός κυβερνά*, Αθήνα, Ίκαρος, 1955
- Δαφνής Κ., «Χρόνια Πολέμου και Κατοχής, Κέρκυρα 1940 -1944», *Κερκυραϊκά Χρονικά*, Τ. XII, Κέρκυρα, 1966

- Δελαπόρτα Π.Γ., Το σημειωματάριο ενός πιλάτου, Αθήνα, Θεμέλιο, 1978
- Durie E.C.G, «Ο Επτανησιακός Μυστικός Εταιρισμός πριν και κατά τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας, (μέσα 18^{ου} -1830)», Διδακτορική διατριβή, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1999
- Ζάικος Ν., «Διεθνές Δίκαιο και συνεργασία με τον εχθρό. Η περίπτωση των κυβερνήσεων «ανδρείκελων» κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο», στο «*Εχθρός εντός των τειχών, Όψεις του Δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*», επιμ. Μιχαηλίδης Ι., Νικολακόπουλος Ηλ., Φλάισερ Χ., Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2006
- Ζέρμπας Δ., *Σημειώσεις από την κατοχή των Παξών υπό των Ιταλών 21/5/1941- 2/10/1943 και των Γερμανών 2/10/1943- 15/7/1944*, Αθήνα, 1973
- Fleming K.E., Ιστορία των Ελλήνων Εβραίων,μεταφρ. Γάσπαρης Ν., Αθήνα, Οδυσσέας, 2009
- Θανοπούλου Μ., *Η προφορική μνήμη του πολέμου : Διερεύνηση της συλλογικής μνήμης του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στους επιζώντες ενός χωριού της Λευκάδας*, ΕΚΚΕ, 2000
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Συλλογικό, τ. 15^{ος}
- Καρδαράς Χ.Δ., Η βουλγαρική προπαγάνδα στη Γερμανοκρατούμενη Μακεδονία, Βουλγαρική Λέσχη Θεσσαλονίκης (1941-1944), Αθήνα, Επικαιρότητα, 1997
- Κασιμάτης Ι., *Από την Παλαιά και σύγχρονη Κυθηραϊκή ζωή*, Γ΄ Έκδ., Επιμ. Κασιμάτης Παναγ.
- Κόκκινος Δ.Α., *Οι δύο πόλεμοι, 1940-1941, Η πολιτική, διπλωματική και στρατιωτική ιστορία του Ελληνο-ιταλικού πολέμου*, τ. Α΄, Αθήνα, Πλάτων, 1945
- Κονιδάρης Δ.Ε., *Η Λευκάδα στα χρόνια της Κατοχής και του Εμφυλίου*, Λευκαδίτικες Εκδόσεις, 2015
- Κόνομος Ντ., *Η Επτάνησος κατά την ιταλική κατοχή (1941-1943)*, Α.Ι. Αθήνα, Δασκαλάκη, 1982
- Κοντομίχης Παντ., *Ο τύπος της Λευκάδας 1800-1987*, Αθήνα, Γρηγόρη, 2003
- Κοντοστάνος Μ., *Μητροπολίτης Κερκύρας και Παξών, Αρχείον και καθημερινά περιστατικά γεγονότα επί ιταλικής και γερμανικής Κατοχής*, 1949

- Κοσμετάτος Φ., *Η εισαγωγή της Ιταλικής Ιονικής δραχμής εις την Επτάνησον(1941-1943)*, Αθήνα, Καβανής, 1946
- Κοτζαγεώργη- Ζυμάρη Ξ., *Η Βουλγαρική Κατοχή στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, 1941-1944*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2007
- Κουτσαύτης Ζ., *Η Εθνική Αντίσταση στη Λευκάδα, Ιταλική και γερμανική κατοχή*, Λευκάδα, ΠΕΑΕΑ Λευκάδας, 1991
- Λαδικός Α., *Μαθητεία στη ζακυνθινή ιστορία: στα νεότερα και σύγχρονα χρόνια, 1453-2000*, Ζάκυνθος, Τρίμορφο, 2006
- Λάζου Β., «Εδαφικός Κατακερματισμός, Η κατοχή της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Άξονα», στο *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 1770-2000*, τ. 8^{ος}, Ελληνικά Γράμματα, 2003
- Λειβαδά Ντούκα Ευ., *Σύντομη (Πολιτική) Ιστορία Κεφαλληνίας, Από τη προϊστορία στον 20^ο αι.*, Αργοστόλι, Οδύσσεια, 2008
- Λιβάνη Λ., *Η πολιτική των εξόριστων ελληνικών κυβερνήσεων*, Σάκκουλα, 1992
- Λογοθέτης Π., *Το χρέος: Μνήμες και μαρτυρίες, Λευκάδα 1940-1945*, Αθήνα, Στοχαστής, 1992
- Λουκάτος Σπ., *Τα χρόνια της Ιταλικής και Γερμανικής κατοχής και της Εθνικής αντίστασης στην Κεφαλονιά και Ιθάκη*, Αθήνα, ΟΔΕΒ, 1987
- Λουκάτος Σπ., «Ο βομβαρδισμός και η κατάληψη της Κέρκυρας από την πρώτη φασιστική κυβέρνηση του Μουσολίνι, 31 Αυγούστου 1923, Η έκθεση του Νομάρχη Κερκύρας Π. Ευριπαίου», *Κερκυραϊκά Χρονικά*, Περιοδική Επιστημονική Έκδοση, 1995-1998, τ. 7, ΒΙΣ, 1998
- Μαγκριώτης Δ., *Θυσία της Ελλάδος και εγκλήματα κατοχής κατά τα έτη 1941-1944*, Αθήνα, 1949
- Μαζάουερ Μαρκ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ, η εμπειρία της Κατοχής* Μεταφρ. Κουρεμένος Κ., Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1994
- Μαραγκού Σ.Φ., *Η Λευκάδα στη δίνη της Κατοχής και του Εμφυλίου*, Αθήνα, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1989
- Μάργαρη Φιλ., «Η προπαγάνδα και η Εκπαιδευτική πολιτική των Ιταλικών Στρατευμάτων Κατοχής στα Επτάνησα (1941-1943)», *Μεταπτυχιακή Εργασία*, Πανεπιστήμιο Πατρών, 2011
- Μαρούδα Μ.Ν., *Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Αθήνα, Σιδέρης, 2015

- Μελίτας Ν., *Μικρές ιστορίες από την κατεχόμενη Ζάκυνθο 1941-1944 (διηγήματα)*, Ζάκυνθος, Νέα Γραμμή, 1996
- Μεταξάς Ι., *Λόγοι και Σκέψεις, 1936-1941*, Β' τ., Αθήνα, Ίκαρος, 1969
- Μοσχόπουλος Δ., «Η ιταλική διοίκηση των Επτανήσων (1941-1943) και οι κυβερνήσεις συνεργασίας των Αθηνών(1941-1944)», *Κεφαλληνιακά Χρονικά*, τ. 13, Αργοστόλι, 2012
- Μπενετάτος Διονύσης, *Το χρονικό της Κατοχής, 1941-1944*, Αθήνα, 1963
- Μπιναρδόπουλος Γ., Ρούπας Λ., Χλιάπας Θ., *Η Αιγιάλεια στην Κατοχή και στην Αντίσταση, 1941-1944*, Αθήνα, 1987
- Μπολιεράκης Ευ., *Ελληνοτουρκικές σχέσεις 1930-1936*, Διπλωματική Εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2016
- Μπότσης Μ. Γ., *Γεωπολιτική Αδριατικής – Ιονίου : Η περίπτωση της Κέρκυρας*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2005
- Παπάγου Αλ., *Ο Πόλεμος της Ελλάδος, 1940-1941*, Ίδρυμα Γουλανδρή- Χορν, Αθήνα, 2009
- Παπαευγενίου Αθ., *Μάρτυρες κληρικοί Μακεδονίας- Θράκης, 1941-1945*, 1947
- Παπαστράτης Πρ., «Εξωτερική Πολιτική», *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, τ. Β2, Αθήνα, 2003
- Παπαφλωράτος Ι. Σ. « Η Ελληνοϊταλική κρίση του 1923, το επεισόδιο Tellini/Κερκύρας», Αθήνα, Σάκκουλας, 2009
- Σβολόπουλος Κ., *Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1900-1945*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1992
- Πανταζής Κ., *Τα δύο ΌΧΙ, Ελληνοϊταλικός Πόλεμος, Ελληνογερμανικός Πόλεμος, 1940-1941*, Δωδώνη, 1980
- Παρέντης Ευ., *Εθνική Αντίσταση και Εμφύλιος Πόλεμος στην Κεφαλονιά (1941-1950)*, Αθήνα, 1984
- Pierron Β., *Εβραίοι και Χριστιανοί στην Νεότερη Ελλάδα*, Αθήνα, Πόλις, 2004
- Πυρσός Γ.Α., *Συμβολή εις την Ιστορία της Τραπέζης της Ελλάδας*, τ. Β, Αθήνα, 1946
- Ροντογιάννης Π.Γ., *Ιστορία της νήσου Λευκάδος*, τ. Β', Λευκάδα, Εταιρεία Λευκαδίτικων Μελετών, 2006

- Rodogno Davide, «To Spazio Vitale του φασισμού και η είσοδος της Ιταλίας στον πόλεμο», στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι.*, τ. Γ'1,
- Rodogno Davide, «Η Ιταλική Κατοχή», στο *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αι.*, τ. Γ'1, Χατζηιωσήφ Χ. & Παπαστράτης Πρ. (επιμ.), Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2010
- Σκλαβενίτης Δ., Σολδάτος Ντ., & Τσερές Δ., Αφιέρωμα στο Γυμνάσιο Λευκάδας, Λευκάδα, Εταιρεία Λευκαδίτικων Μελετών, 2002
- Στάθη Κ., *Τα Κύθηρα σκλαβωμένα, 1941-1946*, χ.ε., Κύθηρα, 1947
- Στραβόλεμος Δ., *Η Ζάκυνθος στα χρόνια της σκλαβιάς : (1 Μαΐου 1941-27 Μαρτίου 1945)*, Ζάκυνθος, Κοντόγιωργα, 1949
- Τσανταρίδης Γ., *Η Ιστορία της Κέρκυρας*, Ελληνοεκδοτική, 1992
- Τσουδερού Ε.Ι., «Ο επισιτισμός 1941-1944», Αθήνα, Παπαζήσης, 1946
- Τσουδερού Ε.Ι., *Διπλωματικά Παρασκήνια, 1941-1944*, Αθήνα, Αετός ΑΕ, 1950
- Φαναριώτης Π.Ι., *Η Ελλάδα στις φλόγες του πολέμου 1940-1944*, Αθήνα, Σταμούλη, 2012
- Φρεζής Ρ.Α., *Ψηφίδες Ιστορίας του Ελληνικού Εβραϊσμού*, Αθήνα, Τυποτεχνική, 2007
- Χανιώτης Γ, «Οι Εβραίοι στον Ελληνικό χώρο : Ζητήματα Ιστορίας στη μακρά διάρκεια», Πρακτικά του Α΄ Συμποσίου Ιστορίας, Αθήνα, Γαβριηλίδης, 1995
- Χλαμπέας Ι.Γ., *Τα Κύθηρα στην τετραετία 1941-1944*, Αθήνα, Πλέθρον, 1983
- Χριστοφοράτος Χριστ., «Η Εφημερίς των Ιονίων και η ιταλική κατοχή στα Επτάνησα», *Κυμοθόη*, τευχ. 2, 1992
- Χρυσοχόου Α. Ι., *Η Κατοχή εν Μακεδονία και Θράκη*, Τευχ. Α΄ και Β΄, Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1952
- Ψαλιδόπουλος Μ., *Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος: Από τράπεζα του κράτους εγγυήτρια της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, 1928-2008*, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος, 2014
- *Η Μαύρη Βίβλος των Βουλγαρικών εγκλημάτων εις την Αντολικήν Μακεδονίας και Δυτικήν Θράκην*, Αθήνα, 1945

Ξενόγλωσση

- Barros J., *The Corfu Incident of 1923 : Mussolini and the League of Nations*, New Jersey, Princeton University Press, 1965
- Barros J., *The League of Nations and the great Powers, The Greek- Bulgarian Incident of 1925*, Oxford, 1970
- Burgwyn H. J., *Mussolini Warlord : Failed Dreams of Empire, 1940-1943*, Enigma Books, 2012
- Holland Robert., «Via or Vita, British experience in the modern Mediterranean», στο Hirst A. & Sammon P., *The Ionian Islands : Aspects of their History and Culture*
- Lagani Ir., “Post- War Legacies in the Island of Kythera, Oblivion Versus Historical Memory”, in *Heritage and Memory of War, Responses from Small Island*, Carr G., & Reeves K., New York & London, Routledge
- Mac Smith D., *Mussolini’s Roman Empire*, Penguin Book, 1977
- Paoletti P., *I traditi di Cefalonia, La vicenda della Divisione Acqui 1943-1944*, Roma, Fratelli Frilli Editori, 2003
- Papastratis P., «Megali Idea and Mare Nostrum. “Aspects of Greek and Italian Nationalism”, in Marta Petricioli (ed), *L’ Europe mediterraneenne, Mediterranean Europe*, P.I.E. Lang S.S., Bruxelles, 2008
- Rodogno D., *Il Nuovo ordine Mediterraneo, La politiche di occupazione dell’ Italia fascista in Europa (1940-1943)*, Bollati Boringhieri, 2003
- Rodogno D., *Fascism’s European Empire, Italian Occupation During the Second World War*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006
- Wright Q., “The Neutralization of Corfu”, *American Society of International Law, Vol. 18*, No. 1 (Jan., 1924)

Τύπος

Εφημερίς των Ιονίων

Νέα Κεφαλληνία

Nuova Cefalonia

Jonio

Αρχεία

Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών
Αρχείο Εθνικής Τράπεζας
Γενικά Αρχεία του Κράτους Ν. Λευκάδας

Διαδικτυακοί Τόποι

http://www.kis.gr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=43&Itemid=56